

MINIMALNE STANDARDY DLA OŚRODKÓW REHABILITACJI DZIKICH ZWIERZĄT

Trzecia edycja, 2000

Redakcja Erica A. Miller, DVM

International Wildlife
Rehabilitation Council

National
WILDLIFE REHABILITATORS
Association

Prawa autorskie © 2000
dla

**National Wildlife Rehabilitators Association
i
International Wildlife Rehabilitation Council**

Wszystkie prawa zastrzeżone
*Pojedyncze strony i sekcje (nie przekraczając 5 stron) tej pracy mogą być cytowane lub kopiowane
w celach badawczych lub na potrzeby pracy
dopóki przypis jest wyświetlany, widoczne są stopki i numery stron.*

Preferowany cytat:

**Miller, E.A., redakcja. 2000. *Minimalne Standardy dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich
Zwierząt, trzecia edycja.*
National Wildlife Rehabilitators Association, St. Cloud, MN. 77 stron.**

Pierwsza Edycja opublikowana 1989
Druga Edycja opublikowana 1993
Trzecia Edycja opublikowana 2000

ISBN 1-931439-00-1

International Wildlife Rehabilitation Council
4437 Central Place Suite B-4
Suisun, CA 94585-1633 USA
(707) 864-1761
iwrc@inreach.com
www.iwrc-online.org

National Wildlife Rehabilitators Association
14 North 7th Avenue
St. Cloud, MN 56303-4766 USA
(320) 259-4086
nwra@cloudnet.com
www.nwrawildlife.org

PODZIĘKOWANIA

Rehabilitanci Dzikich Zwierząt zamieszczeni poniżej stworzyli poszczególne sekcje tego dokumentu. Ich zadaniem jego była kompozycja, a następnie porozumienie w tej kwestii z kolegami oraz Zarządem Dyrekcyjnym National Wildlife Rehabilitators Association i International Wildlife Rehabilitation Council. Nie było to małe zadanie i dlatego dziękujemy im za ich wielki wysiłek. Podziękowania specjalne dla członków Standards Committees, Erica Miller (NWRA) i Robyn Graboski (IWRC), jak również dla Marnie Allbritten, Lisa Borgia, Sue Coulson, Lessie Davis, Bea Orendorff, Louise Shimmel, and Elaine Thrune, których korekcja merytoryczna pozwoliła na stworzenie przejrzystego i zrozumiałego dokumentu. Skład i układ dokumentu zostały stworzone przez John Frink and Erica Miller.

Koncepcja standardów dla ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt i większość oryginalnej pracy została skomponowana we wczesnych latach 80-tych XIX wieku przez Pat Adams, Curt Clumpner, Betsy Crozer, Mary Forness, Lynne Frink, Pixie and Robert Goodrich, Michelle Green, IWRC Board of Directors 1982 & 1983, Susan Kelly, John Mulder, Carol Odel, Vaughan Pratt, Basil Tangredi, Kris Thorne-Bolduc, Jan White i Linda Wolf.

Trzecia edycja *Minimalnych Standardów dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt* powstała pod wpływem sugestii i naporu wielu rehabilitantów dzikich zwierząt poprzez listy, rozmowy telefoniczne, wiadomości e-mail i dyskusje na krajowych i regionalnych konferencjach. Znaczący udział mieli: Wendy Aeschliman, Lori Arent, Ann Bradshaw, Susan Barnard, Allan & Shirley Casey, Curt Clumpner, Michael Cox, Lessie Davis, Marge Gibson, Robyn Graboski, Deirdre Goodfriend, Frank Gould, Sandy Heyn, Patrice Klein, Amanda Lollar, Daniel Ludwig, Bea Orendorff, Clyde Peeling, Mike Pratt, Louise Shimmel, Barbara Suto, Florina Tseng i Regina Whitman.

Specjalne podziękowania dla Marlys Bulander z U.S. Fish & Wildlife Service Migratory Bird Permit Office za recenzję dokumentu.

National Wildlife Rehabilitators Association chciałby podziękować za olbrzymie wsparcie Kenneth A. Scott Charitable Trust, KeyBank Trust. Grant z Trust zapewnił wsparcie finansowe na publikację trzeciej edycji *Minimalnych Standardów dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt*.

Spis treści

PODZIĘKOWANIA	3
SPIS TABELI	6
KODEKS ETYCZNY.....	7
WIADOMOŚĆ OD PRZEWODNICZĄCYCH	8
CEL	9
Rozdział 1 – MINIMALNY STANDARD DLA PROCESU REHABILITACJI.....	10
1.1 Wstęp	10
1.2 Wymagania dla opieki podstawowej	11
1.3 Zapis i kolekcja danych.....	14
1.4 Statystyczne standardy	16
1.5 Nadzór weterynaryjny.....	17
1.6 Podsumowanie dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt.....	18
Rozdział 2 – KONTROLA CHOROÓB	19
2.1 Wytyczne dla kontroli chorób	19
2.2 Zapobieganie transmisji chorób	19
2.3 Standardy dla zapobiegania transmisji chorób wewnątrz ośrodka.....	20
2.3.1 Kontrola chorób zakaźnych szerzących się od zwierząt na człowieka.....	20
2.3.2 Kontrola chorób zakaźnych szerzących się od zwierząt na zwierzęta.....	20
2.3.3 Odpowiedzialność za zdrowie publiczne	21
2.3.4 Wymogi dotyczące wypuszczeń	22
2.3.5 Wytyczne w kwestii zwłok i odpadków zwierzęcych.....	22
2.4 Dezynfekcja	24
2.4.1 Podstawowe pojęcia.....	24
2.4.2 Rodzaje Środków Czyszczących	24
Rozdział 3 – PODSTAWOWE WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA ZWIERZĄT.....	29
3.1 Wstęp.....	29
3.2 Kryterium Wielkości Klatek na podstawie Statusu Medycznego	30
3.2.1 Zakaz Aktywności/Ruchu.....	31
3.2.2 Ograniczona Aktywność/Ruch.....	31
3.2.3 Nieograniczona Aktywność/Ruch.....	31
3.3 Historia naturalna/Zachowanie	32
3.4 Wytyczne dla klatek/wybiegów wewnętrznych.....	32
3.5 Wytyczne dla klatek/wybiegów zewnętrznych.....	32
Rozdział 4 – WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA PTAKÓW	34
4.1 Wstęp.....	34
4.1.1 Ogólne rozważania dotyczące przetrzymywania ptaków	34
4.1.2 Materiały konstrukcyjne	34
4.1.3 Konstrukcja podłogi	34
4.1.4 Ogólne wyposażenie dla ptaków	35

4.2 Przechowywanie ptaków śpiewających	35
4.2.1 Ogólne rozważania dotyczące przechowywania ptaków śpiewających.....	35
4.2.2 Materiały konstrukcyjne.....	35
4.2.3 Wyposażenie	36
4.3 Przechowywanie ptaków wodnych.....	39
4.3.1 Ogólne rozważania dotyczące przechowywania ptaków wodnych.....	39
4.3.2 Materiały konstrukcyjne.....	39
4.3.3 Wyposażenie	39
4.4 Przechowywanie ptaków drapieżnych.....	45
4.4.1 Ogólne rozważania dotyczące przechowywania ptaków drapieżnych.....	45
4.4.2 Materiały konstrukcyjne.....	45
4.4.3 Wyposażenie	46
Rozdział 5 - WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA SSAKÓW.....	49
5.1 Wstęp.....	49
5.2 Specjalne warunki dla wybranych ssaków.....	49
Rozdział 6 - WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA GADÓW.....	56
6.1 Ogólne rozważania dotyczące przechowywania gadów.....	56
6.2 Materiały konstrukcyjne.....	56
6.2.1 Wyściółka	57
6.3 Wyposażenie	58
Rozdział 7 – WYTYCZNE KOŃCOWE	59
7.1 Wstęp.....	59
7.2 Minimalne Standardy dla wypuszczeń dzikich zwierząt poddawanych rehabilitacji	59
7.3 Uznane metody eutanazji.....	60
7.3.1 Uznane metody eutanazji	60
7.3.2 Wytyczne w kwestii zwłok i odpadków zwierzęcych.....	64
Dodatek A - Formularz 1: Przegląd ośrodka.....	65
Dodatek A - Formularz 2: Przykładowa Karta Informacyjna.....	70
Dodatek A - Formularz 3: Przykładowa Karta Badania.....	71
Dodatek B - Bibliografia.....	72
Dodatek C – Literatura zalecana	74
Dodatek D – Przelicznik jednostek	76

SPIS TABELI

TABELA	TYTUŁ	STRONA
1	Zarys procesu rehabilitacji – Wytyczne opieki podstawowej dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt	12
2	Właściwości środków odkażających	28
3	Wymiary klatek dla ptaków śpiewających(+ mieszane gatunki)	37
4	Wymiary klatek dla ptaków wodnych	41
5	Wymiary klatek dla ptaków drapieżnych	47
6	Wymiary klatek dla ssaków	54
7	Wymiary klatek dla gadów	58

KODEKS ETYCZNY

Kodeks etyczny dla Rehabilitanta Dzikich Zwierząt

1. Opiekun dzikich zwierząt powinien dążyć do osiągnięcia najwyższych standardów opieki nad zwierzętami poprzez wiedzę i zrozumienie problemu. Należy dołożyć starań w celu utrzymywania bieżących informacji, metod i regulacji prawnych.
2. Opiekun dzikich zwierząt powinien być odpowiedzialny, sumienny, poświęcony pracy i pracować stale w celu polepszenia jakości opieki oferowanej dzikim zwierzętom poddanych procesowi rehabilitacji.
3. Opiekun dzikich zwierząt musi przestrzegać lokalnych, stanowych, prowincjonalnych oraz rządowych praw dotyczących dzikiej przyrody, ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt oraz pokrewnych działań.
4. Opiekun dzikich zwierząt powinien ustalić reguły w odniesieniu do BHP, przestrzegając zasad bezpieczeństwa w trybie ciągłym.
5. Opiekun dzikich zwierząt powinien być świadom swoich ograniczonych możliwości oraz powinien prosić o pomoc lekarza weterynarii i inny wykwalifikowany personel, gdy wymaga tego sytuacja.
6. Opiekun dzikich zwierząt powinien szanować innych opiekunów i osoby na pokrewnych płaszczyznach, dzieląc się umiejętnościami i wiedzą w duchu współpracy dla dobrostanu zwierząt.
7. Opiekun dzikich zwierząt powinien stawiać optimum opieki nad zwierzętami ponad swoje własne potrzeby.
8. Opiekun dzikich zwierząt powinien dążyć do zapewnienia profesjonalnej i ludzkiej opieki na każdym etapie rehabilitacji dzikich zwierząt, uwzględniając ich dzikość i godność w stanie życia i śmierci. Zwierzęta zdolne do wypuszczenia na wolność powinny być przewiezione do odpowiedniego miejsca i wypuszczone tak szybko jak to możliwe. Zwierzęta niezdolne do wypuszczenia na wolność, nienadające się do edukacji, adopcji i jako osobniki rodzicielskie mają prawo do eutanazji.
9. Opiekun dzikich zwierząt powinien zapewniać wsparcie i zaangażowanie społeczne poprzez wolontariat oraz edukację publiczną. Nadrzędnym celem powinna być promocja odpowiedzialności rozważając życie i dobrostan.
10. Opiekun dzikich zwierząt powinien kierować się wskazówkami środowisk ekologicznych, włączając w to odpowiednią etykę i zdolności zarządzania.
11. Opiekun dzikich zwierząt powinien prowadzić biznes i działalność w sposób profesjonalny, uczciwy, integralny, ze współczuciem i zobowiązaniem, opierając się na zasadzie, iż poszczególne jednostki rzutują na cały plan rehabilitacji dzikich zwierząt.

WIADOMOŚĆ OD PRZEWODNICZĄCYCH

Drodzy Koledzy Opiekunowie Dzikich Zwierząt,

Jesteśmy bardzo zadowoleni mogąc zaoferować Wam zmienioną i zaktualizowaną wersję *Minimalnych Standardów dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt*. Jest to efekt współpracy, który prezentuje najbardziej aktualną wiedzę, ekspertyzy i techniki działań na naszym polu. Jest to również refleksja nad tym, czego się łącznie nauczyliśmy i co wnieśliśmy z sukcesem przez ostatnie trzy dekady. Te *Minimalne Standardy* bazują na normach akceptowalnych w medycynie, behawiorze, historii naturalnej i oczywiście przy rehabilitacji dzikich zwierząt. Te informacje odnoszą się do wszystkich opiekunów dzikich zwierząt, bez względu na liczbę i rodzaj świadczonej opieki dzikim zwierzętom, budżet, wysokości opłat czy ilości wolontariuszy oraz wymiar i lokalizację aktywności.

Ta książka jest prezentem dla każdego opiekuna dzikich zwierząt, który chce zbudować właściwą i efektywną praktykę. Celem jest zwiększenie szansy każdego zwierzęcia na przeżycie na wolności w jego naturalnym środowisku po wypuszczeniu. Opiekunowie dzikich zwierząt powinni łączyć ze sobą informacje z *Minimalnych Standardów*, wydanych publikacji, od lekarzy weterynarii dzikich zwierząt, mentorów i personelu przeszkolonego wraz ze zdrowym rozsądkiem i właściwym osądem, tak, by podjąć właściwą decyzję w kwestii każdego osobnika. Wszyscy opiekunowie są zobowiązani do ciągłego rozwoju i dążenia do zapewnienia najlepszej opieki zwierzętom.

Mimo, iż jest to najnowsze wydanie, to stale uczymy się w tematach przetrzymywania zwierząt w klatkach, jakości materiałów do ich budowy, żywienia, specjalnego zachowania i innych aspektów rehabilitacji i terapii dzikich zwierząt, by w przyszłości polepszyć nasze działania.

Ten dokument został stworzony PRZEZ opiekunów dzikich zwierząt DLA opiekunów dzikich zwierząt. Rozumiemy, że niektóre ośrodki rehabilitacji korzystają z całego lub części *Minimalnych Standardów* w trakcie otrzymywania pozwoleń i licencji. Popieramy takie działania, jednak przestrzegamy, by używać tych informacji w niezmienionym sensie i na potrzeby rehabilitacji i opieki nad dzikimi zwierzętami.

Nasz Kodeks Etyczny Opiekuna Dzikich Zwierząt jest częścią *Minimalnych Standardów* i bazuje na uczciwości, integralności, odpowiedzialności i traktowaniu innych, tak jak sami chcielibyśmy być traktowani. Kodeks Etyczny przekazuje podstawowe zasady prowadzenia ośrodka, potwierdzone praktyką. W rezultacie poszanowania siebie, innych, społeczności i stworzenia wiarygodności, wzrośnie nasza efektywność w opiece nad zwierzętami, sieci działalności, fund-raisingu, wolontariacie, zarządzaniu, edukacji i każdym innym aspekcie rehabilitacji dzikich zwierząt. Etyczne i profesjonalne zarządzanie przez opiekunów dzikich zwierząt przyczyni się znacząco do wzrostu wiarygodności na tym polu, co w rezultacie zaprocentuje również nam.

Jesteśmy dumni z naszego wspólnego działania! Zachęcamy wszystkich opiekunów dzikich zwierząt do aktywnego korzystania z tego dokumentu w celu poprawy opieki, leczenia i sukcesów w wypuszczeniach zwierząt na wolność.

Elaine M. Thrune, President
National Wildlife Rehabilitators Association

Marjorie Gibson, President
International Wildlife Rehabilitation Council

CEL

Minimalne Standardy dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt (Minimalne Standardy) jest dokumentem stworzonym przez opiekunów dzikich zwierząt dla opiekunów dzikich zwierząt. Jego zadaniem jest pomoc we wzroście liczby zwierząt, które mogą być z sukcesem wprowadzone z powrotem do dzikich populacji, zapewniając: a) standardy i kierunek opieki; b) mechanizm samooceny i c) rekomendacje i informacje wymagane przy opiece nad dzikimi zwierzętami. Wszyscy opiekunowie dzikich zwierząt są zobowiązani do odkrycia i zrozumienia wytycznych stanowiących podłoże tych standardów oraz do wdrażania ich do codziennej opieki nad dzikimi zwierzętami.

Ten dokument nie jest wymogiem programowym. Każdy stan i prowincja może mieć lub nie mieć swoich własnych wymagań dotyczących ośrodków i aktywności rehabilitacyjnej. Zezwalające wymagania różnią się i nie są konieczne przypisane do tego dokumentu. Niektóre stanowe i prowincjonalne agencje używają tego dokumentu do układania własnego programu. U.S. Fish and Wildlife Service wykorzystuje informacje zawarte w tym dokumencie jako część Standard Conditions załączonych do zezwoleń rehabilitacyjnych dotyczących ptaków migrujących i zagrożonych gatunków.

Minimalne Standardy nie jest tylko statycznym artykułem, ale żywym dokumentem, który stale się zmienia, tak jak wzrasta się pole działań rehabilitacyjnych dzikich zwierząt i rosną potrzeby indywidualnych osobników. Procedury i wielkości klatek tu opisane, zostały stworzone przez opiekunów dzikich zwierząt i są definiowane jako MINIMALNY standard – bardziej szczegółowe procedury oraz większe pomieszczenia są oczywiście akceptowalne. Ponieważ dzicy pacjenci poddawani rehabilitacji są rozpatrywani indywidualnie, każdy z innym urazem i unikalnym zachowaniem, zalecane wielkości klatek i techniki mogą nie pasować do każdego przypadku. Opiekun dzikich zwierząt jest zachęcany do wykorzystania równoważnej techniki przetrzymywania, warunków przed wypuszczeniem i innych aspektów procesu rehabilitacji, tak długo, aż podstawowa historia naturalna, komfort i potrzeby higieniczne zostaną stworzone. Wymiary klatek mogą być modyfikowane w celu zapewnienia specjalnych potrzeb ośrodka, zwierzęcia i nowych zaawansowań na tym polu.

Te Minimalne Standardy NIE pozwalają na trzymanie zwierząt poza zakresem obowiązków ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt. Zwierzęta trzymane w celach edukacyjnych, wystawowych i rozrodczych mają odmienne wymogi przetrzymywania bazujące na potrzebach indywidualnych. Te specyficzne potrzeby nie są zamieszone w tym dokumencie.

Rozdział 1 - MINIMALNY STANDARD DLA PROCESU REHABILITACJI

Minimalne Standardy dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt jest wspólną zasługą Wildlife Rehabilitators Association (NWRA) i International Wildlife Rehabilitation Council (IWRC). Celem tego dokumentu jest ustalenie profesjonalnych standardów dla ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt, zachęcać do rozwoju stale udoskonalanych programów rehabilitacji zwierząt dzikich i poprawiać jakość opieki nad zwierzętami poddawanyymi rehabilitacji.

Przestrzeganie *Minimalnych Standardów* wymaga samoobserwacji rehabilitanta. Istnieje możliwość dokonania poprawek w protokołach opieki i leczenia oraz w organizacji ośrodka na podstawie informacji zawartych w tej publikacji. Te minimalne standard zostały sformułowane przez członków komisji ze znacznym udziałem osób z IWRC i NWRA i zatwierdzone przez zarząd obu tych organizacji.

Ten dokument został stworzony by połączyć zarówno indywidualnych rehabilitantów jak i ośrodki rehabilitacji.

1.1 Wstęp

Potrzeba minimalnego standard dla ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt uwidoczniła się na przestrzeni ostatnich 15 lat. Z drugiej strony, rehabilitacja dzikich zwierząt w takiej lub innej formie istniała już od dłuższego czasu; wzrastała od osób dobrego serca, którzy jako pierwsi wdrożyli metody na powrót porażonych lub osieroconych dzikich zwierząt do ich naturalnego środowiska, do poświęcających się mocno osób i instytucji, które dziś podtrzymują tradycję wraz ze wzrastającą wiedzą, środkami i wsparciem, jako wyniku wspólnej pracy przez dekady. Zorganizowane programy opieki nad dzikimi zwierzętami pochodzące z centrów naukowych i społeczności ludzkich, powstały jako odpowiedź na potrzeby ratowania dzikiej przyrody. Niektóre z tych programów mają obecnie ponad 30 lat.

Płaszczyzna działań ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt gwałtownie wzrosła na początku lat 70-tych, kiedy to ludzie stali się bardziej świadomi problemu wyczerpywania się złóż naturalnych. Wycieki ropy na dużą skalę zainicjowały akcję pomocy dla wielu ptaków wodnych i spowodowały wzrost świadomości w przemyśle, rządzie i działaniach publicznych. Programy zostały zorganizowane by celować w problem dzikiej przyrody. Większość tych starań działało w otocze tworzenia nowych fundacji, pomocy wolontariuszy, pierwszych ośrodków rehabilitacji i bez wsparcia rządowego.

We wczesnych latach 80., wsparcie finansowe dla tych problemów pochodziło z prywatnych źródeł i w mniejszym stopniu od rządu. Liczba opłacanej kadry zaczęła rosnać wraz z rozwojem możliwości fundraisingowych i wsparcia publicznego. W latach 80. i 90., nastąpił wzrost w rozwoju ośrodków całościowo zajmujących się opieką nad dzikimi zwierzętami, które zastąpiły prowizoryczne ośrodki lat 70.

Konkurencyjnie z trendami wzrostowymi na tym polu, Zarząd Dyrekcyjny NWRA i IWRC spostrzegł potrzebę ustanowienia podstawowego minimalnego standardu zarówno dla osób indywidualnych jak i instytucji zajmujących się rehabilitacją dzikich zwierząt. Było to częściowo związane z różnicami pomiędzy członkami, by stale udoskonalać program, co jest niezbędne w obliczu stale zmieniających się informacji i techniki.

1.2 Wymogi dla opieki podstawowej

Ten rozdział Minimalnych Standardów przeprowadza opiekunów krok po kroku przez zagadnienia stworzone, by zwiększać szansę zwierząt na powrót na wolność. Informacje zawarte w tym pierwszym rozdziale pomogą zorientować się w podstawowych protokołach i zaznajomić się z następnymi rozdziałami.

Celem tego rozdziału jest zapewnienie wzoru na efektywną rehabilitację i przeprowadzenie rehabilitanta przez protokoły opieki i leczenia. Przykładowy formularz znajduje się w Dodatku A. Wykorzystywanie formularzy sprawia, iż wywiad jest zebrany od każdego pacjenta. Zapisywanie wyników jest istotne w ocenie postępu rehabilitacyjnego zwierząt; dlatego została stworzona sekcja opisująca statystyczne standardy. Wiele procesów rehabilitacji wymaga współpracującego lekarza weterynarii jako warunku do uzasadnionego zabiegu na dzikim zwierzęciu (każdego rzędu wielkości) oraz zapewnienia polityki weterynaryjnej w celu wyjaśnienia tych relacji w pracy. Podsumowanie dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt zamieszczone na końcu rozdziału jest użytecznym narzędziem w dokonaniu samooceny.

Minimalne standard dla ośrodków rehabilitacji dzikich zwierząt nie odnoszą się jedynie do instytucji, ale także do aspektów włożonej w działania pracy. Konspekt Tabeli 1 jest stworzony zarówno jako przewodnik dla opiekunów, jak również wyjaśnienie procesu rehabilitacji dla innych osób.

Różnorodne kroki postępowania będą się zmieniać w zależności od pacjenta, gatunku, kondycji indywidualnego pacjenta i innych czynników specyficznych dla danego przypadku. We wszystkich przypadkach, dodatkowe kroki mogą zostać powzięte; jednakże opiekun powinien próbować włączyć te podstawowe zasady dla każdego pacjenta. Kolejność postępowania i specyfika każdego kroku (na przykład, rodzaj i ilość potrzebnych płynów) będą zależne od każdego zwierzęcia, jego kondycji, dostępnych materiałów i doświadczenia opiekuna. Leczenie inicjujące różni się najbardziej, w zależności znowu od charakteru urazu, indywidualnego zwierzęcia, kondycji ogólnej, dostępnych materiałów oraz doświadczenia opiekuna.

Tabela 1: Zarys procesu rehabilitacji – Wytyczne opieki podstawowej dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt

- 1) Przyjęcie pacjenta
  - a) Zebranie wywiadu od osoby przekazującej zwierzę
  - b) Zapis informacji (zobacz: Formularz 2, Dodatek A)
  - c) Provide relevant educational material to the presenter
- 2) Stabilizacja pacjenta
  - a) Szybka ocean podczas przenoszenia do transportówki/klatki itp.
  - b) Badanie w kierunku urazu i zapewnienie opieki jeżeli potrzeba
  - c) Zapewnienie ciepła (jeżeli nie jest w hipertermii)
  - d) Zapewnienie cichego miejsca do odpoczynku
  - e) Przygotowanie narzędzi niezbędnych do badania
- 3) Badanie wstępne
  - a) Waga
  - b) Temperatura (jeżeli możliwy pomiar)
  - c) Oglądanie
  - d) Badanie węzłów
  - e) Badanie naturalnych otworów ciała
  - f) Ocena stanu odżywienia i utrzymania
- 4) Leczenie wstępne
  - a) Zapewnienie płynów
  - b) Oczyszczenie i opracowanie ran
  - c) Stabilizacja złamań
  - d) Podanie leków (antybiotyki, leki sterydowe, itp.)
  - e) Zapewnienie właściwego, smacznego jedzenia w zależności od gatunku i statusu
  - f) Przeprowadzenie lub skierowanie na badania dodatkowe (RTG, badanie krwi, kału itp.) oraz leczenie dodatkowe (zabiegi i operacje chirurgiczne)
- 5) Intensywna rehabilitacja
  - a) Kontrola wagi
  - b) Codzienna pielęgnacja, odpowiednie żywienie
  - c) Leczenie, gdy niezbędne
  - d) Zapewnienie wygodnego, odpowiedniego środowiska, minimalizując kontakt z człowiekiem
- 6) Pośrednia rehabilitacja (ograniczona aktywność ruchowa)
  - a) Kontrola wagi
  - b) Codzienna pielęgnacja, odpowiednie żywienie
  - c) Leczenie, gdy niezbędne
  - d) Zapewnienie wygodnego, odpowiedniego środowiska, minimalizując kontakt z człowiekiem
  - e) Zapewnienie fizykoterapii, gdy niezbędne

- 7) Warunki przed wypuszczeniem (nieograniczona aktywność ruchowa)
- a) Zapewnienie większych, zewnętrznych wybiegów
  - b) Kontrola wagi i kondycji ogólnej
  - c) Zapewnienie codziennej pielęgnacji, odpowiedniego żywienia, wprowadzając żywienie zbliżone do naturalnego
  - d) Leczenie pierwotnych lub wtórnych ran, gdy niezbędne (powinno być ograniczone)
  - e) Codzienne ćwiczenia, odpowiednie do gatunku
- 8) Ocena możliwości wypuszczenia (wyjątki dla każdej kategorii)
- a) Zdolność do samodzielnego jedzenia (łapanie zdobyczy przez ptaki drapieżne)
  - b) Normalny ruch i funkcje, rozsądny poziom ćwiczeń sprawnościowych i wytrzymałościowych, niezbędny do żerowania, rozmnażania, obrony terytorium
  - c) Brak oznak choroby
  - d) Normalna waga dla danego gatunku/płci/sezonu
  - e) Normalne parametry krwi (kiedy wymagano/wykonano i znano wartości)
  - f) Dostępna odpowiednia przestrzeń do wypuszczenia (zobacz Sekcja 7.2)
  - g) Normalny behavior (odpowiednia reakcja na obecność człowieka, odpowiednia socjalizacja w stosunku do tego samego i innego gatunku)
- 9) Wypuszczenie
- a) Zapewnienie odpowiedniego/bezpiecznego transportu
  - b) Wybranie odpowiedniej pory/okresu roku (migracje, sezon rozrodczy itp.)
  - c) Wybranie odpowiedniej pory dnia
  - d) Zapewnienie jedzenia, gdy niezbędne
  - e) Monitoring po wypuszczeniu, jeżeli możliwy

1.3 Zapis i kolekcja danych

Zapisy danych są żywą częścią każdego programu rehabilitacyjnego i szczególnie istotne, kiedy osoba indywidualna lub organizacja próbuje się nauczyć czegoś z poprzednich doświadczeń, w celu poprawy opieki oferowanej dzikim zwierzętom. Zapisy danych są podzielone na dwie kategorie: wymagane informacje i zalecane informacje. Zapisy danych wszystkich zwierząt powinny być przechowywane. Format może się różnić. Zapisy mogą być opracowane dla zdrowych miotów zwierząt wychowywanych, by wypuścić na wolność. Codzienna pielęgnacja, zbliżenia do klatki są wymagane, by zweryfikować dostarczaną żywność, leki i dostarczaną opiekę.

Statystyki powinny stanowić zgodność ze specyfiką z Sekcji 1.4. Roczne statystyki oraz informacje o indywidualnych przypadkach są, pod pewnym względem, wymogiem U.S. Fish and Wildlife Service i wielu innych stanowych oraz prowincjonalnych organizacji.

Wszystkie ptaki (martwe lub żywe), u których podejrzewa się zatrucie lub, które są efektem działalności przestępczej muszą być zgłaszane U.S. Fish and Wildlife Service Law Enforcement Office natychmiastowo po przyjęciu. Wszystkie gatunki zagrożone (martwe lub żywe) oraz wszystkie Bieliki amerykańskie i Orły Przednie muszą być zgłoszone do jednostki urzędowej wydającej zezwolenia w ciągu 48 godzin.

Wymagane informacje

- Gatunek
- Data przyjęcia
- Kiedy i gdzie znaleziono
- Nazwisko/adres/numer telefonu znalazcy
- Obraz rany/problemu
- Waga początkowa
- Numer przypadku lub przyjęcia
- Zapis zgłoszenia do U.S. Fish and Wildlife Service Regional Permit office w przypadku gatunków chronionych lub zagrożonych wyginięciem, lub Bielików amerykańskich, lub Orłów przednich
- Zapis zgłoszenia do U.S. Fish and Wildlife Service Law Enforcement w przypadku ptaków z ranami postrzałowymi, zatrutych lub będących ofiarami nielegalnych działań
- Postanowienie końcowe (wypuszczenie, przeniesienie, zatrzymanie, śmierć, eutanazja), zawierające datę i lokalizację wypuszczenia, kiedy wymagana
- Informacja zwrotna jeżeli dokonano zmiany przeznaczenia lub zatrzymano (nazwa, adres, numer zezwolenia i cel przeniesienia), włączając w to przeniesienie lub zatrzymanie zwłok w celach edukacyjnych
- Rodzaj i ilość środka do eutanazji, jeżeli taki środek podlegający kontroli został użyty
- Federal band number, kiedy wymagany
- Uzupełnione formularze dzienne
- Inne informacje dodatkowe wymagane przez stanowy lub prowincjonalny podmiot wydający zezwolenia

Informacje zalecane

- Jakakolwiek dodatkowa informacja, przekazana przez znalazcę (dotycząca przyczyny urazu, wielokrotności urazów/problemów, opieki zapewnionej przez znalazcę itp.)
- Dane z badania fizycznego
- Informacje codziennego postępowania terapeutycznego i skuteczności
- Dane dotyczące operacji, patologii klinicznych, nekropsji, histopatologii (kiedy niezbędne)
- Waga przy wypuszczeniu
- W przypadku podejrzenia zatrucia, jakiegokolwiek dodatkowe informacje opisujące miejsce znalezienia, pogodę, inne obecne gatunki itp.

Proszę zapoznać się z Dodatkiem A jako przykładem formularza używanego do zbierania informacji od osób znajdujących zwierzęta i przykładową kartą badania do zbierania innych informacji. Przykładowe formularze zostały napisane pod kątem ptaków, jednak mogą być również używane w stosunku do innych dziko żyjących zwierząt.

1.4 Statystyczny standard

Definicja

Kod literowy używany przez opiekunów dzikich zwierząt i ośrodki rehabilitacji może się różnić, jednak powinien być zdefiniowany dla celów porównawczych. Kategorie odwoławcze powinny nawiązywać do poniższych:

R (RELEASED) - WYPUSZCZONY: Każde zdrowe, wyleczone zwierzę, które powróciło do swojego naturalnego środowiska

T (TRANSFERRED) - PRZENIESIONY:

- 1) Każde zwierzę przetransportowane do innego ośrodka lub rehabilitanta w celu dalszej rehabilitacji (Zauważ: jeżeli zwierzę ma zostać wypuszczone przez jednostkę otrzymującą, nadal jest oznaczane jako 'T' w jednostce przekazującej i jako 'R' w jednostce otrzymującej)
- 2) Każde zwierzę określone jako niezdolne do wypuszczenia, poddawane procesowi rehabilitacji, które już nie wymaga rehabilitacji

ZAUWAŻ: Pozwolenie (rządowe i stanowe lub prowincjonalne) jest zwykle wymagane w następstwie przeniesienia zwierząt żywych, a nabywca musi posiadać odpowiednie zezwolenie.

W celach informacyjnych, można dodatkowo dokonać podziału na (opcjonalne):

TR (TRANSFERRED FOR REHABILITATION) – PRZENIESIONY W CELU REHABILITACJI

TD (TRANSFERRED FOR DISPLAY) – PRZENIESIONY W CELU PREZENTACJI

TE (TRANSFERRED FOR EDUCATION) – PRZENIESIONY W CELU EDUKACJI

P (PENDING) – W TOKU: Każde zwierzę nadal poddawane procesowi rehabilitacji. Te zwierzęta są dodawane do podsumowujących statystyk dopiero po całkowitym rozwiązaniu problemów.

D (DIED) – MARTWY: Każde zwierzę, które przybyło martwe lub zmarło podczas rehabilitacji. Może być podzielone na (opcjonalnie):

DOA (DEAD ON ARRIVAL) – MARTWE PO PRZYBYCIU: Każde zwierzę, które zmarło przed próbą ratowania życia w ośrodku rehabilitacji. Jest podejmowane niezwłocznie po przekazaniu zwierzęcia. Umieszczenie go w miejscu spokojnym, ciemnym jest formą postępowania leczniczego.

DIC (DIED IN CARE) – MARTWE W TRAKCIE OPIEKI: Każde zwierzę, które zmarło z powodu połapywania, badania, leczenia oraz działań ratujących życie w ośrodku.

E (EUTHANIZED) – PODDANE EUTANAZJI: Każde zwierzę cierpiące lub nienadające się do wypuszczenia poddane eutanazji. Można podzielić na (opcjonalnie):

EOA (EUTHANIZED ON ARRIVAL) – EUTANAZJA PO PRZYBYCIU: Każde zwierzę poddane eutanazji po badaniu wstępnym bez próby leczenia.

E (EUTHANIZED) – PODDANE EUTANAZJI: Każde zwierzę poddane eutanazji po wcześniejszym wdrożeniu leczenia.

Analiza danych dla stopnia wypuszczeń zwierząt wypuszczanych

$$\% \text{ Wypuszczeń} = \frac{\# \text{ Wypuszczenia}}{(\text{Całkowite } \# \text{ Wypuszczenia} - \text{DOA})}$$

Zauważ: do wypuszczonych zwierząt nie zaliczają się zwierzęta przeniesione, zatrzymane lub w trakcie rehabilitacji.

Rehabilitanci są zachęcani do dzielenia swoich statystyk na kategorie: ptaki, ssaki, płazy, zarówno dla swojej własnej informacji, jak również w celach porównawczych. Pomoże to w zestawieniu statystycznym pomiędzy tymi, co zajmują się tylko ptakami, ptakami i ssakami lub tylko i wyłącznie płazami itp.

1.5 Nadzór weterynaryjny

W większości stanów i pod wieloma warunkami, za legalne przepisywanie leków dla zwierząt dzikich odpowiedzialność ponosi lekarz weterynarii. Może on zrzucić część odpowiedzialności na opiekuna na mocy obopólnej zgody, podpisując odpowiedni dokument, gdzie ta odpowiedzialność jest zdefiniowana. Taka umowa pozwala lekarzowi na zapisanie odpowiedniego protokołu terapeutycznego w przypadku specyficznego urazu bez uprzedniego badania każdego pojedynczego pacjenta (np. lekarz może przepisać konkretny antybiotyk w odpowiedniej dawce dla wszystkich ofiar pogryzień przez koty). Ten typ umowy wymaga jednocześnie istnienia relacji lekarz weterynarii – opiekun – pacjent, która będzie zawierała następujące komponenty:

1. Lekarz weterynarii przyjmuje odpowiedzialność za każdy medyczny osąd w kwestii zdrowia i potrzeby leczenia pacjenta.
2. Lekarz weterynarii ma wystarczającą wiedzę o medycynie dzikich zwierząt do postawienia wstępnej lub ostatecznej diagnozy. Co więcej, lekarz weterynarii w ostatnim czasie widział pacjentów i osobiście zapoznał się z ich kondycją ogólną i opieką nad nimi sprawowaną poprzez odpowiednie czasowe wizyty w miejscach, w których pacjenci są przetrzymywani lub w trakcie czasowego transportu pacjentów do ośrodka w asyście lekarza weterynarii.
3. Jeżeli lekarz weterynarii chce przetrzymywać i leczyć zwierzę przez ponad 24 godziny, musi posiadać odpowiednie zezwolenie/-a rehabilitacyjne lub być zarejestrowany jako podwykonawca w stosunku do opiekuna dzikich zwierząt. Dzikie zwierzę przetrzymywane w szpitalu weterynaryjnym musi mieć zapewnioną spokojną przestrzeń, wolną od zwierząt domowych i natłoku ludzi.
4. Lekarz weterynarii ma możliwość kontynuowania terapii w momencie wystąpienia reakcji przeciwnych lub w przypadku zawodności schematu leczniczego. Takie kontynuacje powinny być zapisane w porozumieniu pomiędzy lekarzem a opiekunem.
5. Jakikolwiek porozumienie musi być zgodne z prawem i regulacjami prawnymi nadzorującymi pracę lekarza, jeżeli odnoszą się do rehabilitacji dzikich zwierząt.

1.6 Podsumowanie dla Ośrodków Rehabilitacji Dzikich Zwierząt

Ośrodki rehabilitacji i indywidualni rehabilitanci zazwyczaj wiele zyskują na dokonywaniu samooceny i analizie własnych działań. Formularz mający pomóc w tego typu samoocenie jest w Dodatku A (Formularz 1). Jego celem jest podanie opiekunom dzikich zwierząt pewnych sugestii w celu oszczędności czasu (na przykład, trzymanie ważnych materiałów odwoławczych 'pod ręką') zapewnienie zwierzętom odpowiednich warunków przetrzymywania i opieki medycznej (cel badania, przetrzymywanie w klatkach, diagnostyka) oraz by chronić zarówno dzikie zwierzęta jak i ludzi przez chorobami i zanieczyszczeniami (przygotowywanie jedzenia, dezynfekcja, sprzątanie). Nie wszystkie zagadnienia tego formularza odnoszą się do każdego – indywidualny rehabilitant prawdopodobnie nie potrzebuje ubezpieczenia lub Worker's Compensation Insurance – jednak ten formularz zapewnia łatwe odniesienie do ważnych rozważań, które nie będą przeoczone, gdy pojawią się zmiany, jak na przykład rozwój ośrodka.

Rozdział 2 – KONTROLA CHORÓB

2.1 Wytyczne dla kontroli chorób

Bezpieczeństwo i zdrowie ludzi dbających o dzikie zwierzęta jest najważniejszym aspektem udanej rehabilitacji. Wiele chorób jest przenoszonych ze zwierząt na człowieka, jak również ze zwierząt na zwierzęta. Ten rozdział pokazuje rehabilitantom efektywną drogę ochrony przez rozprzestrzenianiem się jednostek chorobowych z dzikich zwierząt na ludzi, zwierzęta domowe i dzikie. Odpowiednia kontrola chorób jest ważnym zagadnieniem dla opiekunów i jednostek wydających zezwolenia. Trzymanie się sugerowanych protokołów jest wysoce polecane przez NWRA i IWRC.

Czystość ośrodka jest integralną częścią ochrony przed chorobą i zanieczyszczeniami. Odpowiednie środki czyszczące połączone wraz z programem sprzątania ograniczy rozprzestrzenianie się chorób wewnątrz ośrodka. Protokoły czyszczenia różnią się w zależności od gatunku i kondycji pacjentów, typu ośrodka i konstrukcji pomieszczeń. Wybór środków czyszczących musi uwzględniać te założenia. W tym rozdziale zostały zaprezentowane środki czyszczące i ich właściwości, co stanowi ważny czynnik ochrony przed chorobami. Sugestie dotyczące odpowiedniego i regularnego oczyszczania pozwolą rehabilitantom na ochronę przed chorobami wewnątrz ich ośrodka.

2.2 Ochrona przed rozprzestrzenianiem się chorób

Ponieważ choroby zakaźne są tak zróżnicowane pod kątem pochodzenia i działania, łatwiej jest kontrolować drogi ich przekazywania. Generalnie, drogi przenoszenia są następujące:

1. Choroby przenoszone bezpośrednio od jednego osobnika na drugiego poprzez kontakt (ugryzienie, itp.)
2. Pośrednia transmisja wykorzystująca jednego lub wielu wektorów włączając stawonogi lub ofiary drapieżników
3. Pośrednia transmisja wykorzystująca cząsteczki aerozolu lub pyły (ubrania, sprzęty, naczynia, wyściółka itp.)

Drobnoustroje chorobotwórcze wnikają do organizmu jedną lub wieloma drogami spośród niżej wymienionych:

1. Droga inhalacyjna
2. Droga pokarmowa
3. Zaszczepienie (ugryzienie, iniekcja, ukłucie owadów lub bezpośrednio przez rany na ciele)
4. Droga płciowa w trakcie krycia lub poprzez zanieczyszczony sprzęt ginekologiczny
5. Przeniknięcie przez łożysko (tylko ssaki)
6. Przez pępowinę lub żółtko (od matki)

Dla każdej z tych dróg przenoszenia musi istnieć efektywna strategia przerwania cyklu transmisji. Pierwszą linią obrony opiekuna dzikich zwierząt przed chorobami przenoszonymi od zwierząt na człowieka jest wysoki poziom higieny osobistej. Podstawą kontroli przenoszenia się chorób zwierzę-zwierzę jest zapewnienie osobnych klatek i naczyń.

2.3 Standardy dla zapobiegania transmisji chorób wewnątrz ośrodka

2.3.1 Kontrola chorób szerzących się od zwierząt na człowieka

- Ubrania powinny być czyszczone i zmieniane tak często jak to możliwe. Sugeruje się, by zapewni wolontariuszom fartuchy laboratoryjne lub inną odzież roboczą i prac ją na miejscu w ośrodku
- Buty powinny być oczyszczane z odchodów, brudu i odpadków z klatek
- Rękawiczki i maski ochronne powinny być dostępne do użytku podczas zabiegów chirurgicznych i nekropsji lub w trakcie oczyszczania klatek i pomieszczeń dla zwierząt. Procedura nekropsji ściśle przynależy do praktyki sanitarnej, włączając w to użycie masek chirurgicznych i rękawic ochronnych, odpowiedniej odzieży ochronnej oraz preparatów do dezynfekcji
- Pralnie powinny być zaopatrzone w zlewy do mycia rąk i odpowiednie środki myjące
- Jedzenie, picie i palenie powinno być ograniczone do miejsc wolnych od odpadków zwierzęcych
- Personel nadzorujący musi posiadać podstawową wiedzę o zoonozach. Zasady higieny osobistej powinny być ustalone, a personel nadzorujący powinien dawać ich przykład
- Radzi się, by cały personel i wszyscy wolontariusze przeszli badania pod kątem możliwości wykonywania pracy fizycznej przed rozpoczęciem pracy w ośrodku. Powinni posiadać niezbędne szczepienia (głównie przeciwko tężcowi). Jeżeli będą pracować ze ssakami powinni dowiedzieć się o możliwości wykonania szczepień przeciwko wścieklicznie. Kobiety ciężarne powinny dokonać odświeżenia badań. Rehabilitanci narażeni na kontakt z Gatunkami Przenoszącymi Wściekliczność (Rabies Vector Species RVS – głównie dorosłe ssaki) powinni zostać zaszczepienie przeciwko wścieklicznie. Zobacz Sekcja 2.3.3.
- Należy posiadać osobny sprzęt chłodzący do przetrzymywania żywności (jedzenie dla zwierząt należy trzymać z dala od jedzenia dla ludzi) oraz zwłok i próbek histopatologicznych.

2.3.2 Kontrola chorób szerzących się od zwierząt na zwierząt

- Klatki powinny być zaprojektowane tak w sposób ułatwiający sprzątnię. Gdy to możliwe, materiał bez łączeń, porowatości (taki jak stal nierdzewna, włókno szklane czy plastik) powinien tworzyć klatkę oraz zawierać miejsce na jedzenie
- Przetrzymywane zwierzęta powinny mieć zapewnione odpowiednie i rutynowe sprzątnię, za które odpowiedzialny jest personel. Podczas, gdy codzienne usuwanie odchodów, moczu z klatek z ssaki jest niezbędne do utrzymania czystości, zapobiegania nieprzyjemnym zapachom, inwazjom pasożytów i insektów, ptaki, gady i płazy nie wymagają aż takiej częstotliwości sprzątnię. Wiele dorosłych ptaków, głównie ptaków śpiewających, podobnie jak inne dzikie zwierzęta bardzo łatwo się stresują podczas procesu rehabilitacji, z tego powodu należy ograniczyć codzienny kontakt. Noworodki ssaków i pisklęta wymagają znacznie częstszego oczyszczania miejsca; wymiana ściółki i wyściółki gniazda powinno być dokonywane każdorazowo po nakarmieniu. Podłoga klatek wewnętrznych może być przykryta stronami gazet, ręcznikami papierowymi lub innymi materiałami, łatwymi do usunięcia w trakcie sprzątnię. Dużym ptakom latającym również można rzadziej

wymieniać ściółkę pod warunkiem przestrzegania programu sprzątan. W akwariach dla płazów można zastosować system filtracji wody.

- Pomieszczenia wewnętrzne muszą mieć zapewnioną wentylację i ruch powietrza z minimalną recyrkulacją powietrza
- W każdym przypadku, należy postępować zgodnie z protokołem sprzątan, a wszystkie klatki należy dezynfekować pomiędzy poszczególnymi wpuszczeniami zwierząt (kiedy zwierzę lub grupa zwierząt jest zabierana, należy dezynfekować klatkę przed wpuszczeniem nowego lub nowych zwierząt). Z powodu częstych inwazji *Baylisascaris procyonis* (nicień jelitowy szopów pracy), przenoszenia pasożyta na inne gatunki i wysokiej jego oporności na preparaty do dezynfekcji, klatki używane dla szopów pracy powinny być przeznaczone tylko dla nich. Przed wprowadzeniem nowego zwierzęcia do klatki należy ją całościowo oczyścić i dezynfekować oraz wymienić ściółkę.
- Zwierzęta, u których stwierdzono lub podejrzewa się, że miały kontakt z chorobą należy trzymać w odosobnieniu, z dala od zwierząt podatnych na zarażenie. Nowo przybyłe zwierzęta należy odseparować od innych na czas przybycia. Zwierzęta przywiezione razem (niemowlęta lub pisklęta) mogą być też tak przetrzymywane w tym okresie. Nie powinny być wprowadzane do innych grup, dopóki nie stwierdzi się, iż są w dobrej kondycji ogólnej
- Rutynowe badanie parazytologiczne powinno być przeprowadzane na każdym nowo przybyłym zwierzęciu, powtórzone po zakończeniu okresu zimowego w czasie dłuższej rehabilitacji
- Miski, naczynia na pokarm, sprzęt medyczny, worki płócienne używane do łapania zwierząt i wyściełania im oraz rękawice służące do łapania powinny również być czyszczone/zmieniane codziennie i dezynfekowane pomiędzy poszczególnymi użyciami
- Baseny powinny być oczyszczane i/lub wymieniane w celu ochrony przed algami, liśćmi, odchodami i innymi odpadkami
- Posiłki dla zwierząt muszą być tak przygotowane i przechowywane, by nie doszło do zanieczyszczeń parazytologicznych i mikrobiologicznych

2.3.3 Odpowiedzialność za zdrowie publiczne

- Wszystkie odpady organiczne muszą być zbierane do hermetycznych torebek i przetrzymywane w bezpiecznym miejscu, aż do ich utylizacji. Personel nadzorujący jest odpowiedzialny za zdrowie innych w kwestii zarządzania odpadami biologicznymi
- Zwierzęta domowe nie powinny być wpuszczane do ośrodka rehabilitacji. Jeżeli jest to nieuniknione, powinny one być całościowo zaszczepione oraz nie być wystawiane na bezpośredni kontakt z dzikimi zwierzętami
- Personel musi zadbać o właściwe umycie się i wymianę ubrań przed kontaktem ze zwierzętami domowymi
- Program ochrony przed gryzoniami i insektami jest zalecany dla ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt; w przypadku użycia pestycydów, należy dołożyć starań by uniknąć zanieczyszczenia żywności oraz pomieszczeń dla ludzi i zwierząt
- Znalazcę zwierzęcia należy zapytać o możliwe ugryzienia lub zadrapania zadane przez zwierzę. Jeżeli doszło do zranienia, osoba ta niezwłocznie powinna udać się do swojego lekarza pierwszego kontaktu w celu obserwacji medycznej. Rehabilitant powinien powiadomić departament zdrowia publicznego o takim wypadku, gdy wymaga tego prawo

stanowe. Gdy zranienie nastąpiło w skutek kontaktu z RVS, zwierzę należy uśpić i wykonać badanie w kierunku wścieklizny

- Wszyscy rehabilitanci opiekujący się ssakami (szczególnie dorosłymi) powinni być zaszczepieni przeciwko wściekliznie oraz posiadać wiedzę z zakresu obchodzenia się z tymi gatunkami. Każde ugryzienie przez RVS powinno być zgłaszane w departamencie zdrowia publicznego. Zwierzęta podejrzane o wściekliznę oraz te przeznaczone do badania w tym kierunku powinny być niezwłocznie schłodzone po śmierci lub eutanazji; takich zwłok NIE należy mrozić z powodu możliwości zafałszowania wyniku testu.

2.3.4 Wymogi dotyczące wypuszczeń

Wyleczone zwierzęta powinny być uwalniane w ich naturalnym środowisku w obrębie 10 mil od miejsca pochwycenia, gdy jest to możliwe i uzasadnione. Takie postępowanie ogranicza możliwość rozprzestrzeniania pasożytów, chorób i materiału genetycznego pomiędzy dzikimi populacjami oraz zwiększając szansę zwierzęcia na przeżycie. Dokładne lokalizacja i czas wypuszczenia powinny być wybrane przez rehabilitanta, który decyduje swoją uzasadnia zachowaniem i kondycją zwierzęcia. Kiedy okoliczności na to pozwalają, wyleczone dorosłe ptaki należy uwalniać w odpowiednim otoczeniu jak najbliżej miejsca pochwycenia, z wyjątkiem okresu migracji. Gdy czas migracji rozpoczął się podczas pobytu zwierzęcia w niewoli, ptak powinien być wypuszczony w miejscu docelowym wędrówek. Badania wykazały, że w przypadku gadów i płazów wypuszczenie powinno nastąpić w odległości ½ mili od miejsca pochwycenia, w celu zwiększenia szans na przeżycie.

Jeżeli informacja o lokalizacji przechwycenia zwierzęcia jest niedostępna, wypuszczenie powinno nastąpić zgodnie ze standardami stanowych/prowincjonalnych ośrodków rehabilitacji zwierząt dzikich i powinno uwzględniać wszystkie wymagania zwierzęcia. Wiedza o historii naturalnej i zachowaniu osobników z gatunku jest niezbędna do wyboru określonego środowiska. Badania dotyczące uwolnień zwierząt pokazują, że niewłaściwy dobór otoczenia środowiskowego zwiększa śmiertelność u tych osobników.

Młode zwierzęta, szczególnie te, które zostały przywiezione do ośrodka jako noworodki, nie muszą być wypuszczane w miejscu pochwycenia; należy jednak podjąć starania, by wypuszczać je w odległości 10 mil od miejsca pochwycenia, jeżeli jest to możliwe. Gdy powrót nie jest możliwy (zanieczyszczenie miejsca, istnienie określonego zagrożenia dla zwierzęcia lub opiekuna itp.), takie zwierzę powinno być uwalniane w innym, odpowiednim otoczeniu.

Niektóre rozważania podczas doboru miejsca wypuszczenia osobnika danego gatunku powinny uwzględniać: odpowiednią przestrzeń niezajętą przez współbratnyńców; odpowiednie schronienie; odpowiedni teren i roślinność na nim; dostęp do jedzenia i wody; minimalną ilość drapieżników i właściwą odległość od siedlisk ludzkich.

2.3.5 Wytyczne w kwestii zwłok i odpadków zwierzęcych

W przypadku każdego zwierzęcia, które zmarło lub zostało poddane eutanazji pod opieką rehabilitanta należy zawsze ocenić czy jest ono rzeczywiście martwe (brak pulsu lub uderzeń serca). Zwłoki powinny być potem odpowiednio zutylizowane, zgodnie z lokalnym prawem, a parametry tych działań określone na zezwoleniu ośrodka rehabilitacji (na przykład, rehabilitant może zostać zobligowany do przeniesienia zwłok zagrożonych gatunków w określone miejsce). Jeżeli nie wydano innych rozporządzeń, wszystkie Bieliki amerykański i Orły przednie oraz zachowane pióra należy przesłać do:

National Eagle and Wildlife Property Repository (Rocky Mountain Arsenal, Building 128,

Jeżeli rehabilitant planuje wykonać nekropsji lub przewozi zwłoki do ośrodka diagnostycznego w celu zlecenia wykonania nekropsji, zwłoki powinny być zmoczone zimną wodą, chyba, że istnieje podejrzenie zatrucia pestycydami (woda może usunąć pestycydu z powierzchni ciała zwierzęcia). Dodatek niewielkiej ilości detergentów do wody umożliwi lepszą penetrację sierści lub piór, przyspieszając proces schładzania. Jeżeli nekropsja nie jest wykonywana natychmiastowo, mokre zwłoki należy umieścić w plastikowej torbie, zapieczętowanej, oznakowanej i schłodzonej przy pomocy lodu lub w lodówce, która nie jest używana do przechowywania żywności. Nekropsja wykonywana zaraz po śmierci zwierzęcia pozwala na zebranie odpowiednich informacji. Wiarygodność informacji spada wraz z upływem czasu od śmierci w związku ze zmianami pośmiertnymi, które mogą zmieniać lub maskować objawy. Należy bezwzględnie używać rękawiczek i masek chirurgicznych podczas przeprowadzania sekcji zwłok. Powinna ona również być przeprowadzana w dobrze wentylowanym pomieszczeniu, oddzielnym od żywych zwierząt i miejsca przygotowywania posiłków.

***ZAUWAŻ:** Gatunki chronione i zagrożone wyginięciem oraz Orły amerykański i Orły przednie nie mogą być sekcjonowane bez uprzedniej zgody U.S. Fish and Wildlife Service*

Zwłoki, które nie są poddawane nekropsji mogą zostać przetransportowane do lokalnych muzeów, uniwersytetów lub innych instytucji naukowych i/lub dodawane do kolekcji. Opiekun dzikich zwierząt powinien skontaktować się z takimi instytucjami i zaaranżować odpowiednie przekazanie zwłok, po to żeby owa instytucja uzyskała z nich jak największą korzyść (np. zwłoki należy zamrozić lub umieścić w formalinie). Specyficzne dane powinny być również zebrane przez rehabilitanta takie jak data i lokalizacja przechwylenia, waga za życia, jako wzorzec.

Jeżeli opiekun pragnie zatrzymać specyficzne części lub fragmenty zwłok (np. szkielet lub skórę w celach edukacyjnych itp.), musi on uzyskać w tym celu zgodę U.S. Fish and Wildlife Service. Wiele stanowych ośrodków rehabilitacji zwierząt wymaga również odpowiednich zezwoleń na posiadanie części zwierząt dzikich. Specjalne zezwolenia nie są jednak wymagane do posiadania ograniczonej ilości piór (za wyjątkiem piór orłów) w celu przeszczepiania piór.

Wszystkie inne zwłoki i zwierzęce produkty odpadu powinny być zutyliczowane według określonego schematu wymaganego przez lokalne władze, jak również zgodnie ze stanowymi/prowincjonalnymi i rządowymi regulacjami. Zwłoki i produkty odpadu, w stosunku do których istnieje podejrzenie choroby powinny być zagrzebane lub spalone. Dół w legalnym miejscu pochówki powinien być głęboki, tak, by uniemożliwić zwierzętom padlinożernym odkopanie szczątków, a na powierzchni należy rozsypać wapno w celu kontroli choroby. Spalarnie są zazwyczaj zbyt kosztowne dla rehabilitantów i ośrodków rehabilitacji, dodatkowo odpowiednie zezwolenia są wymagane do ich obsługi. Wiele lokalnych schronisk i laboratoriów ma swoje spalarnie, więc ośrodki rehabilitacji mogą porozumieć się z nimi w celu regularnej utylizacji odpadów. Zwłoki mogą być zmrożone przez ograniczony okres czasu (w zamrażarkach nie zawierających jedzenia), celem przetrzymania przed spaleniem lub przekazaniem do odpowiedniego ośrodka (instytucje publiczne lub osoby indywidualne mające pozwolenie na ich posiadanie w celu edukacyjnym).

2.4 Dezynfekcja

Kontrola i zapobieganie chorobom są oczywistym pytaniem “w jakim celu”. Poniższe informacje odpowiadają na pytanie “jak” stworzyć i prowadzić czysty ośrodek.

2.4.1 Podstawowe pojęcia

Środek antyseptyczny:

Substancja zdolna do zapobiegania infekcji poprzez zahamowanie wzrostu czynników chorobotwórczych (do użytku na żywej tkance).

Przetrwalniki bakteryjne:

Wegetatywne formy określonych gatunków bakterii (szczególnie *Bacillus* i *Clostridium*) charakteryzujące się wysoką opornością na zmiany środowiskowe.

Cytotoksyczny:

Mający zdolność zabijania komórek

Rozpuszczalnik:

Substancja używana do rozcieńczania skoncentrowanego roztworu. Woda destylowana i sól fizjologiczna są najczęstszymi rozpuszczalnikami przy leczeniu ran, a woda z kranu – do generalnej dezynfekcji.

Środek dezynfekujący:

Substancja niszcząca drobnoustroje lub hamująca ich aktywność.

Dezynfekcja:

Destrukcja form wegetatywnych drobnoustrojów (do użytku na powierzchniach nie zwierzęcych)

Sterylizacja:

Destrukcja wszystkich drobnoustrojów w lub na obiekcie (termin jest używany w stosunku do przedmiotów). [Zauważ: “zimna sterylizacja” odnosi się do specyficznej metody wykorzystującej środki dezynfekcyjne do maczania w nich przedmiotów, zamiast wykorzystywania ciepła, ciśnienia i gazu, co jest stosowane w innych metodach sterylizacji].

Produkt lotny:

Środki parujące gwałtownie i przechodzące natychmiast w stan gazowy. Toksyczne komponenty tych oparów mogą być niebezpieczne.

2.4.2 Rodzaje środków czyszczących

Istnieje wiele różnych środków dezynfekujących, które powinny być używane po czyszczeniu w celu zachowania właściwych warunków sanitarnych. Sugerowane użycie jest zamieszczone poniżej każdego opisu, niektóre środki lepiej się sprawdzają przy danych jednostkach chorobowych. Rehabilitant powinien wiedzieć, że żadne z tych produktów nie jest używane w specyficznym celu. W dodatku, żaden z nich nie działa efektywnie przeciwko jajom i larwom nicieni (pasożyty jelitowe). Większość pasożytów jest skutecznie usuwana ze środowiska poprzez oczyszczanie mechaniczne (np. usuwanie odchodów oraz dobre oczyszczanie klatek), podczas, gdy niektóre jak *Baylisascaris* mogą być niezwykle trudne do usunięcia ze środowiska. Wiele środków dezynfekujących produkuje potencjalnie toksyczne produkty lotne; po użyciu środków dezynfekujących, należy wysuszyć klatkę przed wprowadzeniem zwierząt. Niektóre środki i metody są opisane tu; dodatkowe informacje można odszukać w Dodatku B.

Detergenty:

Detergenty są środkami czyszczącymi zawierającymi mydła (sole anionowozasadowe; z ładunkiem ujemnym) i syntetyczne detergenty (Roztwór koloidalny kationowy; używane do antyseptyki, środki myjące i emulsje; z ładunkiem dodatnim). Podczas, gdy mydła nie mają właściwości antybakteryjnych, mechaniczne oczyszczanie pozwala na pozbycie się wielu drobnoustrojów. Detergenty same w sobie posiadają niewielkie właściwości dezynfekcyjne przeciwko wegetatywnym formom bakteryjnym; nie są skuteczne przeciwko grzybom i wirusom. Dodatkowo, tracą swoje właściwości w kontakcie z krwią i tkankami.

Przykłady: Detergenty do mycia naczyń i prania

Wykorzystanie: Początkowe czyszczenie klatek, naczyń itp., do usuwania materii organicznej

Alkohole:

Roztwory 50-70% izopropylu lub 70% alkoholu etylowego są często używane pojedynczo lub w kombinacji z innymi środkami do dezynfekcji. Izopropyl ma szerokie spectrum działania antybakteryjnego i jest mniej korozyjny od alkoholu etylowego. Alkohole działają poprzez denaturację białek, zaburzenie metabolizmu, zmniejszenie napięcia powierzchniowego i lizę (pęknięcie) komórek. Z powodu ich działania cytotoksycznego, nie powinny być stosowane na rany otwarte. Alkohole inaktywują fenole, tak więc obie substancje nie powinny być razem stosowane. Alkohole nie działają efektywnie przy "zimnej sterylizacji", mogą niszczyć gumę, plastik i inne syntetyczne materiały.

Przykłady:

spirytus

Wykorzystanie: przedoperacyjnie, antyseptycznie, odkażanie narzędzi

Używać nierozcieńczonych (np. 50-70%)

Aldehydy:

Dwa najczęściej spotykane to glutraldehyd i formaldehyd.

Glutraldehyd jest często łączony z syntetycznym detergentem. Te substancje działają drażniaco i cytotoksycznie, więc ich użycie jest ograniczone do dezynfekcji, a narzędzie przed użyciem należy dobrze przepłukać. Trzygodzinne działanie zabija spory bakteryjne. Formaldehyd jest podejrzewany o właściwości karcinogenne.

Przykłady: Wavicide™, Cidex™.

Wykorzystanie: Glutraldehydy mogą być wykorzystywane do zimnej sterylizacji, dezynfekcji; formalinę (40% roztwór formaldehydu w wodzie) można stosować do odkażania pomieszczeń.

Zalecane roztwory: używać glutraldehyd nierozcieńczony (np. 2.0%) do dezynfekcji; używać formaliny w roztworze 1-10% do zamgławiania

Chlorheksydyna:

Bisguanid, składnik chlorheksydyny, działa na błony komórkowe bakterii, powodując wytrącanie się wewnątrzkomórkowej zawartości i hamując ATP (adenozynotrójfosforan, źródło energii komórek – w tym przypadku komórek bakteryjnych). Zniszczona błona komórkowa powoduje wyciek potasu i pentozy, co zabija komórkę bakteryjną, ale jednocześnie uszkadza komórki gospodarza. Można rozpuszczać w wodzie lub soli fizjologicznej. Nazwa handlowa

Virosan™ zawiera alkohol czyniąc go efektywnym przeciwko pseudomonas; po jednorazowym zmieszaniu go z wodą zachowuje swoje właściwości tylko przez 3-4 dni

Przykłady: Nolvasan™(2%), Virosan™.

Wykorzystanie: Przygotowanie chirurgiczne, leczenie ran, dezynfekcja

Zalecane roztwory: 1ml chlorheksydyny + 39ml rozpuszczalnika (0.5%) na rany i 1ml chlorheksydyny + 19ml diluent (1.0%) do dezynfekcji.

Chlor:

Produkty zawierające chlor są oksydantami, uwalniają wolne formy tlenu niszczące komórki. Te składowe bezwzględnie atakują mikroorganizmy, materię organiczną i żywe tkanki. Inaktywacja chloru następuje w kontakcie ze światłem, opary chlory są toksyczne, a ich wdychanie może prowadzić do chemicznego zapalenia płuc oraz poparzeń skóry i oczu. Dobra wentylacja, okulary ochronne i rękawice są zalecane podczas stosowania preparatów zawierających chlor.

Przykłady: Clorox Bleach™, Purex™ (powinien 5.25% hipochlorowców sodową).

Wykorzystanie: Dezynfekcja przedmiotów i powierzchni niemetalicznych

Zalecane roztwory: 1:32 (1/2 filiżanki of 5.25% wybielacza na galon rozpuszczalnika).

Stabilizowany dwutlenek chloru:

Stabilizowany dwutlenek chloru jest nieorganicznym związkem tlenu i chloru i jest silnym środkiem oksydacyjnym. Dwutlenki chloru stymulują proces oksydacji tlenowej, który bezpiecznie i skutecznie rozbija mostki siarczkowe odpowiedzialne za nieprzyjemny zapach. Może być używany przy ptakach. Będzie działał czyszcząco i odkażająco, nie jest szkodliwy. Na twarde powierzchnie jest używany w postaci spreju, a następnie zmywany po 5 minutach. Płukanie nie jest konieczne.

Oxyfresh Dent-a-gene™ jest silnym, dwuskładnikowym stabilizowanym dwutlenkiem chloru. Dwie składowe są zmieszane (na tym etapie jest wytwarzanie toksycznych oparów), jednak raz ustabilizowany jest bezpieczny w użyciu. Mieszane roztwory mogą być używane, gdy są dobrze zmywane i trzymane z dala od światła.

Przykłady: Bio-Rite™, DioxCare™, Oxyfresh Dent-a-gene™, Oxyfresh Cleansing Gele™

Wykorzystanie: roztwory myjące do strzykawek, naczyń, kontenerów na żywność i wodę.

Krezole:

Krezole są produktami destylacji smoły drzewnej, mające właściwości rozpuszczalnikowe i antybakteryjne. Komercyjne krezole są dostępne jako środki dezynfekujące zazwyczaj składające się z olejków sosnowych zmieszanych z mydłami, Te substancje są zazwyczaj trudne do usunięcia z powierzchni i mogą pozostawiać gładką warstwę na podłodze lub innych powierzchniach.

Przykłady: Hexol™, Pine-Sol™.

Wykorzystanie: Dezynfekcja pomieszczeń

Zalecane roztwory: Brak danych w literaturze.

Jodofory:

Składają się z jodu zmieszanego z surfaktantami lub polimerami. Najbardziej znanym środkiem jest powidon jodyna (jod + polimer poliwinylowy), dostępny jako roztwór i proszek. Detergent używany w proszku jest cytotoksyczny i nie powinien być stosowany na rany otwarte. Polimer poliwinylu ma silne powinowactwo do błon komórkowych, kierując jodyną bardziej na komórki docelowe (np. bakteryjne), ale to wolny jod ma działanie dezynfekcyjne; roztwory powidonu jodiny aktualnie dezynfekują lub niszczą czynniki zakaźne lepiej niż jego koncentraty. Jodyna niszczy spory bakteryjne po upływie 15 minut.

Przykłady: Betadine™ roztwór and Betadine™ proszek(10%).

Wykorzystanie: Zabiegi chirurgiczne, leczenie ran, mycie rąk, moczenie nóg, dezynfekcja

Zalecane roztwory: 1ml powidon jodyna+ 99ml rozpuszczalnika(0.1%) do zabiegów chirurgicznych i 1ml povidon - jodyna + 9ml rozpuszczalnika (1.0%) do leczenia ran.

Fenole:

Fenole są cytotoksyczne poprzez niszczenie ścian komórkowych i denaturację protein błonowych. Niektóre fenole są neurotoksyczne i teratoksyczne (uszkodzenia płodów) po długiej ekspozycji skóry, dlatego zwierzęta należy przenieść w inne miejsce na czas sprząwania; zalecane jest użycie rękawic i okularów ochronnych. Fenole są niezwykle toksyczne dla kotów i mogą być toksyczne dla gadów.

Przykłady: Avinol-3™, Lysol™, One Stroke Environ™.

Wykorzystanie: Dezynfekcja ogólna, kąpiele stóp

Zalecane roztwory: 1/2 uncji One Stroke na galon rozpuszczalnika.

Czwartorzędowe związki amonowe (CZA):

CZA są formą detergent kationowego, nie są jednak kompatybilne z innymi mydlami lub detergentami, a nawet pozostałości tych substancji i/lub materii organicznej zainaktywuje CZA. Aktywność rośnie wraz z dodatkiem etanolu. Te składniki współdziałają poprzez bezpośrednią denaturację enzymów bakteryjnych i neutralizację elementów kwasowych ściany komórkowej bakterii

Przykłady: Roccal D™, Parvosol™, Quintacide™.

Wykorzystanie: Leczenie niektórych ran, ogólna dezynfekcja

Zalecane roztwory: 1 jednostka CZA na 2,500 jednostek rozpuszczalnika na rany; 1 jednostka CZA na 200 jednostek rozpuszczalnika do dezynfekcji.

Komentarz ogólny w stosunku do potencjalnych toksyn środowiskowych:

Wiele środków dezynfekujących i ich oparów, szczególnie tych silnych, może powodować podrażnienia skóry, oczu, płuc i mogą być toksyczne po połyknięciu. Ochrona, poprzez użycie rękawic i pracę w dobrze wentylowanych pomieszczeniach powinna być zapewniona. Większość chemikaliów, włączając w to środki dezynfekcyjne, myjące i nawet niektóre leki, muszą być zaopatrzone w ulotki bezpiecznego użytkowania (MSDS), wyjaśniające ich wpływ na zdrowie oraz sposób zapobiegania lub leczenia zatrucia. Takie ulotki są zazwyczaj zapakowane razem z produktem lub mogą być dostarczone z fabryki. The Occupational Safety and Health Administration (OSHA), podobnie jak większość firm ubezpieczeniowych, wymaga, by MSDS był trzymany na widoku i dostępny do wglądu dla wszystkich pracowników i wolontariuszy.

Dodatkowo, należy podjąć starania, by uchronić dzikie zwierzęta przed ekspozycją na środki chemiczne. Zwierzęta powinny być trzymane z dala od parujących produktów. Zaliczane są do nich fenole, amoniak, wybielacz i większość domowych środków czyszczących. Jeżeli niezbędne jest użycie takiego środka, należy wyprowadzić zwierzęta z takiego pomieszczenia do jego momentu wyczyszczenia i wywietrzenia. Jeżeli środki są używane do dezynfekcji klatek, muszą one być dobrze spłukane i wywietrzone w celu ochrony przed akumulacją toksyn. Palacze nie powinni palić w sąsiedztwie zwierząt, szczególnie płazów. Zauważ, że wiele pestycydów powoduje ostre zachorowania lub nawet śmierć u wielu ptaków, gadów i niemal wszystkich płazów.

Tabela 2: Właściwości środków dezynfekujących

Właściwości Określonych Substancji					Jodo-	Alde-	Chlor-	Dwutlenek
	Fenole	CZA	Krezole	Alkohole	fory	hydy	heksy- dyna	nek chloru
Bakterie G+	wys	wys	wys	wys	wys	wys	wys	wys
Bakterie G-	wys	wys	wys	wys	wys	wys	wys	śr*
Spory bakterii	brak	brak	brak	brak	śr	brak	śr	brak
Chlamydia	brak	wys	brak	brak	?	nis	?	brak
Grzyby i drożdże	nis	śr	śr	śr	wys	wys	wys	śr
Wirusy	śr	zal	śr	śr	wys	wys	wys	śr
Protozoa	nis	śr	?	nis	wys	brak	?	nis
Efektywność dział. na materię org.	śr	nis	śr	brak	śr	brak	zal	śr
Pozostałości	wys	wys	wys	brak	nis	brak	nis	wys
Efektywność w twardej wodzie	zal	nis	zal	BZ	wys	wys	wys	brak
Najbardziej efektywne pH	kw	zas	kw	BZ	kw/ zas	kw	kw	zas
Pow. korozji	wys	brak	śr	nis	śr	wys	brak	brak
Toksyczność	wys	nis	śr	nis	nis	nis	zal	śr
Biodegradacja	?	nie	tak	tak	tak	tak	nie	nie [#]

OPIS

Wys = wysokie / śr = średnie / Nis = niskie

zal = zależy od postaci

? = nieznane lub sprzeczne informacje

BZ = brak zastosowania

zas = zasadowe / kw = kwaśne

* Virosan™ działa efektywnie przeciwko pseudomonads; inne chlorheksydyny nie są efektywne przeciwko pseudomonas

#Wavicide™ jest biodegradowalny

Inne informacje

- Fenole i aldehydy działają lepiej w wyższych temperaturach

- Jodofory są stabilne tak długo jak zachowują jak ciemny kolor i barwę

- CZA niszczą chlamydie jednak są zazwyczaj kosztowne

- Alkohole szybko parują i mogą wymagać replikacji

- Chlor jest inaktywowany w kontakcie ze światłem, a roztwory muszą być świeże. Chlorowce są zazwyczaj niedrogie.

Rozdział 3 - PODSTAWOWE WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA ZWIERZĄT

3.1 Wstęp

Opiekunowie dzikich zwierząt powinni być zdolni do zapewnienia odpowiednich zagród i klatek, w odpowiednich rozmiarach, z odpowiednich materiałów, zawierające właściwe wyposażenie, przeznaczone dla zwierząt w każdym wieku, gatunków, które są najczęściej leczone. Wymiary klatek polecane w tym dokumencie stanowią ich wymiary minimalne, a sugerowane materiały do ich wykonania dobrze się sprawdzają u wielu rehabilitantów. Alternatywne metody przetrzymywania i zabiegów przed wypuszczeniem zwierząt są dopuszczalne, jednak muszą uwzględniać naturalne zachowanie, komfort i zapewniać higienę. Zapewnienie wymaganej wielkości klatki dla danego gatunku nie jest zawsze łatwe; różnice osobnicze dotyczące rasy i wieku, w zachowaniu indywidualnym zgodnym z wiekiem i porą roku, będą skutkowały odmiennością wymiarów klatek. Wymiary mogą być modyfikowane w zależności od możliwości ośrodka, zwierzęcia i nowych udoskonaleń na tym polu.

Minimalne standardy są dla ogrodzeń są zbudowane na podobnych zasadach. Wszystkie ściany ogrodzenia powinny być nośne, zbudowane z materiałów odpowiednich dla danych gatunków, mające możliwość poprawy oraz być zaprojektowane, tak, by chronić zwierzę przed urazem, niepokojem i drażnieniem, podczas umieszczania i oddzielania go od współtowarzyszy. Zagrody powinny posiadać wystarczające schronienia przed słońcem, silnym deszczem, śniegiem i niskimi temperaturami. Każde zwierzę powinno mieć możliwość swobodnego poruszania się, obracania, kładzenia, siadania, jeżeli nie ma ku temu zastrzeżeń medycznych. Materiał konstrukcyjny powinien być odpowiednio wytrzymały, nieporowaty, wodoodporny (kiedy uzasadnione) w celu zapewnienia czyszczenia i dezynfekcji.

Ośrodek powinien mieć zapewniony właściwy dostęp do wody pitnej i elektryczności. Żywność i wyściółki powinny być przechowywane w miejscu chroniącym je przed gniciem, skażeniem i zanieczyszczeniem. Odpadki powinny zostać zutylizowane zgodnie z protokołem, co zminimalizuje możliwość inwazji szkodników, wydzielanie nieprzyjemnego zapachu i wylęganie chorób. Ośrodek powinien zapewnić świeże powietrze, w celu unikania nieprzyjemnych zapachów i skraplania się wody, oraz dodatkową wentylację, gdy temperatura zewnętrzna przekracza 85°F. Oświetlenie musi być adekwatne do wykonywania przeglądu i czyszczenia, jednak nie powodujące stresu u zwierząt. Ośrodek powinien mieć system odprowadzenia, by chronić go przed zastojem wody oraz zapewnić skuteczne jej usunięcie w razie potrzeby.

Rehabilitant powinien nadłożyć starań, by zdobyć tak wiele informacji, jak to możliwe o każdym gatunku poprzez czytanie literatury fachowej oraz kontakt z innymi opiekunami, znajdującymi się na konkretnych gatunkach. Poprzez zrozumienie zachowania i historii naturalnej każdego gatunku, można zapewnić im lepsze warunki. Wszyscy rehabilitanci powinni być przygotowani do zapewnienia **tymczasowego** lokum dla każdego możliwego do spotkania gatunku – włączając w to gatunki rzadko występujące i/lub na które ośrodek nie ma pozwolenia. Takie zwierzęta należy przetransportować do innego ośrodka, właściwie wyposażonego i posiadającego pozwolenie na ich leczenie.

Wiele klatek wewnętrznych i zewnętrznych mogą być zaprojektowane dla różnych gatunków. Takie klatki powinny mieć możliwość szybkiej przeróbki w celu zakwaterowania innego gatunku poprzez zastąpienie jednego wyposażenia innym. Co więcej, oddzielna klatka nie jest wymagana dla każdego gatunku, którym opiekun się zajmuje, jednak należy je dokładnie zdezynfekować oraz zaadaptować zgodnie z minimalnymi standardami.

Wiele młodych zwierząt (np. pisklęta wron lub porzucone szopy pracze) powinny dorastać z innymi współbratymi, w celu uniknięcia imprintingu i/lub zawiązywania więzi z człowiekiem. Kiedy rodzice zastępczy są dostępni, młode ptaki (gdy to możliwe) należy przetransportować do ośrodka posiadającego takich rodziców. Należy dążyć do starań, by pojedyncze osobniki zgrupować w stado w obrębie ich gatunku, we współpracy z innymi ośrodkami rehabilitacji.

Gdy ptaki wykazują potrzebę siadania na gałęziach, a ssaki – poruszania się, niezbędne w takim wypadku klatki przeznaczone dla dorosłych zwierząt. Takie dorastające osobniki mogą być bardziej „behawioralnie sprawne” będąc zgrupowane razem. Przetrzymywanie grupowe nie jest zawsze dobrą opcją dla zwierząt dorosłych. Historia naturalna i zachowanie sezonowe są czynnikami do rozważenia przed połączeniem dorosłych osobników w grupę.

Zaprojektowane pomieszczenie musi zapewniać bezpieczeństwo zarówno ludzi jak i zwierząt. Jako dodatek do powyższej części należy zwrócić uwagę na:

- unikanie miejsc, gdzie zwierzęta mogą się zaplątać lub złapać w pułapkę
- unikanie ostrych krawędzi lub punktów (wewnątrz i na zewnątrz klatki)
- zachowanie dystansu do ucieczki dla ludzi i zwierząt, wykorzystując miejsca schronienia
- zapewnienie odpowiedniego podłoża poprzez użycie dobrego systemu odprowadzenia
- unikanie półek, które mogą być użyte jako grzędę
- zabezpieczenie wszystkich klatek odpowiednimi zamkami
- używanie śluz żywnościowych, gdy to możliwe by zminimalizować kontakt

3.2 Kryterium wielkości klatek w oparciu o status medyczny

Odpowiednia przestrzeń klatki jest uwarunkowana od gatunku, zachowania osobnika, charakteru urazu oraz specyficzności leczenia i procesu zdrowienia. Zalecane wymiary klatek opierają się na przybliżonej przestrzeni wymaganej podczas trzech okresów powrotu do zdrowia, każdy określany przez poziom aktywności pacjenta(-ów). Są to poziomy zakazu aktywności/ruchu, ograniczenia aktywności/ruchu oraz nieograniczonej aktywności/ruchu.

Poniższe akapity opisują te trzy poziomy aktywności i najlepsze przygotowanie klatek do takich warunków. Przetrzymywanie zwierząt powinno pozwalać im na wybór wygodnego poruszania się lub nadzorowanie/zmuszanie do ruchu podczas rehabilitacji. Wybór aktywności może być związany z wielkością klatki bazującej na gatunku i stopniu zdrowienia. Wewnętrzne klatki mogą być zastępowane przez zewnętrzne, kiedy zwierzę dokonało odpowiednich postępów w rehabilitacji. Zwierzęta wymagające dużych basenów z wodą (np. Perkozy, nury, ptaki, ptaki oceanów, ssaki morskie) stanowią pewne wyzwanie dla rehabilitanta i wymaga to szerszego opisu; przedstawione opisy mogą nie odnosić się bezpośrednio do tych gatunków.

3.2.1 Zakaz Aktywności/Ruchu

Zakaz Aktywności/Ruchu oznacza trzymanie zwierzęcia na odpowiednio małej przestrzeni uniemożliwiającej jemu wykonywanie większości ruchów, ale jednocześnie zapewniającej zachowanie normalnej postawy ciała, wyprostowanie nóg i ogona, jednak niewystarczającej do skakania, latania czy biegania. Pomieszczenie powinno umożliwiać łatwe schwytywanie, minimalizować stress związany z pochwytywaniem oraz niedopuszczać do urazu podczas kolejnych prób pochwytywania i leczenia. Młode ssaki i ptaki związane ze swoim gniazdem/legowiskiem przed odłączeniem od matki są również wliczane do tej kategorii.

Warunkami wymagającymi zakazu aktywności są m.in. rehydratacja, hipotermia, unieruchomione skrzydło lub uraz kończyny u ssaków. Każde zwierzę w ostrym stanie wyniszczenia przy szoku, zatruciu, zaburzeniach neurologicznych lub innych chorobach wymagającym stałej opieki, powinno być rozważone jako pacjent z zakazem ruchu.

Przestrzeń niepuszczająca do aktywności może być zapewniona przez inkubatory, klatki weterynaryjne, transportowe lub inne. Grzędy lub podstawy do grzędy powinny być zapewnione w zależności od urazu. Kryjówki, takie jak pudełka lub ręczniki muszą być elementem wyposażenia dla zwierząt samotników jak szopy pracze, strzyżyki lub węże. Ograniczony dostęp do wanien lub małych basenów może być zapewniony w przypadku gatunków wodnych lub morskich, gdy pozwala na to stopień urazu. Zwierzęta z zakazem aktywności przebywa wewnątrz ośrodka na obszarach północnych.

3.2.2 Ograniczona aktywność/ruch

Fizykoterapia i/lub aklimatyzacja są następną fazą procesu rehabilitacji, zaraz po naprawie problem natury anatomicznej lub fizjologicznej. Poruszanie powinno być wdrażane jako element niezbędny w procesie zdrowienia. Taka fizykoterapia może być dobrowolna i/lub wymuszana przez opiekunów.

Ograniczona aktywność/ruch powinna wystąpić, gdy zakazywanie poruszania się zwierzęcia nie jest już wymagane, w związku z procesem terapeutycznym, jednak okresowe pochwytywanie i leczenie jest nadal niezbędne. Takie klatki są również używane dla podlotów ptasich i odsadzonych ssaków. Klatki zewnętrzne powinny zapewnić możliwość krótkiego lotu lub spaceru/biegu. Grzędy i podesty do grzęd (ptaki) lub schronienia i gniazda (wszystkie zwierzęta) są odpowiednim wyposażeniem klatki. Gatunki wodne i morskie powinny mieć dostęp do wanienek i basenów z wodą w celu ćwiczenia. Latanie z przyczepioną liną może być właściwym ćwiczeniem fizycznym podczas tej fazy procesu.

3.2.3 Nieograniczona aktywność/ruch

Nieograniczona aktywność/ruch wymaga użycia dużych i w pełni wyposażonych klatek zewnętrznych. Takie miejsca zapewniają fizyczne i psychologiczne pierwotne i wtórne zaaklimatyzowanie się zwierzęcia poprzez możliwość pełnego lotu oraz spacerowania, biegania i/lub wspinania się. Takie klatki powinny dawać możliwość zwierzętom na poprawę swojej siły, rozwój wytrzymałości i koordynacji ruchowej, odbudowę mięśni i przyzwyczajenie do warunków środowiskowych. Fizykoterapia powinna być dobrowolna, chociaż nieraz jeszcze może być wymuszana przez opiekunów. Nieograniczona aktywność powinna być wykorzystywana dla podlotów ptasich i ssaków odsadzonych przygotowanych do wypuszczenia. Co najmniej dwie grzędy powinny być zapewnione ptaków. Schronienia i gniazda należy zapewnić wszystkim gatunkom. Gatunki wodne powinny mieć do dyspozycji duże baseny wodne. Loty na linie są wskazane. Proszę zwrócić uwagę na adnotacje dotyczące przetrzymywania gadów oraz jak loty na linie odnoszą się do wielkości klatki.

3.3 Historia naturalna/Zachowanie

Historia naturalna i zachowanie się osobników z danego gatunku powinno być rozważone przy projektowaniu pomieszczeń terapeutycznych dla zwierząt. Nie tylko należy zadbać o bezpieczeństwo ludzi i zwierząt, ale również stworzyć warunki, w którym zwierze nauczy się lub przypomni sobie zachowania specyficzne dla swojego gatunku. Przetrzymanywanie w klatkach powinno zapewnić zwierzętom poddawanych procesowi rehabilitacji możliwości całkowitego wyleczenia urazu i/lub doskonalenie zdrowych zachowań jak żerowanie lub polowanie.

Projekt klatki oraz jej wyposażenie powinno umożliwiać gatunkowo specyficzne wzorce żerowania, zabawy, odpoczynku lub snu, chowania się lub unikania drapieżców oraz socjalną reakcję na współbratynów lub towarzyszy. Na przykład wiele gatunków jak wrony czy szopy pracze dobrze reagują na zabawki, kryjówki, baseny, ścianki do wspinaczki i inne gatunkowo odpowiednie przyrządy. Inne gatunki, jak gołąb karoliński i oposy wydają się mniej korzystać z takich udoskonaleń; chociaż i u tych gatunków zaobserwowano używanie tych przedmiotów. Sugestie dotyczące odpowiedniego wyposażenia można odnaleźć w specjalnej sekcji poświęconej wyposażeniom klatek oraz w polecanej literaturze w *Dodatku C*.

Zwierzęta powinny być żywione smacznie, pokarmem zbilansowanym i zbliżonym do naturalnego, właściwym dla gatunku i kondycji. Diety i wysoko wyspecjalizowane żywienie może się różnić w zależności od osobnika; z tego powodu lekarz weterynarii lub dietetyk weterynaryjny powinien odbyć konsultację przed sformułowaniem nowej diety lub dodaniem witamin lub innych suplementów do obecnej diety. Niektóre gatunki mogą wykazywać silną chęć jedzenia określonych składników, dlatego należy dołożyć starań, by zapewnić dietę różnorodną i regularnie monitorować przyjmowanie pokarmu i zmiany w ciężarze ciała.

3.4 Wytyczne dla klatek/wybiegów wewnętrznych

Minimalizowanie stresu doświadczanego przez zwierzęta podczas procesu rehabilitacji jest kluczowym czynnikiem w projektowaniu klatek wewnętrznych. Wszystkie wewnętrzne klatki powinny być umieszczone w miejscu zapewniającym ciszę i minimalną ilość bodźców wizualnych. Specyficzne sugestie ograniczające stres to zakrywanie drzwiczek klatki, zapewnienie barier ograniczających widzenie, ustawienie klatki tyłem do miejsc przebywania ludzi, usunięcie radia oraz umieszczenie klatki jak najdalej od miejsc o wysokim natężeniu ruchu. Kiedy jest to możliwe, należy zapewnić światło dzienne. Gdy nie jest to możliwe, oświetlenie szeroko zakresowe (UVB, UVA, światło widzialne i podczerwień) powinno być użyte. Niektóre produkty są reklamowane jako „szeroko zakresowe”, podczas, gdy zapewniają tylko światło widzialne. Potrzeba pełnego kompletu oświetleniowego jest zależna od gatunku; na przykład węże nie potrzebują światła UVB. Każde sztuczne źródło światła powinno być dopasowane do obecnego, sezonowego cyklu świetlnego.

3.5 Wytyczne dla klatek/wybiegów zewnętrznych

Zwierzęta poddawane procesowi rehabilitacji są zazwyczaj trzymane w klatkach zewnętrznych przed wypuszczeniem. Duże klatki zewnętrzne zapewniają możliwość ćwiczenia, naturalnego zachowywania się i aklimatyzacji do warunków pogodowych, podczas, gdy małe klatki zewnętrzne mogą zostać użyte do tymczasowego przetrzymywania przed wypuszczeniem.

Taka filozofia, dyktująca wielkość klatek, zapewnia normalny czas rehabilitacji dla pacjentów. Żadne z zakazu lub ograniczenia aktywności nie jest zalecane dla zaawansowanej lub stałej opieki. Wytyczne dla klatek dla zwierząt trzymanyh na stałe (np. do celów edukacyjnych, wystawowych lub do rozrodu) nie jest zawarte w tym dokumencie, ale można odnaleźć w innym miejscu (zobacz Dodatek C).

Specjalne dobrze przemyśleć projekt klatki zewnętrznej, tak, by zapewnić odpowiednie schronienie, bezpieczeństwo i właściwe środowisko dla zwierząt rehabilitowanych. Takie miejsca powinny ochraniać zwierzęta przed lokalnymi drapieżnikami, włączając w to właściwe parametry kontrolne; na przykład podłoga cementowa oraz fundamenty lub ½ calowa galwanizowana wylewka i do tego ściana wysoka na 2 stopy mogą być uznane za właściwe miejsce ochrony. Zagrody i ich zawartość powinny naśladować środowisko naturalne, jednocześnie być praktycznymi. Projekt powinien zapewniać łatwość czyszczenia, odpowiednią wentylację, dobre oświetlenie i kontrolę temperatury. Należy zadbać o właściwy dobór materiałów i wyposażenia dla danego gatunku. Świeża woda do picia i/lub kąpieli musi być dostępna w każdej zagrodzie.

Dodatkowo, powinny zapewniać ochronę przed żywiołami, ale jednocześnie umożliwiać zwierzętom przyzwyczajanie do życia na wolności. Wszystkie klatki powinny posiadać zadaszowy fragment lub zawierać schronienia przed niedogodnościami pogody. Miejsce do jedzenia (oraz jedzenie) również powinno być osłonięte. Ochronę przed wiatrem i złymi warunkami pogody należy zapewnić na stronie północnej zagrody. W zimnych strefach klimatycznych, dachy i drzwi powinny być tak skonstruowane, by wytrzymać napór śniegu.

Zagrody zewnętrzne idealnie chronią zwierzęta bez przyzwyczajania ich do obecności człowieka. By zapobiegać przyzwyczajaniu lub nawet oswajaniu, klatki należy otoczyć płotem lub innym materiałem zasłaniającym widok na otoczenie. Jednak w klatkach wewnętrznych minimalny kontakt z człowiekiem, zarówno wizualny jak i słuchowy jest preferowany. Zwierzęta domowe i inni potencjalni drapieżcy powinni być chronieni przed kontaktem ze zwierzętami rehabilitowanymi, jednak to unikanie drapieżnika jest podstawowym czynnikiem warunkującym przeżycie w naturze zwierzęcia po jego wypuszczeniu. Elementem godnym rozważenia tych różnorodności podczas projektowania zagrody jest procent właściwie wyleczonych dzikich zwierząt.

Klatki zewnętrzne same w sobie mogą nie być dobrym miejscem dla niektórych gatunków i/lub określonych urazów; na przykład, warunki do latania, niezbędne do wypuszczenia sokoła wędrownego wyleczonego po złamaniu kości ramiennej mogą przewyższać możliwości, jakkolwiek klatki. Olbrzymie klatki lub głębokie baseny niezbędne do właściwego przygotowania niektórych gatunków nie są dostępne dla opiekunów dzikich zwierząt. W wielu przypadkach, współpraca z innymi opiekunami specjalizującymi się w dzikich zwierzętach czasami może być najlepszą strategią, jaką indywidualny rehabilitator wybierze. Praca z licencjonowanymi sokolnikami w celu zapewnienia właściwego treningu przed wypuszczeniem lub przetransportowanie pacjentów do innych ośrodków z odpowiedniejszymi klatkami jest właściwym substytutem zagród (dla zwierząt z nieograniczoną aktywnością) tu zalecanych. Sukces wypuszczenia i przeżycia wyleczonego zwierzęcia jest celem rehabilitantów; współpraca pomiędzy ośrodkami w celu wymiany danych, umiejętności i sprzętu jest drogą do sukcesu rehabilitacji.

Chapter 4 - WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA PTAKÓW

4.1 Wstęp

4.1.1 Ogólne warunki przetrzymywania ptaków

Wymiary klatek opierają się na materiałach wykończeniowych, tak jak na wymaganiach danych gatunków. Zewnętrzne sklejki drewniane są dostępne w postaci tanich i łatwych do użytku płyt o wymiarach 4 lub 8 stóp, a niektóre wymiary klatek są projektowane pod kątem użycia tych płyt. Maksymalną objętość otrzymuje się poprzez budowę klatek sześciennych i jest to fakt brany pod uwagę przy określaniu potrzebnych wymiarów. Projekt zagród zależy od użytego materiału, warunków klimatycznych, specjalnego przetrzymywania i wielu innych czynników. Podczas, gdy bazowano na teorii i doświadczeniu podczas tworzenia listy wymiarów klatek zestawionych w Tabelach 3-5, określenie wszystkich możliwości dotyczących materiału, projektu czy wielkości jest poza zakresem możliwości tego dokumentu. Wymiary klatek są minimalne i odnoszą się do zwierząt w różnych stadiach rehabilitacji.

Inteligentne dobieranie wysokości i powierzchni klatki jest niezbędne; na przykład, bażant I czapla nadobna są podobnej wielkości, jednak jedno będzie wymagało większej powierzchni, a drugie wyższej klatki. W efekcie należy wyznaczyć większą przestrzeń lub zmienić kształt ogrodzenia.

Wielosobnicze obsadzanie klatek przez **kompatybilne** gatunki nie jest tylko akceptowalne, ale nawet korzystne, szczególnie w klatkach (z nieograniczoną aktywnością/ruchem) dla młodych ptaków. Osobniki różnych gatunków (np. czaple, sikorki, dzięcioły itp.) mogą być niezwykle agresywne wobec siebie i przez to wymagać indywidualnego przetrzymywania.

4.1.2 Materiały konstrukcyjne

Wiele różnych rodzajów materiałów konstrukcyjnych dla ptaków jest używanych przy rehabilitacji. Wybór odpowiedniego materiału jest niezbędne do prawidłowego zbudowania klatki. Generalnie, woliery z ptakami powinny mieć system podwójnych drzwi (nie jest zawsze niezbędny, na przykład w przypadku ptaków morskich i wodnych). Ściany nośne w klatkach dla ptaków mogą być zrobione z drewna, włókna szklanego lub zamienników. Twarda obudowa, siatka druciana lub ogrodzenie łańcuchowe nie jest zalecane, gdy ptak może wejść w bezpośredni kontakt z nimi; te produkty mogą zostać użyte pod warunkiem zamieszczenie od wewnątrz dodatkowej, odpowiedniej siatki. Jeżeli listwa drewniana, ekran z włókna szklanego lub siatka chroni przed bezpośrednim kontaktem, ogrodzenie z drutu metalowego może być zamontowane jako dodatkowe zabezpieczenie, używane jako materiał zewnętrzny dla większości klatek.

4.1.3 Konstrukcja podłogi

Podłoga klatki różni się w zależności od przetrzymywanych gatunków ptaków. Podłoże, takie jak piasek czy żwirek powinna być zmieniana tak często, jak to jest możliwe i co najmniej dwa razy w roku. Podłoże naturalne jest dopuszczalne w bardzo dużych wolierych. Taka naturalna wyściółka powinna być zmieniana i dezynfekowana regularnie, w zależności od liczby i wielkości ptaków obecnych w klatce. Podłożem do małych klatek mogą być ręczniki materiałowe i papierowe, siatka na gazetach, pojedyncze strony gazet lub suszone igły sosnowe. [Zauważ: suszone igły sosnowe nie są odpowiednie dla żerujących na ziemi gatunków jak gołębie, ponieważ notowano przypadki rozerwania wola po spożyciu igieł sosnowych]. Wybór wyściółki zawsze zależy od przetrzymwanego gatunku.

4.1.4 Ogólne wyposażenie dla ptaków

Wiele różnych rodzajów wyposażenia klatek jest właściwych dla ptaków przechodzących proces rehabilitacji. Wanienki lub baseny powinny być zapewnione dla tych ptaków, których sytuacja medyczna nie zakazuje zmożenia się (np. przeciwwskazane są kąpiele ptaków z owiniętymi skrzydłami lub zabandażowanymi nogami, lub z problemami neurologicznymi). Gdy grzędy są niezbędne (zobacz Tabele 3-50, każda klatka powinna być wyposażona w minimum dwie grzędy. Drób wodny i ptaki morskie mają inne wymagania w odniesieniu do „grzęd”. Grzędy oraz cała dodatkowa przestrzeń (włączając w wyposażenie naziemne i grzędy) powinny być dostosowane do odpowiedniego kształtu i przestrzeni na jakiej się znajdują. Właściwy kształt i dodatki będą różnić się w zależności od historii naturalnej danego gatunku (np. pionowe grzędy vs. Poziome grzędy) oraz powinny być tak skonstruowane by nie powodować urazów nóg. Klatki zewnętrzne powinny zawierać pewien rodzaj gniazd dla gniazdowników lub schronień dla innych ptaków. Gniazda i schronienia zapewniają naturalne warunki oraz ograniczają stres i zapewniają bezpieczeństwo.

4.2 Przetrzywanie ptaków śpiewających

4.2.1 Ogólne warunki przetrzymywania ptaków śpiewających

Ptaki śpiewające (wróblowate lub pierwóblowce) to duża grupa ptaków, do której należą gatunki różniące się między sobą wielkością, zachowaniem, zwyczajami, techniką zdobywania pokarmu, rodzajem spożywanego pokarmu i w związku z tym, wymaganiami rehabilitacyjnymi. Te wymogi muszą być zrozumiałe i wykorzystywane do zapewnienia efektywnej rehabilitacji i ewentualnego wypuszczenia zdrowego, dobrze przystosowanego do otoczenia osobnika, przygotowanego do przeżycia na wolności.

Zrozumienie historii naturalnej każdego gatunku przechodzącego proces rehabilitacji jest niezbędne do odpowiedniego przygotowania miejsca dla niego. Ptaki śpiewające mają wielu naturalnych wrogów jak jastrzębie, sowy, inne ptaki, węże i małe ssaki, również zwierzęta domowe (koty i psy). Należy dołożyć starań, by zredukować exposure tych ptaków na potencjalnych drapieżców, co za tym idzie, zredukować stres i/lub potencjalne urazy. Podczas, gdy niektóre ptaki mogą być trzymane razem wewnątrz tej grupy, szczególnie kiedy są młode, to niektóre gatunki jak sójki lub wrony są drapieżnikami w stosunku do innych. Ziarnojady lub wszystkożerne mają charakterystyczny dziób ze zdolnością do zranień innych ptaków ze znacznie mniejszym dziobem jak owadożerne. Dodatkowo, inne gatunki jak czubatka, sikorki, wilgi mogą wykazywać agresję w stosunku do innych osobników, włączając w to osobniki ich gatunku.

Wymagania przed wypuszczeniem dotyczące przetrzymywania w klatce (bez ograniczenia aktywności) różnią się znacząco pomiędzy gatunkami. Kowalik karoliński, raniuszek amerykański i sikorki generalnie wylatują prosto z gniazda, nie wymagają uprzedniego treningu. Większe, jak rudziki, przedrzeźniacze i sójki, opuszczają wcześniej gniazdo i spędzają wiele czasu na ziemi czekając na pełen rozwój piór. W tym czasie wykonywane są pierwsze loty i uczenie technik przetrwania. Większe wymagają ćwiczeń i praktyki lotniczej, więc tylko większe ptaki są polecane do przetrzymywania.

4.2.2 Materiały konstrukcyjne

Oczka siatki drucianej zewnętrznej na klatce dla ptaków śpiewających powinny mieć wymiary ½" x ½" . Używanie siatki drucianej lub łańcuchów nie jest polecane, ponieważ duże przestrzenie umożliwiają wejście drapieżnikom lub przypadkową ucieczkę ptaków, gdy dojdzie do zawinięcia

lub ubytku w materiale okrywającym ściany od wewnątrz. Wewnętrzne ściany powinny być przykryte ekranami lub bardzo drobną siateczką, jak woal. Oczka siateczki są istotne, ponieważ większe mogą powodować zaplątanie się pazurka lub palca w siatkę. Ekran z włókna szklanego są dopuszczalną formą dla większości ptaków śpiewających, ale nie będą w stanie wytrzymać nawyków dziobania sikorek, sójek, dzięciołów i niektórych innych gatunków. Ekran druciany znalazły zastosowanie bez powodowania urazów piór.

Wybór materiału konstrukcyjnego zależy od historii naturalnej gatunku przetrzymywanego. Nie należy tworzyć środowiska leśnego dla dzięciołów, ponieważ zniszczą one całe wyposażenie. Powierzchnie wewnętrzne mogą być pokryte metalem lub plastikiem, co uchroni zwierzęta przed wspinaniem się (co za tym idzie, ochroni pióra przed uszkodzeniem). Rury PCV, wzmacniane od wewnątrz prętami zbrojeniowymi, tworzą efektywne, niezniszczalne obramowanie klatki i grzędy dla większych dzięciołów.

Podłoga klatek wewnętrznych i zewnętrznych powinna składać się lub być przykryta odpowiednim materiałem zapobiegającym ślizganiu się (zwichnięciom) i/lub pododermatitis. Odpowiednim materiałem poprawiającym jakość chodzenia są gazety, ręczniki materiałowe i papierowe, gąbka, piasek, Astroturf™ i wolne od pasożytów suche igły sosnowe. [Zauważ: suszone igły sosnowe nie są odpowiednie dla żerujących na ziemi gatunków jak gołębie, ponieważ notowano przypadki rozerwania wola po spożyciu igieł sosnowych].

4.2.3 Wyposażenie

Zrozumienie historii naturalnej gatunku przechodzącego proces rehabilitacji i kolejno, jego adaptacja do środowiska, daje ptakom dużą przewagę podczas wypuszczenia. Dzięcioły mają się dobrze podczas dorastania w budkach dla ptaków służących za gniazdo; raniuszki dla porównania dobrze się czują w zwisających koszykach i gdy jedzenie znajduje się na gałęziach drzew lub w pobliżu gniazda. Mieszkańcy jam powinni mieć zapewnione kartonowe kryjówki lub kontenery przypominające jamy. Ptaki, mające warunki jak najbardziej zbliżone do naturalnych mniej się stresują i zachowują naturalne nawyki ukrywania się, żerowania i siadania na grzędach.

Table 3: Minimum Housing Guidelines for Songbirds & Misc. Avian Orders

Note: This table is not intended to be used independently; it should be used only in conjunction with the information in Chapter 4, Sections 4.1 and 4.2

Rodzaj	Wielkość Ptaka	Zakaz Aktywności (SzxGłxWys)	Ograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Nieograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Maks	Kod
Columbiformes (Gołębie miejskie, Gołębie dzikie)	>9"	12"x12"x12"	12"x12"x12"	16'x8'x8'	8	P, Pi, Q
Cuculiformes (Kukułki)	<12" >12"	18"x18"x18" 24"x24"x24"	24"x24"x24" 36"x36"x36"	8'x8'x8' 16'x8'x8'	4-6 4-6	P, Q P, Q
Caprimulgiformes (Lelczyki, Kozodoje)	~9"	12"x12"x12"	12"x24"x12"	8'x16'x8'	6	C, P
Apodiformes Apodidae (Jerzyki)	<9"	12"x12"x12"	12"x12"x12"	8'x16'x8'	15-20	B, Ch
Trochilidae (Kolibrzy)	<5"	7"x11"x5"	12"x17"x7"	2'x4'x6'	4	P, Z
Coraciiformes (Zimorodki)	<9"	12"x12"x12"	18"x18"x18"	8'x16'x8'	4	C, F, Pi, S
Piciformes (Dzięcioły)	<9" >9"	12"x12"x12" 18"x18"x18"	18"x18"x18" 24"x24"x24"	4'x8'x8' 8'x16'x8'	2-4 2-4	C, D, H, W C, D, H, W
Passeriformes (Pierwotróbłowce & śpiewające, jaskółki)	<5" >5"	7"x11"x5" 12"x12"x12"	12"x17"x7" 18"x18"x18"	2'x4'x4' 4'x8'x8'	4 4-6	H, P, Z H, P, Z, W
Corvidae (Wrony, kruki & sroki)	<17" >17"	14"x18"x18" 16"x22"x22"	24"x18"x24" 24"x24"x24"	8'x16'x8' 10'x30'x15'	6 6	P P
Galliformes (Przepiórki, bażanty)	<20" >20"	2'x2'x2' 3'x3'x3'	3'x3'x3' 4'x4'x8'	4'x4'x8' 8'x12'x8'	4 4	H H

(SzxGłxWys) = W kolejności: Szerokość x Głębokość x Wysokość

~ = w przybliżeniu

< = mniej niż

> = więcej niż

" = cale

' = stopy

Max# = Maksymalna zalecana liczba współtowarzyszy przetrzymywanych w jednym pomieszczeniu z "nieograniczoną aktywnością"; aktualna liczba może wahać się w zależności od pory roku, wieku i temperamentu osobnika

Wyjaśnienia do Tabeli 3, Ptaki śpiewające

- B** Specjalna przestrzeń pionowa dla jerzyków. Klatki do czasowego przetrzymywania i leczenia muszą być pokryte ze wszystkich stron właściwym materiałem, do zaczepiania się na nim ptaków. Dwie lub więcej ścian powinno być pokryte ze zgrubiałego materiału jak korek lub ekran z włókna szklanego.
- C** Ptaki, takie jak dzięcioły czy kowaliki wymagają walcowatych i/lub pionowych belek do wspinaczki i dziupli jako schronienia/gniazda. Takie belki zapewniają prawidłowy rozwój dzioba i pazurów, oraz umożliwiają naturalne żerowanie i poszukiwanie mrówek i innych owadów. Ptaki jak zimorodki i kowaliki wymagają większych, horyzontalnych pali w celu siedzenia.
- Ch** Wysoki "sztuczny komin" powinien być zlokalizowany w centrum klatki zewnętrznej jako miejsce do jedzenia; sugestie dotyczące budowy można znaleźć w Kyle, P. and G. Kyle, 1995.
- D** Ptaki z takim oznaczeniem wymagają starych kłód itp. jako materiału perkusyjnego
- F** Wymagania specjalne. Te gatunki narażone są na częste urazy nóg. W zależności od gatunku można użyć wyściółki, tkanin, dywaników, sierści zwierząt (bez dodatków) lub piasku.
- H** Kryjówki; zapewnienie naturalnej kryjówki z roślin lub sztucznej w celu schronienia się. (Wszystkie ptaki będą czerpać korzyści z miejsca schronienia).
- P** Wymaga dwóch lub więcej grzęd różnej średnicy, materiałem mogą być naturalne gałęzie, konopie lub sizalowe linki od ¼" do ¾" średnicy, kołki lub kłębki (jak Vetrap™ 3M, St. Paul, MN) lub inne odpowiednie materiały (jak gumowe linki). Różne dodatki, odmienniej średnicy i w różnej lokalizacji pozwolą ptakom na dokonanie wyboru i zminimalizują problemy z nogami wynikające z przetrzymywania w klatce.
- Pi** Pale lub półki niezbędne do budowy grzęd; powinny być pokryte Astroturf™ lub innym odpowiednim materiałem zapewniających ochronę przed urazami nóg i pododermatitis.
- Q** Wymagana cisza i prywatność (bardzo podatne na stress).
- S** Wymagana kąpiel; wielkość „basenów dla dzieci”.
- W** Duża miska z ziemią, liśćmi, trawą i/lub wiórami drewnianymi zawierająca żywe robaki, karczany, mączniki i/lub inne bezkręgowce, co umożliwi ptakom naturalne żerowanie. Może nie być wymagana w stosunku do wszystkich gatunków – należy sprawdzić wymagania.
- Z** Chociaż większe klatki są preferowane, należy dołożyć starań by uszczelnić małe otwory i dziury, które mogą stanowić pułapkę dla zwierząt.

4.3 Przechowywanie ptaków wodnych

4.3.1 Ogólne warunki przechowywania ptaków wodnych

Ptaki wodne, jak na to wskazuje nazwa, wiele czasu spędzają w wodzie lub jej otoczeniu. Te ptaki wymagają pewnego rodzaju basenów w klatkach zewnętrznych (nieograniczona aktywność). Rozmiar basenu zależy od gatunku i rodzaju urazu. Naturalne zachowania jedzenia, picia i kąpieli należy rozważyć przy projektowaniu basenu, uwzględniając głębokość wody do pływania, kąpieli i picia. Na przykład, żuraw kanadyjski pobiera wodę „szuflując”, dlatego ten gatunek wymaga miski na wodę o minimalnej średnicy 12" i głębokości 5".

Wymiary klatki zalecane w tym dokumencie są minimalne. Każdy ptak będzie czerpał korzyści z klatki tak dużej jak to jest możliwe, więc opiekunowie są zachęceni do budowania większych klatek, kiedy jest to możliwe. Zalecenia w Minimalnych Standardach zostały wypróbowane przez rehabilitantów i okazały się być wystarczającym minimum do bezpiecznej i skutecznej rehabilitacji wyszczególnionych gatunków. Warto pamiętać, że duże klatki zaprojektowane na potrzeby określonych gatunków, mogą być dzielone i odpowiednio wyposażane, gdy zaistnieje możliwość wprowadzenia tam innych gatunków.

4.3.2 Materiał konstrukcyjny

Materiały konstrukcyjne dla ptaków wodnych są podobne jak w przypadku innych ptaków. Każdy rodzaj tworzywa powinien być łatwy do czyszczenia i dezynfekcji. Należy stosować materiały, które są nieprzepuszczalne dla wody lub mogą takie być. Materiały nakładane na ściany powinny tworzyć bariery wizualne, minimalizować ryzyko urazu, zapewniać odpowiednią wentylację i chronić przed drapieżnikami i zwierzętami domowymi. Baseny mogą być zbudowane z ocynkowanego metalu, plastiku, włókna szklanego, cementu lub być naturalnymi stawami. Każdy ostry i niebezpieczny krawędź należy przykryć w celu zapobiegnięcia urazom (w szczególności nóg).

Większość ptaków wodnych spędza większość czasu w akwenach wodnych lub ich okolicach, mając nad sobą niebo; dlatego, większość dachu klatki zewnętrznej powinna być otwarta, pozwalając na oglądanie czystego nieba. Ogradzanie siatką jest dobre w tym przypadku, ponieważ uchroni ptaka przed urazem w przypadku wlotu. Ten typ konstrukcji jest psychologicznie korzystny dla ptaków i zachęca je do ćwiczeń.

Wiele z tych ptaków żyje w koloniach. Przechowywanie ptaków w grupie może zredukować stres podczas pobytu w niewoli. Praktyczna wiedza o gatunku, historia naturalna pomoże w określeniu czy rehabilitowane ptaki są zbyt terytorialne do trzymania grupowego oraz jaka jest optymalna liczba ptaków przypadająca na daną powierzchnię klatki.

4.3.3 Wyposażenie

Niektóre czynniki w efektywnym kształtowaniu zachowań są gatunkowo – specyficzne:

- Fregaty mają sprawiają pewne nietypowe problemy podczas ich przechowywania. Ich ogony i lotki są długie i kruche, więc potrzebują wysokich grzęd, by utrzymać pióra w oddali od ziemi. Dodatkowo, zazwyczaj jedzą i piją na skrzydle, jeżeli więc wylądują na wodzie, nie są zdolne do poderwania się do lotu i toną. Z tego powodu, baseny nie powinny być używane w tych klatkach, a niezbędne są długie klatki lotne są niezbędne do prawidłowych ćwiczeń.

- Głuptaki, nury i inne ptaki nurkujące wymagają głębokich basenów i zazwyczaj nie wejdą do płytkich zbiorników, jak „baseny dziecięce”. Skały i niewielkie pale powinny znaleźć się w wyposażeniu klatki głuptaków i innych ptaków nurkujących, jednak nigdy nie należy ich używać w klatkach z nurami czy perkozami, ponieważ takie konstrukcje są zbyt wysokie i mogą spowodować uszkodzenia mostka. Gdy nie ma zaburzeń wodoodporności, nury i perkozy będą spędzać znaczną większość czasu w wodzie niż na lądzie; gdy nie są wodoodporne, należy użyć siatek okalających lub zapinanych na zamek ochraniaczy dla tych gatunków.
- Żurawie wymagają wysokich klatek, by zapobiegać urazom głowy, ponieważ mają tendencję do wykonywania gwałtownych skoków. Niektóre żurawie kąpią się regularnie, z tego powodu należy zapewnić im basen głębokości 10". Ponieważ to ptaki brodzące, zbiornik powinien posiadać różne stopnie głębokości.
- Rybitwy i ostrygojady będą wlatywać i żywić się poza wodą, jednak nie zanurkują i nie będą się kąpać w głębokiej wodzie. Te gatunki czerpią korzyść ze zbiorników o różnych głębokościach dopasowanych do ich wielkości (np. płytsze baseny dla mniejszych rybitw).

Table 4: Wymiary klatek dla ptaków wodnych

Zauważ: Ta tabela nie powinna być używana osobno, a jedynie w kontekście informacji zawartych w Rozdziale 4, Sekcji 4.1 i 4.3

Rodzaj	Zakaz Aktywności (SzxGłxWys)	Ograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Nieograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Kod
Gaviiformes				
Nury	15"x30"x30"	3' x 3' x 3'	Basen: 8' śred., 2' głęb. 2 ptaki maksymalnie	N, PT, PP, SO
Podicipediformes				
Małe perkozy (Zausznik, rogaty & grubodzioby)	12"x12"x12"	18" x 18" x 18"	Basen: 6' śred., 2' głęb. 4 ptaki maksymalnie	N, H, PT, PP, SO
Duże perkozy (Wielki, żółtodzioby & rdzawoszy)	18"x18"x18"	2' x 2' x 2'	Basen: 6' śred., 2' głęb. 4 ptaki maksymalnie	N, PT, PP, SO
Procellariiformes				
Nawałniki	12"x12"x12"	18" x 18"x 18"	Basen: 45' śred., 8' głęb. 5 ptaków maksymalnie	N, PT, PP, SO, AG
Burzyki, Fulmar & nurce	18"x18"x18"	3' x 3' x 2'	Basen: 6' śred., 12' głęb. 2 ptaki maksymalnie	N, PT, PP, SO, AG
Albatrosy	3' x 3' x 3'	4' x 6' x 4'	Basen: 10' śred., 18' głęb. 2 ptaki maksymalnie	N, PT, PP, SO, AG
Pelecaniformes				
Pelikany (Brązowe)	3' x 3' x 3'	4' x 8' x 4'	Woliery z basenami: Woliera: 12' x 30' x 10' Basen: 10' śred., 2' głęb. 6 ptaków maksymalnie	PT, AP, SO
Pelikany (Białe)	4' x 4' x 4'	4' x 8' x 4'	Woliery z basenami: Woliera: 12' x 30' x 10' Basen: 10' śred., 2' głęb. 4 ptaki maksymalnie	PT, AP, SO
Głuptaki, Kormoranty, wężówki, Fregaty & Faetony	3' x 6' x 3'	4' x 8' x 4'	Woliery z basenami: Woliera: 8' x 16' x 8' Basen: 10' śred., 2' głęb. 6 ptaków maksymalnie	PT, AP, SO, ST

Rodzaj	Zakaz Aktywności (SzxGłxWys)	Ograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Nieograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Kod
Ciconiiformes Bąki, Czaple & Egretty * < 20"	18" x 18" x 18"	2' x 2' x 2'	Woliera z brodzikiem: Woliera: 4' x 12' x 8' Brodzik: 2-3' śred., 6-10' głęb. 2 ptaki maksymalnie	AW, AG
Bąki, Czaple, Egretty, Bociany, Ibisy & Warzęchy * > 20"	3' x 3' x 3'	4' x 8' x 4'	Woliera z brodzikiem: Woliera: 10' x 25' x 10' Brodzik: 2-3' śred., 6-10' głęb. 4 ptaki maksymalnie	AW
Anseriformes Łabędzie	4' x 4' x 4'	4' x 8' x 4'	Woliera z brodzikiem: Woliera 12' x 20' x 8' Brodzik: 8' śred., 2' głęb. 3 ptaki maksymalnie	PT, AP
Gęsi	3' x 3' x 3'	4' x 6' x 4'	Woliera z brodzikiem: Woliera: 10' x 18' x 8' Brodzik: 6' śred., 2' głęb. 6 ptaków maksymalnie	PT, AP
** Cyranki & Drzewice (dabblers)	18" x 18" x 12"	2' x 2' x 2'	Woliera z brodzikiem: Woliera: 6' x 10' x 8' Brodzik: 45' śred., 8' głęb. 3 ptaki maksymalnie (do 5 cyranek)	ON, PT, AP
Ohary, Sterniczki & Kapturniki (nurki)	18" x 18" x 12"	2' x 2' x 2'	Basen: 6' śred., 2' głęb. 2 ptaki maksymalnie (do 4 gągołów)	N, PT, PP, SO
Gruiformes Żurawie	3' x 3' x 4'	4' x 8' x 8'	Woliera z brodzikiem: Woliera: 10' x 25' x 10' Brodzik: 4' śred., 4-10' głęb. 4 ptaki maksymalnie	AW
Chruściele * < 10"	12" x 12" x 12"	18" x 18" x 18"	Woliera z brodzikiem: Woliera: 4' x 6' x 6' FP Brodzik: 3' śred., 3-5' głęb. 4 ptaki maksymalnie	H, AW,

Rodzaj	Zakaz Aktywności (SzxGłxWys)	Ograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Nieograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Kod
Chuściaki, Kokoszki & Łyski * > 10"	18" x 18" x 18"	2' x 2' x 2'	Woliera z brodzikiem Woliera: 4' x 8' x 8' Brodzik: 45" śred., 8" głęb. 3 ptaki maksymalnie	H, AW, FP
Charadriiformes Płatkonogi	12"x12"x12"	18"x18"x18"	Woliera z MAŁĄ częścią łądu (półka) Brodzik: 45" śred., 6-8" głęb. 5 ptaków maksymalnie	FP, PT, PP, SO
Bekasowate, Sieweczki & mewy-siewki * < 10" (wyłączając Płatkonogi)	12"x12"x12"	18" x18"x18"	Woliera z brodzikiem Woliera: 4' x 6' x 6' Pool: 3' diam, 1-3" deep 6 ptaków maksymalnie	AW, FP
Sandpipers, Shorebirds Aviary: & Avocets * > 10"	12"x18"x18"	2'x2'x18"	Woliera z brodzikiem 4' x 8' x 8' Pool: 3' diam, 3-5" deep 6 ptaków maksymalnie	AW, FP
Mewy & Rybitwy * < 14"	12"x15"x18"	18" x18"x18"	Woliera z basenem Woliera: 6' x 12' x 8' SO Pool: 45" diam, 10" deep 6 ptaków maksymalnie	PT, AP,
Mewy, Rybitwy, Brzytwodzioby, Wydrzyki * > 14"	18"x18"x18"	2'x2'x2'	Woliera z basenem Woliera: 8' x 16' x 8' Pool: 45" diam, 12" deep 4 ptaki maksymalnie	NO, PT, AP, SO
Alki (Alcidae) * < 12"	12"x12"x12"	18"x18"x18"	Basen: 6' śred, 2' głęb. 4 ptaki maksymalnie	N, PT, PP, SO
Alki (Alcidae) * > 12"	12"x18"x18"	2'x2'x2'	Basen: 6' śred., 2' głęb. 4 ptaki maksymalnie	N, PT PP, SO

(SzxGłxWys) = W kolejności: Szerokość x Głębokość x Wysokość

śred = średnica

* Ten wymiar określa ptaka od czubka dzioba do czubka ogona z szyją w pełni rozciągniętą

** Zawiera gatunki: brązówka, krakwa, krzyżówka, różeniec, świstun, kaolinka, płaskonos, cyraneczka

☞ Zawiera gatunki: markaczka, edredon, kaieniuszka, lodówka

☞ Zawiera gatunki: głowienka amerykańska i preriowa, czernica, ogorzalka, gągoł, gągołek, sterniczka

Wyjaśnienia do Tabeli 4, Ptaki wodne

- AG Zauważ, że te ptaki mogą być niezwykle agresywne, nawet w stosunku do współtowarzyszów. Należy je obserwować ich zachowania w fazie początkowej, zanim pozostawi się je raż bez nadzoru.
- AP Te ptaki wymagają przed wypuszczeniem wolier (nieograniczona aktywność), które zawierają baseny do pływania oraz paliki/grzędę.
- AW Te ptaki wymagają przed wypuszczeniem wolier (nieograniczona aktywność), które zawierają płytkie baseny brodzące i różnych grzęd, w szczególności pionowych.
- FP Te ptaki posiadają bardzo wrażliwe stopy. Należy zapewnić tak dużo terenu podmokłego (jako dodatek do basenu) jak to tylko jest możliwe przy ograniczonej i nieograniczonej aktywności, w celu ochrony przed urazami.
- H Kryjówki; należy zapewnić kryjówki naturalne lub sztuczne.
- N Powinny się poruszać na mocno rozciągniętej, zawieszanej siatce, gdy nie są w wodzie.
- ON Kiedy osobnik tego gatunku jest trzymany wewnątrz oraz jest mocno wychudzony (wystający grzebień mostka) lub nie jest w stanie stać, powinien być przytrzymywany na siatce w celu ochrony piór i mostka, dopóki nie zacznie wstawać i nie powróci do normalnej wagi. Innym razem, gdy stoi normalnie, a mostek nie jest szczególnie uwidoczony, wyposażenie klatki należy pokryć ręcznikiem lub materiałem.
- PP Te gatunki, podczas okresu przed wypuszczeniem, wymagają jedynie przestrzeni z basenem. Przed wypuszczeniem, te osobniki muszą być zdolne do wytrzymania na wodzie minimum 48 h bez wychodzenia na brzeg i bez ubytków w warstwie wodoszczelnej.
- PT Podczas procesu zdrowienia, ptaki powinny przebywać w basenie, tak często, jak im na to pozwala status medyczny (minimalnie „baseny dziecięce”). Baseny mogą zawierać wodę zimą lub ciepłą, w zależności od osobników.
- SO Baseny wymagające stałego poziomu jakości wody (można to zapewnić poprzez ciągły przepływ lub wzburzanie, filtrację i recyrkulację wody).
- ST Tak szybko, jak wstaną, ptaki z długimi sterówkami i lotkami, powinny mieć zapewnione wysokie żerdzie, w celu uniknięcia ich łamania.

4.4 Przetrzymanywanie ptaków drapieżnych

4.4.1 Ogólne warunki przetrzymywania ptaków drapieżnych

Wielkość klatki opiera się na kombinacji wielkości ptaka i jego stylu latania. Podczas, gdy informacje dotyczące wielkości klatek mówią o minimalnych rozmiarach prostokątnych (Tabela 5), stwierdza się, że klatki kształtu litery L częściej są lepsze do poprawy jakości i kąta lotu. Tak, jak w przypadku projektowania innych klatek, opiekun dzikich zwierząt jest zobligowany do rozszerzania i zmieniania tych minimalnych wymogów oraz tworzenia klatek odpowiednio do ich lokalizacji, przeznaczenia, trzymanyh w nich osobników i doświadczenia, mając stale na uwadze potrzeby fizjologiczne i naturalne zachowanie ptaków.

Zapewnienie potrzeb ptaków drapieżnych stanowi wyzwanie, by osiągnąć skuteczność w wypuszczaniu ptaków. Generalnie, te ptaki są dużymi drapieżcami polującymi z powietrza. Odpowiednie warunki odnoszą się nie tylko do umożliwienia naturalnego żerowania, ale także do terytorializmu i innych zachowań. Co więcej, zaleca się przestrzegania zasad określających wielkość klatek, a nawet ich zwiększanie. Niektóre gatunki, jak na przykład sokół wędrowny, ogą wymagać dodatkowej opieki. Napadanie na gniazda, ćwiczenia sokolnicze w celu rehabilitacyjny, trening polowania i przyzwyczajanie do warunków mogą być niezbędne dla niektórych gatunków. Loty na linie mogą być również skuteczne. Treningi polowania lub testowanie drapieżników powinny być organizowane, gdy zdolności polowania stoją pod znakiem zapytania, za wyjątkiem ptaków, które zostały wychowane w niewoli. Loty na linie nie powinny zastępować treningów polowania. Wskazówki można znaleźć w "Reconditioning Raptors: A Training Manual For The Creance Technique" (Arent, L., University of Minnesota Raptor Center, 2000).

Rehabilitanci używający klatek oblotowych, wykorzystujący technikę lotów na linie lub poprawiający kondycję pacjenta poprzez program ćwiczeń, powinni być nadzorowni przez wyspecjalizowanego opiekuna lub sokolnika. Minimalny czas nadzoru to sześć miesięcy; dodatkowo zaleca się uczestnictwo w szkoleniach dotyczących poprawnego wykorzystywania technik poprawiających zdolności lotu u ptaków. Opiekun powinien być świadomy, iż nie wszyscy sokolnicy są zdolni do przekazania właściwych inflacji o lotach na linie, ponieważ ich sposób wykonywania Just inny w rehabilitacji niż sokolnictwie. Nawet, gdy loty na linie są wykorzystywane, zaleca się wykorzystywanie odpowiednich klatek na miejscu lub w innych ośrodkach sieci. Drapieżniki w stanie bezpośrednio poprzedzającym wypuszczenie na wolność, wymagają często większej ilości zajęć, niż loty na linie są w stanie zapewnić. Podlatywanie na żerdzie, zlatywanie na ziemię, przeskakiwanie pomiędzy żerdziami też zapewniają odpowiednie ćwiczenia.

4.4.2 Materiały konstrukcyjne

Zewnętrzne klatki dla ptaków drapieżnych są najczęściej zbudowane z pali lub płyt drewnianych. Łańcuchy są skutecznie używane jako materiał zadaszeniowy oraz mogą być wykorzystywane jako materiał zewnętrzny ściany. Inne linki mogą być używane również po zewnętrznej stronie, jednak nigdy nie należy używać, w miejscach, gdzie ptaki mogą się wspinać lub skakać.

Ptaki drapieżne silnie się stresujące, jak kanie lub jastrzębie powinny być trzymane w adekwatnych warunkach oraz należy im ograniczyć bodźce wzrokowe i słuchowe. Solidne ściany i/lub pionowe krążki z nie więcej niż jednocalowymi przerwami są zalecane. Gdy przestronne klatki nie są zalecane lub, gdy niezbędne jest doglądanie, można rozwiesić prześwitujący materiał (np. prześcieradła) na stronie zewnętrznej klatki. Taki materiał zapewni lepszy dostęp światła, a dziury w ni lepszą wentylację niż klatki ze zbitego materiału.

4.4.3 Wyposażenie

Ptaki drapieżne wymagają wyposażenia, które jest łatwe do czyszczenia. Wszystkie żerdzie muszą być dobierane starannie w oparciu o historię naturalną i wielkości osobników, jak również miejsce występowania (np. sizalowe liny niszczą się szybko w środowisku silnie wilgotnym). Naturalne gałęzie, pieńki, klocki drewniane i żerdzie okrągłe są doskonałe dla większości gatunków ptaków drapieżnych. Co najmniej dwie żerdzie powinny być zamontowane w każdej klatce, najlepiej na różnej wysokości i innym ukątowaniu. Do każdej żerdzi należy zamontować więcej niż jedną platform. Żerdzie mogą być drewnianymi kijkami lub plastikowymi rurkami pokrytymi 1/4-calową warstwą Astroturf™, matem lub materiałem. Dodatkowo, powinny w niewielkim stopniu być elastyczne. Platformy, jak te używane dla sokołów, mogą być pokryte 1/2-calową warstwą Astroturf™, matem lub materiałem.

Tak, jak u wszystkich innych, rehabilitowanych zwierząt, należy zapewnić również i ptakom drapieżnym dostęp do wody. Zapewnienie wody do picia/kąpieli, gdy nie ma potrzeby ograniczania aktywności ruchowej lub nawet, gdy jest to właściwe dla warunków medycznych (np. ptaki ze zwichnięciami nóg lub skrzydeł nie powinny mieć naczyń z wodą do kąpieli w żadnej klatce). Ptaki, nieposiadające dostępu do wody powinny mieć ją wstrzykiwaną do jedzenia. Woda pitna, gdy dostępna, powinna być podawana delikatnie, by nie zakłócać spokoju. Baseny muszą być minimalnie 2-6 calowej głębokości i szersze niż długość drapieżnika.

Table 4: Wymiary klatek dla ptaków wodnych

Zauważ: Ta tabela nie powinna być używana osobno, a jedynie w kontekście informacji zawartych w Rozdziale 4, Sekcji 4.1 i 4.4

Rodzaj	Zakaz Aktywności (SzxGłxWys)	Ograniczona Aktywność (SzxGłxWys)	Nieograniczona Aktywność (SzxGłxWys)
BOOW, BUOW, EASO, ELOW, FEPO, FLOW, NOPO, NSWO, PRSO, WESO, WHSO	12" x 17" x 16"	3' x 6' x 8'	8' x 8' x 8'
AMKE, APFA, EUKE, GRHA, HBKI, MERL, MIKI, **NOHO, NHOW, ROHA, SNKI, SSHA, STHA, WTKI	16" x 23" x 19"	6' x 6' x 8'	8' x 16' x 8'
BNOW, BWHA, COHA, HWHA, LEOW, RSHA, SEOW	16" x 27" x 22"	6' x 8' x 8'	10' x 30' x 12'
BDOW, CBCA, CRCA, GHOW, HRLH, HRSH, NOGO, NOHA, RLHA, RTHA, SPOW, STKI, SWHA, WTHA, ZTHA	16" x 27" x 22"	6' x 8' x 8'	10' x 50' x 12'
BAEA, BLVU, FEHA, GGOW, GOEA, GYFA, OSPR, PEFA, PRFA, **SEEA, SNOW, TUVU **WTEA	3' x 3' x 3'	8' x 10' x 8'	20' x 100' x 16'

(SzxGłxWys) = W kolejności: Szerokość x Głębokość x Wysokość

*Większość gatunków jest zestawiona przy użyciu czteroliterowego kodu AOU (American Ornithologists' Union) opisanego na stronie 39

** Podane skróty nie są oficjalnie kodami AOU

Jastrzębie

COHA - Cooper's Hawk – Krogulec czarnołbisty
NOGO - Northern Goshawk - Jastrząb
SSHA - Sharp-shinned hawk – Krogulec zmienny

Średnie myszołowy

BWHA - Broad-winged Hawk-Myszołów szerokoskrzydły
GRHA - Gray Hawk-Myszołowik prążkowany
ROHA - Roadside Hawk- Myszołów krzykliwy
STHA - Short-tailed Hawk- Myszołów krótkoogonowy

Duże myszołowy

CBHA - Common Black Hawk- Czarnostrząb
FEHA - Ferruginous Hawk- Myszołów królewski
HRLH - Harlan's Hawk- Myszołów alaskański
HRSH - Harris' Hawk- Myszołowiec
HWWA - Hawaiian Hawk- Myszołów hawajski
RSHA - Red-shouldered Hawk- Myszołów rdzawoskrzydły
RTHA - Red-tailed Hawk- Myszołów rdzawosterny
RLHA - Rough-legged Hawk- Myszołów włośchaty
SWHA - Swainson's Hawk- Myszołów preriowy
WTHA - White-tailed Hawk- Myszołów białosterny
ZTHA - Zone-tailed Hawk- Myszołów czarny

Orły

BAEA - Bald Eagle- Bielik amerykański
GOEA - Golden Eagle- Orzeł przedni
**WTEA - White-tailed Eagle- Bielik
**SSEA - Steller's Sea Eagle- Bielik olbrzymi

Małe sokoły

AMKE - American Kestrel – Pustułka amerykańska
EUIKE - Eurasian Kestrel- Pustułka europejska
**NOHO - Northern Hobby - Kobuz
MERL – Merlin - Drzemlik

Średnie sokoły

APFA - Aplomado Falcon – Sokół rdzawobrewy
PEFA - Peregrine Falcon – Sokół wędrowny
PRFA - Prairie Falcon – Sokół preriowy

Duże sokoły

CRCA - Crested Caracara – Karakara czarnobrzucha
GYFA – Gyrfalcon - Białożór

Błotniaki

NOHA - Northern Harrier – Błotniak zbożowy

Kanie

HBKI - Hook-billed Kite- Hakodziób amerykański
MIKI - Mississippi Kite- Cykadojad jasnogłowy
SNKI - Snail Kite- Ślimakojad czerwonooki
STKI - Swallow-tailed Kite- Jaskółlak
WTKI - White-tailed/Black-shouldered Kite- Kaniuk australijski

Rybołowy

OSPR – Osprey- Rybołów

Sępy

BLVU - Black Vulture- Śępnik czarny
TUVU - Turkey Vulture- Śępnik różowogłowy

Małe sowy

BOOW - Boreal Owl – Włośchatka zwyczajna
BUOW - Burrowing Owl – Pójdźka ziemna
EASO - Eastern Screech Owl – Syczek krzykliwy
ELOW - Elf Owl – Sóweczka kaktusowa
FEPO - Ferruginous Pygmy Owl – Sóweczka kreskowana
FLOW - Flammulated Owl – Syczek ozdobny
NOPO - Northern Pygmy Owl – Sóweczka dwuplamista
NSWO - Northern Saw-whet Owl – Włośchatka mała
PRSO - Puerto Rican Screech Owl – Syczoń portorykański
WESO - Western Screech Owl – Syczek zachodni
WHSO - Whiskered Screech Owl – Syczoń plamisty

Średnie sowy

BNOW - Barn Owl- Płomykówka
LEOW - Long-eared Owl- Sowa Uszata
NHOW - Northern Hawk Owl – Sowa jarzębata
SEOW - Short-eared Owl – Sowa błotna

Duże sowy

BDOW - Barred Owl – Puszczyc kreskowany
GGOW - Great Gray Owl – Puszczyc mszarny
GHOW - Great Horned owl- Puszczyc wirginijski
SNOW - Snowy Owl – Sowa Śnieżna
SPOW - Spotted Owl – Puszczyc plamisty

Rozdział 5 - WYMAGANIA DLA PRZETRZYMYWANIA SSAKÓW

5.1 Wstęp

Ogólne wytyczne dotyczące warunków utrzymania ssaków są trudne do ustalenia ze względu na różnice w wielkości, temperamentie i historii życia ssaków. Dlatego też jasne jest, że podejście „jeden rozmiar lub styl służy wszystkim” w przypadku ssaków, począwszy od nietoperzy po niedźwiedzie w ogóle się nie sprawdza. Niemniej jednak, jest kilka reguł, które zawsze są jednakowe. Przykładem może być zastosowanie podwójnych drzwi czy podobnej konstrukcji w celu skutecznego przeciwdziałania ucieczkom. Klatka powinna mieć z zewnątrz drewniane zamknięcia wyściełane od wewnątrz odpowiednim materiałem: druty, drewno, siatka. Jakikolwiek widoczne bariery pomiędzy klatkami czy pomiędzy ludźmi a klatkami powodują obniżenie się stresu u zwierząt. Klatki dla tych zwierząt, które mają zostać wypuszczone, powinny być izolowane i usytuowane w miejscu w miarę możliwości zbliżonym do tego, w którym zwierzę będzie wypuszczone na wolność.

Większość młodych ssaków poniżej czwartego tygodnia może być trzymana w inkubatorach lub akwariach. Prześwitujące pokrywy z ciężkim przedmiotem na górze uniemożliwiają ucieczkę. Należy również zapewnić odpowiednie źródło wilgotności oraz kawałek płótna lub innego materiału w miejscach gniazdowania. Zwinięta skarpetka lub wypchany pluszak w odpowiednim rozmiarze ze usuniętymi ruchomymi częściami może wzbudzić poczucie bezpieczeństwa u nowonarodzonych zwierząt, a zwłaszcza u pojedynczych sztuk. Młode ssaki tego samego gatunku, mogą być zazwyczaj trzymane razem, o ile nie dzieli ich więcej niż tydzień różnicy wieku, powinno się też dostosować wielkość miejsca schronienia do danego ssaka.

5.2 Specjalne warunki dla przetrzymywania ssaków

Jako że większość młodych ssaków może być przetrzymywana w taki sam sposób jak opisaliśmy powyżej, to ten podpunkt będzie się odnosił do specjalnych wymogów dotyczących przetrzymywania młodych i dorosłych ssaków (chyba że wspomniano wcześniej). W celu skonsultowania konkretnych wymogów dotyczących wielkości klatki, proszę zajrzeć do Tabeli 6. Porządek, w jakim poniżej w Tabeli 6 prezentowane są grupy ssaków został ustalony w oparciu o *A Field Guide to the Mammals of America North of Mexico* (patrz Załącznik B, Burt/Grossenheider).

Torbacze (Dydelfokształtne)

Hamaki wykonane z drucianej siatki o wymiarach jednego cala kwadratowego albo z worków jutowych, przywiązanych do ściany bądź dachu (i zdejmowanych do czyszczenia); gałęzie drzew i kłody zawieszane na różnych wysokościach w celu pobudzenia zwierząt do wspinania się. Plastikowe beczki do kryjówek albo też inne elementy, takie jak kłody czy pudła, itp. Duże (wielkości fretki) koła do biegania mogą być używane przez młode dydelfokształtne do aktywnych ćwiczeń.

Nietoperze Rękoskrzydłe (Nietoperze)

Rehabilitowanym nietoperzom należy zapewnić odpowiednie warunki przetrzymywania, a zwłaszcza przypilnować, by była odpowiednia konstrukcja zamknięcia. Bezpieczeństwo zwierzęcia jest sprawą pierwszorzędą, nie zależnie od rozmiaru klatki. Przykładowo, większość nietoperzy może z łatwością uciec przez 1/2" x 1" szczeliny. Dwie różnego rodzaju klatki są niezbędne, by zniwelować różnice w zachowaniu w gnieździe zamieszkujących szczeliny i listowia nietoperzy. Nietoperze zamieszkujące szczeliny (Molosowate, *Antrozous pallidus*, Mroczki brunatne, Mroczkowate, *Nycticeius humeralis*, *Corynorhinus townsendii*, Pipistrellus) gniazdują w szczelinach skalnych, w dziuplach, pod mostami, pod korą, w jaskiniach i budynkach. Nietoperze

zamieszkujące listowia (*Lasiurus borealis*, *Lasurius seminolus*, yellow bats, Kosmatnik srebrzysty) gniazdują w otwartej przestrzeni w drzewach i innej roślinności.

Odpowiednie temperatury dla dorosłych, rehabilitowanych nietoperzy oraz młodych, udomowionych nietoperzy mają istotne znaczenie. Temperatury te oscylują zazwyczaj między 32 a 37 stopni Celsjusza. Poduszka elektryczna ustawiona na najniższe możliwości może zostać przytwierdzona do jednego boku klatki, by wytworzyć gradient temperatury. Nie należy kłaść poduszek elektrycznych na podłodze w danej klatce. Aparat wylęgowy dla Patków czy 25 watowa czerwona żarówka mogą być używane zamiast poduszki elektrycznej. Trzeba umieścić aparat wylęgowy albo żarówkę w górnej części klatki, na zewnątrz. Inkubatory są nieodpowiednie dla nietoperzy, gdyż niewskazana jest stała temperatura a raczej gradient temperatury. Wilgotność powinno się zapewnić przy użyciu nawilżacza albo za pomocą małej, wilgotnej gąbki umiejscowionej poza klatką. Wyściółka powinna znajdować się w dolnej części klatki w celu ochrony zranionych dorosłych i/lub młodych nietoperzy. Delikatne materiały umożliwiają nietoperzom wspinanie się i ukrywanie. Materiał typu frotte jest niewskazane ze względu na ryzyko zaplątania się zwierzęcia.

Klatki dla nietoperzy zamieszkujących szczeliny (ograniczona aktywność):

Wszystkie ściany i podłoga w akwarium lub w plastikowych klatkach powinna być wyłożona delikatnym, odpornym na rozerwanie się materiałem, np. koszulkami bawełnianymi lub flanelą. Ponadto, otoczenie można wzbogacić za pomocą elementów zrobionych z materiału: wiszące budki dla ptaków, rampy i pomosty zrobione z plastikowych kawałków siatki.

Klatki dla nietoperzy zamieszkujących listowia (ograniczona aktywność):

Nietoperze zamieszkujące listowia powinny być przetrzymywane w drewnianych klatkach. Klatka powinna być pokryta delikatną, lekką, plastikową siatką o wymiarach 1/6", w celu uniknięcia uszkodzeń kończyn dolnych. Otoczenie można wzbogacić za pomocą odpowiednio przymocowanych do górnej części klatki małych gałązek z jedwabnymi liśćmi.

Nieograniczona aktywność/ruch w klatce umożliwiająca swobodne latanie:

Zewnętrzne klatki do latania powinny mieć podwójne zamknięcie lub podwójny system otwierania klatki, podobny do ptasiego. Namiot z przezroczystymi ścianami, z dodatkową klapą drzwiową jest dobrym sposobem na przetrzymywanie zwierząt na zewnątrz, o ile strefa jest wolna od drapieżników. Jeśli stosujemy podwójne zamknięcie, wewnętrzna klatka powinna być pokryta delikatną, lekką, plastikową siatką o wymiarach 1/6", z nylonem lub siatką prześwitującą. Jedna strona może być przykryta plastikową siatką o wymiarach 1/4", by umożliwić owadom przedostawanie się do środka. Zewnętrzna strona schronienia powinna być przykryta ogromną metalową powłoką o wymiarach 1/4"-1/2" (siatka kontenerowa lub siatka druciana „hail wire”) w celu zabezpieczenia przed drapieżnikami.

Budki dla ptaków lub pudełka powinny być umiejscowione wewnątrz klatek do latania, pod sufitem dla nietoperzy szczelinowych. Małe gałązki z jedwabnymi liśćmi powinny znajdować się w bezpiecznych miejscach pod sufitem, dla nietoperzy zamieszkujących listowia. Wiszące rośliny są również odpowiednie dla miejsc schronienia i odpoczynku. Płachta brezentowa powinna być umieszczona na części klatki w celu osłonięcia miejsc gniazdowania i zapewnienia ochrony przed niepogodą.

Miseczki z wodą powinny być niewielkie, mogą być zrobione z pokrywek ze słoiczków z jedzeniem dla niemowląt, należy je umieścić wewnątrz klatki; można też użyć pojemniczków po filmie fotograficznym, przyciąć je lekko i powiesić na ścianach klatki (Velcro™ jest również odpowiednim

materiałem do zamocowania tych pojemniczków po filmie fotograficznym). Małe filizanki można wieszać na bocznych ścianach klatki, będą one dla nietoperzy zamieszkujących listowia. Niemniej jednak, do środka tych filizanek należy włożyć szklane kulki albo małe kamyki, by nietoperz nie wpadł w nie i się nie utopił. Miseczki z jedzeniem powinny być przystawione do ścian klatki i powinny być na tyle płytkie, by nietoperze mogły się same żywić wspinając się w górę i w dół, ale też powinny być na tyle głębokie, by owadom nie udało się uciec. Niektóre gatunki nietoperzy, takie jak *Antrozus Pallidus*, powinny mieć zapewnione żywność i wodę na ziemi. Wewnętrzne źródła światła używane do przyciągania insektów powinny mieć żarówki zakryte (plastikowe, nie metalowe), aby zapobiec kontaktom nietoperzy z urządzeniami ciepła.

Otoczenie można wzbogacić poprzez dodanie elementów stymulujących mózg. Można je rozłożyć w klatce w celu urozmaicenia, elementy te powinny być pozbawione ostrych powierzchni, łatwe do wyczyszczenia i odpowiednie dla danego gatunku nietoperzy.

Klatki do przewożenia nietoperzy:

Klatki do transportu powinny być wentylowane, wyściełane i przykryte odpowiednimi materiałami, by nietoperze znajdujące się wewnątrz były chronione i by czuły się bezpieczne. Powinny być również w taki sposób skonstruowane, by można je było zabezpieczyć pasem bezpieczeństwa w samochodzie. Przykładowo, siatkę na owady można przyszyć lub przykleić do płyty kompaktowej pokrytej materiałem (z plastikową, wykładaną wkładką). Pas bezpieczeństwa może zostać przewleczony przez uchwyt w celu zabezpieczenia klatki.

Ursids (Niedźwiedź):

Legowisko powinno być wykonane z litego drewna, pustaków lub cegieł, o wymiarach 8'x8'x6'. Przeznaczone będzie dla jednego dorosłego osobnika lub dwóch młodych. Podłoże na podłodze powinno być wykonane z naturalnych materiałów (błoto i trawa) w celu uniknięcia uszkodzeń opuszek kończyn dolnych. Ciężkie kłody i ogromne, niezniszczalne wanny są również niezbędne.

Procyonids (Szopy):

Wyposażenie klatek dla szopów składa się z hamaków zrobionych z drucianej siatki o wielkości jednego cała kwadratowego albo z worków jutowych przyczepionych do ścian lub dachu, które można zdejmować do czyszczenia, albo też z plastikowych beczek lub innych rzeczy, w których można się ukryć (np. kłody). Ponadto, można zawiesić gałęzie i kłody na różnych wysokościach w celu stymulowania zwierząt do wspinaczki. Brodzik lub kontener dostosowany do wielkości zwierzęcia będzie służył do kąpieli zwierząt lub dostarczania żywności. Zewnętrzne miejsca schronienia powinny mieć przeznaczone 30 stóp kwadratowych na jedno zwierzę. Miejsce o wymiarach 12'x18' (216 stóp kwadratowych) może pomieścić siedem szopów, a takie o wymiarach 40'x20' (800 stóp kwadratowych) może pomieścić 26 szopów. Klatki przeznaczone dla szopów powinny być używane tylko przez szopy, by zapobiec infekcjom pasożytniczym.

Mustelidae (Borsuki, Łasice, Skunksy, etc.):

Ta grupa składa się z bardzo ambitnych kopaczy. Dlatego też dno klatki powinno być odpowiednio zabezpieczone, by zwierzę się nie przekopało. Metalowe odpadki można odwrócić i połączyć z kawałkami drewna lub wiórami i w ten sposób można utworzyć legowisko. Duże drewniane pudełko o głębokości co najmniej trzech stóp, wypełnione ziemią bez pestycydów będzie służyć do kopania.

Felidae (Koty):

Duże gałazki i kłody (niektóre ze szczelinami) powinno się dostarczyć, by koty miały się na co wspinać, ponadto nad podłogą w klatce należy umieścić wysokie platformy do odpoczynku. Pozostałe wyposażenie klatki to plastikowe beczki czy inne rzeczy, w których koty mogą się chować (kłody, pudełka, etc.)

Ssaki morskie:

Powinny być trzymane zgodnie z zasadami opisanymi w Animal and Plant Health Inspection Service (APHIS) Standards. (patrz Dodatek B).

Gryzonie (Myszy, Szczury, Wiewiórki itp.):

Bardzo trudno jest generalizować, jeśli mowa jest o tak dużej i zróżnicowanej grupie, dlatego też należy się odnieść do historii naturalnej każdego gatunku z osobna, który przechodzi rehabilitację. Wszystko to w celu lepszego zrozumienia i doboru odpowiednich warunków utrzymania. Ucieczce zwierząt z klatki przeciwdziała umieszczenie ciężkiego przedmiotu na górnej części klatki. Rulony z papieru kuchennego mogą robić za miejsca kryjówek. Wiele gryzoni potrzebuje piasku do wykopywania norek, a niektóre gatunki mogą korzystać z błota do zakopywania jedzenia, do kąpieli w kurzu czy inne zachowania behawioralne. Kopanie może być bardzo ważnym elementem mechanizmów behawioralnych w tej grupie ssaków. Materiały roślinne i ziemia mają istotne znaczenie przy tworzeniu schronienia dla wielu małych ssaków. Zewnętrzne klatki powinny być wykonane z takiego materiału jak siatka kontenerowa w celu przeciwdziałania ucieczce. Błoto lub ziemia na dnie klatki powinna być przykryta siatką kontenerową albo dyktą, zakopaną wzdłuż wewnętrznej części klatki, około 12" poniżej powierzchni, aby zapobiec ucieczce. Konstrukcję „dachy” można stworzyć za pomocą kawałka siatki kontenerowej przyszyte do drewnianych listewek za pomocą ciężkich zszywaczy. Elementy do gryzienia trzeba zapewnić dla młodych, pięcioletniowych lub starszych gryzoni. Gryzienie ściera zęby i jest niezbędne dla każdego gryzonia. Dlatego też kora na gałązkach lub kłodach musi być jadalna. Wiewiórki drzewne i inne gryzonie wspinające się powinny mieć więcej elementów w pozycji pionowej niż poziomej. Gałęzie, budki dla ptaków i/lub platformy będą służyć do ćwiczenia wspinaczki.

Ssaki półwodne (Piżmaki, Wydry rzeczne, Nutrie, Bobry):

Ta grupa ma oczywiście specjalne wymagania. Zwierzęta muszą mieć pojemniki z wodą, które są na tyle duże, by mogły w nich swobodnie pływać i które są głębokie na co najmniej dwie stopy. Przykładowo można użyć wanien, rynien metalowych, metalowych lub betonowych baseników (plastikowe baseniki dla dzieci nie są zbyt głębokie, poza tym zwierzęta mogą je łatwo uszkodzić). Głębokie, ciężkie, gumowe garnki są idealnym pojemnikiem na wodę wewnątrz schronienia dla ssaków półwodnych. Do ścian klatki należy przyczepić pojemniki z ziemią o głębokości co najmniej jednej stopy, by zwierzęta mogły kopać oraz plastikowe beczki czy inne elementy, w których zwierzęta będą mogły się chować (kłody, pudełka, etc.).

Zajęczaki (Króliki, Zające, Szczekuszkowate):

Dla tej grupy będziemy musieli dobrać odpowiedni materiał konstrukcyjny. Należy unikać używania drewna w konstrukcji klatki, gdyż te zwierzęta go mogą przegryźć. Ponadto, należy unikać połączeń z łańcucha, drucianych siatek, siatek kontenerowych jako jedynych materiałów do konstrukcji ścianek klatki. Te zwierzęta nie mają dobrej percepcji głębokości i nie „zauważają” ogrodzenia. „Widoczne barierki” na wysokości uszu dorosłego osobnika (12"-24") wykonane z zasłon lub siatek można wyłożyć na zewnątrz.

Nie kłaść materiału lub siatek we wnętrzu klatki, gdyż zwierzęta zaczną go gryźć. We wnętrzu klatki również powinny się znajdować widoczne barierki, które przyczyniają się do redukcji stresu. Jeśli schronienia będą się znajdować powyżej, nad ziemią, to dno powinno być wykonane z ¼ calowej siatki do drenażu i pokryte sianem w celu zapobiegania jakimkolwiek uszkodzeniom kończyn dolnych. We wnętrzu ze ścian nie powinny wystawać żadne elementy, gdyż te zwierzęta zwykle biegają wzdłuż ścian. Wszystkie klatki powinny mieć wolnostojącą kryjówkę, z dala od wejścia. Gałązki lub kłody z jadalną korą do gryzienia i hamowania wzrostu zębów powinny być łatwo dostępne. Króliki powinny mieć dostęp do miękkiej ziemi lub kopców siana w celu kopania nor. Naturalne krzewy lub kopy siana mogą służyć za cień lub schronienie dla zajęcy wielkouchych, które nie mają w zwyczaju kopać nor. Zające wielkouchy szybko rosną i przybierają

na sile, dlatego też wymagają większych klatek od szóstego tygodnia życia, chociaż nie odstawia się ich od matki do 8-12 tygodnia życia.

Parzystokopytne (Zwierzęta kopytne):

Zewnętrzne klatki najlepiej jest budować z drewna. Niemniej jednak, jeśli łączenia na ścianach są zrobione z łańcuchów, powinno się powiesić na łańcuchu, by zwierzę się nie zraniło i by się nie wspinało (np. koce lub płachty brezentowe bezpiecznie związane). Dla tych zwierząt najlepsze są okrągłe schronienia, gdyż w ten sposób zachęca się je do biegania wzdłuż ścian, a nie obijania się o narożniki i ranienia. Podstawowa zasada jest taka, że w przypadku, jelenie i widłorogi wyciągamy szybko z klatki, gdy inny osobnik jest ranny w celu zapobieżenia efektowi traumy u zwierząt. Muflony kanadyjskie skaczą wysoko, a z kolei widłorogi skaczą nie tak wysoko, ale daleko.

Tabela 6: Minimalny Przewodnik dotyczący przetrzymywania wybranych ssaków

Uwaga: Ta tabela nie powinna być odczytywana oddzielnie, ale należy odnieść się do informacji zawartych w Rozdziale 5, Sekcji 5.1. i 5.2.

Rząd/ Rodzina	Noworodki (WxLxH)	Pielęgnacja/przed odstawieniem (WxLxH)	Młodzież lub dorosłe na zewnątrz (WxLxH)	Początek terapii urazu dorosłego w wewnątrz (WxLxH)
Torbacze				
Dydelfokształtne	(L) 10GAL.	(L) 3x3x3	(1) 4x4x8	(1) 2x2x2
Owadożerne				
Ryjówki & Krety	10 GAL / 1 dorosły lub 1 litr			
Nietoperze	18"x12"x12"	18"x12"x12"		18"x12"x12"
Myotis lucifugus & Karliki			6x8x8	
Mroczkowate, Lasiurus borealis, Nocki			8x12x8	
Mroczki brunatne, Molosowate, Lasiurus cinereus, Antrozous pallidus, Yellow bat			10x20x8	
Mięsożerne				
Niedźwiedzie				
Niedźwiedź Czarny	(L) 20GAL.	(L) 3x6x3	(L) 20x36x16*	(1) 8x12x8
Szopy pracze, Ostronosy i Pseudopalanowate	(L) 10-20GAL.	(3) 3x3x3	(4) 6x8x6*	(1) 2x3x3
Łasicowate				
Kuny	(L) 10GAL.	(1) 3x3x3	(1) 4x8x6	(1) 2x2x2
Kuny wodne	(L) 10GAL.	(1) 3x3x3	(1) 6x8x6	(1) 4x3x3
Mustela	(1) 10GAL.	(1) 10GAL.	(1) 3x3x3	(1) 3x3x3
Wydry wodne	(L) 20GAL.	(L) 6x12x6	(1) 6x12x6*	(1) 6x12x6*
Wydry morskie	(L) 20GAL.	(L) 6x12x6	(1) 6x10x6	(1) 6x8x6
Rosomaki	(1) 10GAL.	(1) 3x3x3	(1) 8x12x6	(1) 4x3x3
Borsuki	(L) 20GAL.	(L) 3x3x3	(1) 8x8x6*	(1) 3x3x3
Skunksy	(L) 20GAL.	(L) 2x4x3	(1) 6x8x6	(1) 3x3x3
Pchowate				
Kojoty	(L) 30GAL.	(1) 3x3x3	(1) 8x8x6	(1) 3x3x3
Wilki	(L) 30GAL.	(1) 3x3x3	(1) 8x8x6	(1) 4x3x3
Lisy	(L) 30GAL.	(L) 3x3x3	(1) 4x4x8	(1) 3x3x3
Kotowate				
Puma	(L) 10GAL.	(L) 3x6x3	(L) 6x24x8*	(1) 4x3x3
Ryś rudy	(L) 10GAL.	(2) 3x3x3	(1) 8x8x6*	(1) 3x3x3
Gryzonie				
Bóbr górski	(L) 10GAL.	(1) 3x3x3	(1) 8x8x6	(2) 2x2x2

Gryznie (Cd.)

Wiewiórki, Świszcz i Świszaki	(L) 20GAL.	(L) 2x4x3	(1) 6x8x6	(1) 3x3x3
Nieświszczuk	(L) 20GAL.	(L) 2x4x3	(1) 6x8x6	(1) 3x3x3
Susły i Otospermophilus variegatus	(L) 10GAL.	(L) 4x6x2	(1) 4x6x6	(1) 2x2x2
Xerospermophilus mohavensis	(L) 15GAL.	(L) 15GAL.	(L) 2x2x2	(1) 2x2x2
Callospermophilus lateralis & Tamias	(L) 10GAL.	(L) 10GAL.	(L) 2x2x2	(1) 2x2x2
Wiewiórki drzewne	(L) 10-20GAL.	(L) 20GAL.	(L) 4x4x8	(1) 4x6x4
Gofferowate	(L) 15GAL.	(L) 15GAL.	(L) 15GAL.	(1) 15GAL.
Dipodomys & Myszy & Perognathus	(L) 15GAL.	(1) 15GAL.	(L) 4x6x2	(1) 4x6x2
Bóbr	(L) 10GAL.	(1) 3x3x3	(L) 8x12x6	(1) 4x3x3

Myszy, Szczury, Norniki

Myszy 10 GAL / 1 dorosły lub 1 litr

Neotoma	(L) 15GAL.	(L) 15GAL.	(1) 4x6x2	(1) 4x6x2
Piżmak	(L) 15GAL.	(L) 20GAL.	(2) 4x6x2*	(1) 4x6x2
Jeżozwierz	(L) 15GAL.	(L) 3x3x3	(1) 6x8x6	(1) 3x3x3
Nutria	(L) 20GAL.	(L) 2x4x3	(1) 6x8x6	(1) 3x3x3

Zajęczaki

Lepus (2-6wks)	(1) 10GAL.	18"x18"x12"	(1) 20x20x8	(1) 18"x36"x12"
(6-12wks)		10'x10'x4'		
Sylvilagus	(1) 10GAL.	(1) 10GAL.	(1) 6x6x4	(1) 12"x18"x12"

Parzystokopytne

Dzik	(L) 2x2x2	(L) 10x15x8	(L) 10x15x8	(1) 6x8x8
Łoś	(1-2) 6x6x2	(4) 12x20x6	(6) 30x50x6 (+)	(1) 8x8x8
Jeleń	(1-2) 4x4x2	(4) 10x15x6	(6) 30x50x6 (+)	(1) 8x8x8
Widłoróg	(1-2) 4x4x2		(4) 10x15x6 (+)	(1) 8x8x8
Muflon kanadyjski	(1-2) 4x4x2	(4) 10x15x6	(6) 30x50x6 (+)	(1) 8x8x8

Szczerbaki

Pancernik	(L) 15GAL.	(L) 3x3x3	(1) 6x8x4	(1) 3x3x3
-----------	------------	-----------	-----------	-----------

(Szer.xDł.xWys.) = W porządku: Szerokość x Długość x Wysokość; w stopach (chyba że napisane jest inaczej)

* = Patrz określone wymogi dotyczące konkretnych gatunków

(+) = Patrz określone wymogi dotyczące ssaków kopytnych

GAL. = Galony (np. Akwarium albo psie budy z twardego tworzywa sztucznego)

(#) = Liczba zwierząt

(L) = Litry- Uwaga: czasem dużo litrów (8-10 zwierząt) może wymagać większej klatki

Rozdział 6 – WYMAGANIA DO PRZETRZYMYWANIA GADÓW

6.1 Ogólne warunki dla przetrzymywania gadów

Ten przewodnik został stworzony przez opiekunów zwierząt w ZOO oraz osób zajmujących się rozrodem.

Wymiary klatek znajdujące się w Tabeli 7 są minimalnymi wymiarami, które są akceptowane pod wieloma względami. Niektóre zwierzęta mogą wymagać specjalnego przetrzymywania. Nauka behawioru zwierząt oraz wprowadzanie ich w życie, zarówno w odniesieniu do wymiarów jak i materiałów klatek. Na przykład, gatunki węży, które polują z zasadzki na ofiarę wymagają mniej miejsca niż te, które na ofiarę polują. Dodatkowo, iguana wielkości czterech stóp, może by umieszczona w klatce wielkości 6 stóp, a nie tak, jak w tabeli przedstawiono czyli 8-12 stóp. Minimalnym standardem jest zapewnienie możliwości ruchu, polowania oraz zapewnienie przestrzeni do ukrycia i/lub żerowania, w zależności od potrzeb gatunku.

Świeża woda musi być dostępna zawsze. Naczynia do niej należy czyścić i dezynfekować. Niektóre zwierzęta wymagają zamglawiania do picia – nie napiją się ze standardowego poidła. Zwierzęta powinny być trzymane w warunkach przypominających ich naturalne środowisko. Jeżeli jest używana klimatyzacja, zazwyczaj wymagane jest też dodatkowe zwiększenie wilgotności w powietrzu. Gdy używane są grzejniki w zimie, należy zadbać o podobne warunki. Historia naturalna każdego gatunku pozwoli na określenie jego preferencji dla mikrośrodowiska, co więcej pozwoli rozbudować praktykę.

6.2 Materiał konstrukcyjny

Akwaria/terraria dobrze się sprawdzają by przetrzymywaniu wielu gatunków gadów, w zależności od ich wielkości. Ochrona klatki, pod kątem zapobiegania urazom, jest wymogiem minimalny. Klatki muszą nie mogą być ostrych krawędzi na ścianach wewnętrznej i dachach, oraz należy je wyposażyć odpowiednio do gatunku.

6.2.1 Wyściółka

Dobór odpowiedniej wyściółki jest niezwykle ważne dla długoterminowego przetrzymywania każdego gada. Niektóre gady lubią się zagrzebywać.

Aspen – zalecany. Rozdrobnione ziarenka mogą być absorbujące lub nieabsorbujące. Nie posiada zapachu, więc jest lepszy od trocin, które są nieodpowiednie.

Astroturf™ - akceptowalny dla węży. Niektóre kawałki, wycięte tak by pasowały do podłogi powinny być tam cały czas. Nie jest wchłaniany, więc należy go zmieniać zawsze, gdy jest zabrudzony. Jaszczurki i żółwie mogą czasami podrzeć pazurami podłoże.

Carefresh™ - nie jest estetyczny, ale wchłania lny, pozwala na kopanie tuneli i nie jest śliski pod wpływem wody, dlatego jest bezpieczny. Węże naziemne dobrze się na nim czują.

Cedar – **nie** jest zalecany. Zawiera lotne olejki, które mogą zabić wiele bezkręgowców i spowodować problem oddechowe (jeżeli nie gorzej).

Clay – często używany jako “koci piasek”, nigdy nie należy go używać jako wyściółki. Powoduje odwodnienie i może spowodować problem oddechowe, skórne i nie pozwalać węzom na poprawne polowanie.

Corncob – **nie** jest zalecany. Łatwy do połknięcia i może spowodować problem jelitowe.

Żwir – drobny żwirek nie powinien być używany. Może zostać łatwo połknięty i spowodować poważny zator w jelitach. Grubszy żwirek jest bezpieczniejszy, jednak powinien być gładki. Powinien być umyty, zdezynfekowany, osuszony i użyty.

Koci piasek - zobacz Clay

Kora – może być używany do zatrzymywania wilgoci, jeżeli kora nie jest cedrowa. Jodła jest stosunkowo mało lotna. Sprawdź korę przed zakupem – jeżeli pachnie ‘sosnowo’ oznacza to, że zawiera potencjalnie niebezpieczne składniki

Gazety – zalecane. Bezpieczne, higieniczne, łatwe do czyszczenia, absorbujące.

Ręczniki papierowe – zalecane. Bezpieczne, higieniczne, łatwe do czyszczenia, absorbujące
Torf – nie jest zalecany, ponieważ jest pyłący, suchy, może powodować podrażnienia błon śluzowych i układu oddechowego.

Sosna – **igły nie są zazwyczaj polecane**, ze względu na związki chemiczne w drewnie. Kora może być używana, jeżeli wymagane jest utrzymanie stałej wilgotności i nie zawiera zapachu sosnowego.

Piasek – powinien być ograniczany do tych zwierząt, które normalnie zagrzebują się w piasku i jako dno do akwarium dla żółwi. Generalnie piasek jest szorstki oraz może zostać połknięty i powodować zatory jelitowe.

Gleba – przed użyciem należy ją wysterylizować.

Mchy – mogą być używane w specjalnych projektach z dołkami. Należy go wymieniać kilkakrotnie w tygodniu, chyba że jest umieszczony na podsypce żwirowej, by umożliwi rozchodzenie się wilgoci pod mchem. Całkowita wymiana co trzy miesiące.

6.3 Wyposażenie

Jeżeli zwierzę wymaga trzymania przez dłuższy okres czasu, wyposażeniowe akcesoria powinny dbać o jego zdrowie psychiczne. Najbardziej użyteczne są gałęzie do wspinaczki i skały. Niektóre węże, jak na przykład wąż zielony, jest generalnie zwierzęciem naziemnym i wymaga gałęzi by czuć się bezpiecznie.

Wszystkie gady muszą mieć zapewnione miejsce do ukrycia się i koszyki, kiedy ich potrzebują. Umieszczenie odpowiedniego koszyka-kryjówki na końcu terrarium jest odpowiednie dla wspierania ich poczucia bezpieczeństwa. Dla węży, kosz musi być odpowiednio duży, tak, by mogły się w nim zwinąć. Ciepło koszyka można zapewnić poprzez umieszczenie pod nim płaskiego kamienia, nagrzewającego się od lampy, co zapewni ciepło do trawienia. Dodatkowe podbasenowe ogrzewanie jest dobrym rozwiązaniem dla zwierząt z południa Stanów Zjednoczonych lub podobnych stref klimatycznych.

Tabela 7: Wymiary klatek dla gadów

Zauważ: Ta tabela nie powinna być używana osobno, a jedynie w kontekście informacji zawartych w Rozdziale 6, Sekcji 6.1 i 6.3

Rodzaj	Długość	Szerokość	Wysokość
Węże			
Grzebiące	3/4 długości zwierzęcia	1/3 długości zwierzęcia	1/2 długości zwierzęcia, dodaj 6" do 12" na podłoże
Naziemne i pół-wodne	3/4 długości zwierzęcia	1/3 długości zwierzęcia	1/2 długości zwierzęcia nie mniej niż 12"
Nadrzewne	3/4 animal's length	1/3 animal's length	długości zwierzęcia, Nie mniej niż 12"
Jaszczurki			
Grzebiące	3 x długości zwierzęcia	1/3 długości zwierzęcia	1/2 długości zwierzęcia dodaj 6" do 12" na podłoże
Naziemne	3 x długości zwierzęcia	2 x długości zwierzęcia	długości zwierzęcia z przykryciem lub zapobiegające ucieczce
Pół-wodne	3 x długości zwierzęcia	2 x długości zwierzęcia	długości zwierzęcia z przykryciem lub zapobiegające ucieczce' plus 12" - 24" na wodę
Nadrzewne	3 x długości zwierzęcia	2 x długości zwierzęcia	2-3 x długości zwierzęcia Z przykryciem
Crocodylians	5 x długości zwierzęcia	2 x długości zwierzęcia	wysokie, by nie uciekły
Żółwie			
Naziemne	5 x długości zwierzęcia	5 x długości zwierzęcia	wysokie, by nie uciekły
Wodne i Pół-wodne	5 x długości zwierzęcia	3 x długości zwierzęcia	wysokie, by nie uciekły plus woda do głębokości 3x szerokość zwierzęcia

Rozdział 7 – WYTYCZNE KOŃCOWE

7.1 Wstęp

Zwierzę, które raz przybyło do ośrodka, musi stawić czoło jednemu z czterech losów: śmierci z powodu urazu, pozostania na stałe jako osobnik edukacyjny lub niezdolny do przeżycia na wolności, efektywnej rehabilitacji i wypuszczeniu lub eutanazji. Ten rozdział odnosi się do dwóch ostatnich punktów – wypuszczenia i eutanazji. Oba są zaawansowanymi zadaniami dla rehabilitanta. Pomyślnie wypuszczenie rehabilitowanego zwierzęcia jest oparte na czynnikach biologicznych i niebiologicznych. Zalicza się w to opieka medyczna i fizyczna, stopień życia, strategia wypuszczeń.

Eutanazja jest najtrudniejszym zadaniem do wykonania. Zwierzęta nie powinny być wypuszczane, gdy nie ma dla nich szans na odzyskanie wzroku, mają amputowane skrzydła lub kończyny, są nieprzystosowane, są nosicielami chorób, w tym wścieklizny, szczególnie na terenach, gdzie wścieklizna występuje endemicznie (chyba, że jest inne rozporządzenie dotyczące programu rehabilitacji RVS). Inne powody, dla których zwierzę nie powinno być wypuszczane, również. Te zwierzęta można jedynie mogą znaleźć wolność przez eutanazję.

7.2 Minimalne Standardy dla wypuszczeń dzikich zwierząt poddawanych rehabilitacji

Wykorzystywanie i kierowanie się ustalonymi warunkami wypuszczeń daje obraz początkowej decyzji o leczeniu, protokołach opieki i ocenie zdolności na wypuszczenie. Dla wszystkich dzikich zwierząt poddawanych rehabilitacji, poniższe kryteria muszą być spełnione przed wypuszczeniem.

Badanie fizykalne należy przeprowadzić dla upewnienia się, że pacjent jest zdrowy i zdolny do życia na wolności. Generalnie kandydat musi:

- wykazywać pełny powrót do zdrowia
- nie wykazywać potrzeby opieki medycznej
- nie wykazywać objawów choroby
- mieć wyniki badań krwi w normie (PCV, TS, BUN, itp.).
- posiadać odpowiednie upierzenie i wzrost włosa do warunków.
- wykazywać zdolność do znajdowania/łapania pożywienia
- wykazywać zdolności motoryczne niezbędne dla gatunku
- wykazywać zdolności do obrony i ucieczki
- wykazywać zdolność samodzielnego żerowania (samodzielne odżywianie).
- wykazywać odpowiednie zachowanie dla gatunku (bez imprintingu).
- być w odpowiednim wieku
- posiadać odpowiednią wagę dla płci, gatunku, wieku i pory roku
- wykazywać wodoodporność włosa/piór właściwą dla danego gatunku.

W dodatku do wyżej wymienionych parametrów dotyczących kondycji zwierząt, należy rozważyć wiele innych punktów. Właściwe zachowanie wraz z odpowiednim żywieniem, dobrą pogodą, porą roku i porą dnia są niezbędne do sukcesu wypuszczenia. Wypuszczenie musi znajdować się w ramach lokalnych, stanowych i rządowych regulacji prawnych. Odległość od ruchliwych ulic, obecność naturalnych wrogów (m.in. kotów domowych), wpływ ludzi, istniejących populacji tego gatunku oraz długoterminowej dostępności pokarmu zawsze powinno być czynnikiem decydującym o odpowiedni miejscu wypuszczenia.

7.3 Uznane metody eutanazji

Definicja

Eutanazja jest definiowana jako spowodowanie śmierci z minimalnym bólem, stresem i zaniepokojeniem. Rehabilitanci dzikich zwierząt, którzy nadzorują ośrodek muszą podejmować te decyzje, jak również nadzorować samą procedurę. Muszą również wykazać zrozumienie i współczucie dla tych, co są zaangażowani w ten przypadek.

Kryteria

Ponieważ nie istnieje idealny środek do eutanazji, jego wybór powinien uwzględniać poniższe kryteria:

- powodować gwałtowne wyłączenie świadomości i śmierć
- wykazywać stałe oraz przewidywalne działanie
- być łatwym do administracji przez przeszkolony personel
- powodować minimalny stres psychiczny zwierzęcia
- powodować minimalny stres emocjonalny obserwatorów i uczestników
- nie być substancją przeznaczoną dla ludzi
- zaburzać świadomość i odruchy
- nie Stanowic problemu sanitarnego lub środowiskowego
- nie powodować zmian w tkankach wpływających na ocenę post mortem
- być ekonomiczny i łatwo dostępny

Metoda eutanazji zawsze zależy od wiedzy i zdolności osoby wykonującej ją. Bezpieczeństwo operatora powinno być zapewnione.

7.3.1 Uznane metody eutanazji

Poniżej znajduje się krótki opis niektórych metod eutanazji zalecanych do użycia przy dzikich zwierzętach.

Żadna z nich nie powinna być używana bez właściwego treningu oraz, w przypadku substancji podlegających kontroli, bez stosownej licencji. Below is a brief description of some methods of euthanasia recommended for use in wildlife.

None of these methods should be used without proper training and, in the case of some of the regulated substances, without proper licensing. *Report of the AVMA Panel on Euthanasia* z 1993 roku ukazał dodatkowe informacje dotyczące eutanazji dzikich zwierząt. Zwróć uwagę: IWRC i NWRA nie uwzględniają wszystkich metod w *Report of the AVMA Panel on Euthanasia* z 2000 roku, jako, że niektóre są nieodpowiednie dla dzikich zwierząt. Każdy rehabilitant dzikich zwierząt jest zobowiązany do znalezienia i nauczania się metod, które jego zdaniem są humanitarne oraz nie posiadają ograniczeń prawnych i praktycznych.

Metody fizyczne:

Dyslokacja :

Spowodowanie śmierci poprzez przerwanie rdzenia kręgowego i zniszczenie dróg czuciowych (ból) doprowadzając w rezultacie do depresji centralnego układu nerwowego (CUN), funkcji oddechowych i krążeniowych. Chwytając ciało zwierzęcia i podstawę czaszki, szyja jest silnie napięta. Szyja jest przemieszczana w dół i na bok, w zależności od pozycji ciała z wykorzystaniem kciuka i palców, oddzielając pierwszy krąg szyjny od podstawy czaszki i przerywając rdzeń kręgowy.

Zalety: czyste, bezpieczne do wykonania, średnio szybkie, nie wymaga dodatkowego sprzętu.

Wady: musi być wykonywane przez przeszkolony personel. Może powodować obiekcje u obsługi/wolontariuszy/publiki. Powinno być wykonywane jedynie na małych ptakach i ssakach; zwierzę może być świadome przez krótki okres czasu przed dyslokacją (może spowodować konwulsje przed śmiercią).

Dekapitacja:

Spowodowanie śmierci poprzez przerwanie rdzenia kręgowego i zniszczenie dróg czuciowych (ból) doprowadzając w rezultacie do depresji centralnego układu nerwowego (CUN), funkcji oddechowych i krążeniowych. Chwytając ciało zwierzęcia i podstawę czaszki, szyja jest silnie napięta.

Zalety: średnio szybka; skuteczna u gadów, poprzez jeden ruch można spowodować dekapitację; co więcej mózg musi być znieczulony lub zniszczony, tak, by być pewnym, że nie wykazuje żadnej aktywności.

Wady: musi być wykonywane przez przeszkolony personel. Może powodować obiekcje u obsługi/wolontariuszy/publiki. Powinno być wykonywane jedynie na małych zwierzętach; zwierzę może być świadome przez krótki okres czasu przed dyslokacją (może spowodować konwulsje przed śmiercią).

Wykrwawienie:

Przecięcie głównych żył (zazwyczaj żyły szyjnej zewnętrznej), co skutkuje gwałtowną utratą krwi i spadkiem ciśnienia krwi.

Zalety: średnio szybka; lepiej jak wykonywana w znieczuleniu.

Wady: może powodować niepokój i ból u świadomych zwierząt; wymaga umiejętności i treningu; wymaga znieczulenia

Strzał z pistoletu:

Powoduje nagłą utratę przytomności poprzez bezpośrednie i gwałtowne zniszczenie tkanki mózgu, gdy jest wykonywana właściwie.

Zalety: gwałtownie; metoda może być użyta na wielu gatunkach

Wady: musi być wykonywana przez przeszkolony personel. Wymaga specjalnego sprzętu i pozwolenia. Może powodować obiekcje u obsługi/wolontariuszy/publiki. Może powodować potencjalne zagrożenie. Nie można używać w stosunku do zwierząt podejrzanych o wściekliznę, dopóki nie zostanie zbadany mózg zwierzęcia oraz należy zachować ostrożność przy RVS, zapobiegając rozpylaniu cząsteczek mózgu

Pistolet z bolcem:

Powoduje nagłą utratę przytomności poprzez bezpośrednie i gwałtowne zniszczenie tkanki mózgu, gdy jest wykonywana właściwie. Bolec jest umieszczany na czaszce i wystrzelony. Jest to jedna z opcji wykonywania eutanazji na dużych przeżuwaczach i mięsożernych, używana również przy małych przeżuwaczach.

Zalety: gwałtowna

Wady: musi być wykonywana przez przeszkolony personel.

Wymaga specjalnego sprzętu i może wymagać pozwolenia. May Może powodować obiekcje u obsługi/wolontariuszy/publiki. Musi być wykonywana z bliskiej odległości (niemal bezpośredni kontakt przez skórę), a zwierzę musi być odpowiednio unieruchomione lub zsedowane.

Dodatkowe metody fizyczne (nie powinny być używane pojedynczo):

Pithing:

Spowodowanie bezpośredniej destrukcji mózgu I rdzenia poprzez wbicie igły w podstawę czaszki.

Zalety: gwałtownie; jedna z kilku metod efektywnych u wielu gadów

Wady: zwierzę musi być znieczulone, wymaga umiejętności I treningu, może byc nieprzyjemne estetycznie.

Ogłuszenie (tępy uraz):

Uderzenie w czaszkę, powodujące utratę przytomności zwierzęcia.

Zalety: gwałtowna utrata przytomności

Wady: nie może być jedyną metodą eutanazji – używana zazwyczaj przed wykrwawieniem; wymaga umiejętności do odpowiedniego wykonania, nieprzyjemna estetycznie, nie powinna być używana, gdy chcemy zbadać mózg (przypadki podejrzan o wściekliznę).

Srodki inhalacyjne:

Należy zachować ostrożność używając komory zawierającej zwierzęta przeznaczone do eutanazji, ponieważ zagęszczenie lub wymieszanie gatunkowe może spowodować lęk lub stres psychiczny przed śmiercią.

Halotan, izofluran, enfluran, sevofluran and metoksyfluran:

Powodują bezpośrednią depresję CUN; powinno być wykonywane w pokoju dobrze wentylowanym, by zredukowac ekspozycję człowieka na ten środek.

Zalety: Użyteczne, gdy trudne jest wkłucie dożylnie szczególnie u małych zwierząt jakptaki, nietoperze, gryzonie i małe mięsożerne; niektóre z tych gazów są niepalne i niewybuchowe pod pewnymi względami; generalnie anestetyczne; powodują bardzo mało zmian, które rzutują na wyniki nekropsji.

Wady: Niektóre środki mogą byc szkodliwe dla człowieka i muszą być używane w pomieszczeniach dobrze wentylowanych lub poprzez maskę gazową; bardzo młode, stare i/lub niewydolne oddechowo zwierzęta mogą być odporne na działania i walczyć przez jakiś czas; ptaki i ssaki nurkujące mogą wymagać odpowiednio dłuższej ekspozycji, ze względu na możliwość wstrzymywania oddechu.

Dwutlenek węgla (CO₂):

Uzyteczny u małych zwierząt w komorach. Zwierzęta są umieszczane w komorze przed wystawieniem na dwutlenek węgla; kiedy zwierzę jest na miejscu, CO₂ jest dodawany od dna a następnie rozmieszczany w komorze. Śmierć jest spowodowana przez bezpośrednią depresję CUN, funkcji oddechowych i krążeniowych. Skoncentrowany gaz jest szkodliwy i drażniący dla CUN, więc umieszczając świadome zwierzę w zbiorniku już wypełnionym, ogranicza się stres zwierzęcia. Roztwór CO₂ (zmieszany z tlenem) nie jest polecany, ze względu na długi czas powodowania śmierci, a powietrze z zewnątrz jest zastępowane w wolniejszym tempie. Jeżeli jest używany suchy lód jako źródło dwutlenku węgla, nie powinien wchodzić w kontakt ze zwierzęciem.

Zalety: łatwo dostępny w formie stężonej, niedrogi i bezpieczny.

Wady: Ponieważ jest cięższy od powietrza, niepełne wypełnienie może spowodować u zwierząt odruch wspinaczki, w celu uniknięcia dawki śmiertelnej. Metoda nie powinna być stosowana u zwierząt z ograniczonymi funkcjami oddechowymi (np. w czasie hibernacji). Może być nieefektywna w stosunku do nietoperzy i noworodków, ponieważ mają bardzo wysoką tolerancję dwutlenku węgla. Bobry i inne nurkujące ssaki i ptaki mogą wstrzymać oddech, więc wymagają dłuższego czasu ekspozycji

Tlenek węgla:

Użyteczny dla zwierząt w komorach. Powoduje śmierć poprzez nieodwracalne wiązanie się z hemoglobina.

Zalety: gwałtownie działa, łatwo dostępny

Wady: Bardzo niebezpieczny dla ludzi; ten bezzapachowy, bezsmakowy gaz może być śmiertelny przy stężeniu 0,4%.

Eter and Chloroform:

Powoduje depresję CUN. Zazwyczaj podawany w komorach w dobrze wentylowanym pomieszczeniu.

Zalety: średnio szybki; niedrogi; najefektywniejszy na małych zwierzętach.

Wady: Eter jest gazem wybuchowym i może podrażniać zwierzę; chloroform jest hepatotoksyczny i karcynogeny; potencjalnie niebezpieczny dla ludzi, gdy używany w pomieszczeniach źle wentylowanych.

Dodatkowe środki inhalacyjne (nie powinny być używane pojedynczo):

Tlenek azotu:

Sam tlenek azotu jest nieodpowiedni, jednak używany jako gaz nośny, wyprzedza inne gazy (halotan, izofluran, enfluran i metoksyfluran).

Środki farmakologiczne nieinhalacyjne:

Barbiturany:

(Pentobarbital) Iniekcja dożylna lub do serca powoduje depresję CUN, upośledzenie funkcji oddechowych i krążeniowych. Iniekcja dootrzewnowa jest akceptowana u ssaków, gdy żyła jest niedostępna. Domięśniowe podanie powoduje martwicę tkanek i ból.

Zalety: Gwałtowne i sprawne wyłączenie świadomości, . Może powodować obiekcje u obsługi/wolontariuszy/publiki.

Wady: Podanie dożylnie jest niezbędne do osiągnięcia najlepszych rezultatów; wymaga pozwolenia na używanie środków narkotycznych, prowadzenie książki rozchodu leku i specjalnych warunków przechowywania. Nie powoduje analgezji i małe dawki mogą powodować nieprzyjemny widok i hipersensytyzację (np. zwierzęta mogą być bardziej wrażliwe na bodźce).

Premedykacja:

(Ketamina, Ksylazyna i inne) mogą być podawane domięśniowo zarówno u ssaków, jak i ptaków by wykonać eutanazję przy pomocy innej metody. Nie powinny być używane jako jedyne środki do eutanazji.

Metody uważane za niehumanitarne i/lub niedopuszczalne w stosunku do dzikich zwierząt

Wiele technik jest używanych w celach uśmiercenia zwierząt, jednak wiele z nich jest uznawanych za niehumanitarne (nie są prawdziwą eutanazją) lub za wyjątkowo niebezpieczne i nie są opisywane w tym dokumencie. Metody, które nie zostały uznane do użytku w stosunku do dzikich zwierząt:

Aceton

Uduszenie

Cyjanki

Utonięcie

Spalenie

Zamrożenie

Pułapki łowieckie

Środki powodujące blokowanie synaptyczne (sukcynylocholina, chlorek potasu, Siarczan magnezu); mogą być akceptowane, gdy stosuje się je razem ze środkami do sedacji

Azot lub argon

Użycie samego tlenku azotu

Strychnina

Kompresja klatki piersiowej

7.3.2 Dyspozycje dotyczące zwłok i produktów odpadu

Odpowiednie postępowanie ze zwłokami zwierzęcymi i produktami odpadu zostało ujęte w sekcji 2.3.5.

Dodatek A - Formularz 1: Przegląd ośrodka

WPROWADZENIE

Informacje i pytania zawarte w tym formularzu są wytycznymi dla ośrodków rehabilitacji i indywidualnych rehabilitantów do dokonania samooceny i przeglądu. Celem jest podsuniecie opiekunom dzikich zwierząt pewnych sugestii celem oszczędności czasu (na przykład: trzymanie materiałów odniesienia blisko telefonu), zapewnienie odpowiedniego przetrzymywania i opieki medycznej zwierzętom (miejsce na badania, klatki, część weterynaryjna i diagnostyczna) oraz w celu ochrony zwierząt i ludzi przed chorobami i skażeniem (przygotowywanie jedzenia, dezynfekcja, sprzątanie). Nie wszystkie punkty tego formularza odnoszą się do wszystkich – indywidualni rehabilitanci nie wymagają komisji lub Ubezpieczenia od Nieszczęśliwych Wypadków – jednak ten formularz zapewnia łatwy sposób oceny, czy coś nie zostało przeoczone.

Przegląd ośrodka

I. MIEJSCE PRZYJĘĆ

A. Informacja publiczna

1. Czy są tam zapisane zadania i procedury postępowania dla obsługi i wolontariuszy pracujących z dzikimi zwierzętami?
2. Czy organizacja posiada informacje dostępne dla publiki o usługach?

B. Procedury: Czy organizacja posiada zasady operacyjne dostępne dla obsługi i wolontariuszy (np. operacje manualne, zasady otrzymane od Zarządu lub materiały treningowe)

C. Zapisy

1. Czy istnieje zapis dla każdego zwierzęcia posiadającego problem medyczny?
2. Czy zwierzęta bez problemów medycznych też są spisywane (np. osierocone)?
3. Czy zapis jest czytelny?
4. Czy rekordy są odpowiednio uzupełnione (np. Można monitorować postępy zwierząt poprzez przeglądanie zapisków)?
5. Czy istnieje system pozwalający na przypisanie określonego zwierzęcia do jego zapisku?

D. Ośrodek

1. Czy recepcja prezentuje się dobrze?
2. Czy jest on zorganizowany tak, by pacjenci – rezydenci nie byli narażeni na stress podczas przyjęć nowych pacjentów?

E. Serwis telefoniczny: dla tych zapewniających pomoc, wsparcie i polecenia od opinii publicznej istnieją protokoły stworzone, by zapewniać wsparcie na danej płaszczyźnie działań:

1. Zapobieganie i redukcja problemów dzikich zwierząt, sytuacjom konfliktowym i urazom?
2. Określenie czy zwierzę rzeczywiście potrzebuje ratunku?
3. Zapewnienie strategii i technik dających możliwość matce na sprowadzenie czasowo przemieszczonego młodego lub ponowne zasiedlenie?
4. Sugerowanie bezpiecznego pochwytywania, transportowania, by minimalizować ryzyko urazu zwierząt i ludzi.

II. MIEJSCE PRZYJĘĆ/BADANIA

- A. Czy pomieszczenie jest czyste?
- B. Czy jest tak zaprojektowane, by zwierzę mogło być zbadane bezpiecznie?
- C. Czy dostępna jest apteczka pierwszej pomocy?
- D. Czy dostępne są wykazy wag jako element badania?
- E. Czy zwierzęta czekające na zbadanie/leczenia mają zapewnione ciepłe, ciche i ciemne pomieszczenie?
- F. Czy ośrodki są zaprojektowane i/lub prowadzone tak, by zmniejszyć stres u zwierzęcia?
- G. Czy dźwięk i poziom aktywności jest minimalny, by zredukować stres u zwierząt?
- H. Czy sprzęt do łapania i trzymania jest dostępny i dobrej jakości? Jest używany bezpiecznie?
- I. Czy procedury łapania, trzymania i poskramiania są bezpieczne dla ludzi i zwierząt?
- J. Czy ludzie trzymający dzikie zwierzęta zostali przeszkoleni w bezpiecznych technikach pochwytywania?

III. ODZIAŁ INTENSYWNEJ OPIEKI

- Dostępny w ośrodku weterynaryjnym   Dostępny na miejscu
- A. Czy poniższe rzeczy są dostępne do użytku?
 Inkubatory   Źródła ciepła (lampy, poduszki)
  - B. Czy pomieszczenie jest czyste?
  - C. Czy jest to pomieszczenie niskiego stopnia użytkowania?

IV. CHIRURGIA

- Dostępny w klinice/szpitalu weterynaryjnym   Dostępny na miejscu
- A. Czy pomieszczenie jest aseptyczne?
  - B. Czy sprzęt resuscytacyjny jest dostępny?
  - C. Czy jest pomieszczenie do przygotowania się do zabiegu?
  - D. Czy sprzęt chirurgiczny jest w dobrym stanie?
  - E. Czy środki anestetyczne są uwzględniane?

V. RADIOLOGIA

- Dostępny w klinice/szpitalu weterynaryjnym Dostępny na miejscu

VI. ODDZIAŁ RATUNKOWY

- A. Czy klatki spełniają warunki niezbędne do specjalnego przetrzymywania
- B. Czy są skonstruowane do łatwego czyszczenia i dezynfekcji (np. stal nierdzewna, włókno szklane, drewno, transportówki)?
- C. Czy klatki są sprzątane regularnie (odpowiednio do gatunku i typu klatki)?
- D. Czy pomieszczenie jest wentylowane odpowiednio?
- E. Czy jest odpowiednie oświetlenie (światło full-spektrum w odpowiednich godzinach)?
- F. Czy jest dostępna izolatka (na miejscu, w klinice weterynaryjnej, gdziekolwiek)?
- G. Czy przestrzeń znajduje się z dala od aktywności ludzi?
- H. Czy zwierzęta domowe mają tu dostęp?

VII. KLATKI

- A. Czy spełniają warunki dla danego gatunku?
- B. Czy są łatwe do czyszczenia?
- C. Czy istnieje program regularnego sprzątania?
- D. Czy są bezpieczne dla ludzi je noszących i noszonych zwierząt (brak ostrych drutów lub gwoździ, podwójnych drzwi, itp.)
- E. Czy są bezpieczne (np. zamknięte, twarde, niedostępne dla drapieżników)?

VIII. APTEKA

- A. Czy pomieszczenie jest czyste i dobrze zorganizowane?
- B. Czy najpotrzebniejsze leki są pod ręką? Czy inne leki są dostępne poprzez przepisanie recepty lub zakup przez organizację sponsorującą?
- C. Czy leki podlegające kontroli (grupy II, III, IV) są zamknięte w bezpiecznym miejscu?
- D. Czy jest kontrola leków?
- E. Czy antybiotyki, leki przeciwpasożytnicze, szczepionki, itp., są dostępne w aptece lub po przepisaniu?
- F. Czy są dostępne leki ratujące życie?

IX. DEZYNFEKCJA

- A. Czy jest standardowa procedura i rozkład sprzątania i dezynfekcji klatek, naczyń na żywność, strzykawek, pojemników na jedzenie i misek na pokarm, wodę, do kąpieli?
- B. Czy środki do czyszczenia i dezynfekcji są dostępne i przechowywane odpowiednio?
  - 1. Czy ochrona osobista (rękawice, maski, gogle) jest zapewniona?
  - 2. Czy instrukcje jak poprawnie używać środków dezynfekujących są dostępne?

C. Czy istnieje wyznaczone miejsce do przechowywania, czyszczenia i dezynfekcji brudnych rzeczy?

D. Czy istnieje wyznaczone miejsce do przechowywania, czyszczenia i dezynfekcji sprzętów?

X. ANATOMOPATOLOGIA

Dostępny na miejscu Dostępna dzięki lekarzowi Zlecenie wykonania

Czy te usługi są zapewnione gdy jest to niezbędne??

A. Hematologia (PCV, Diff., Hb, WBC, Clot Time, ESR, Serum Chemistries)?

B. Parazytologia?

C. Mikrobiologia?

D. Nekropsja?

Jeżeli wykonywane w piwnicy:

1. Czy istnieją osobne narzędzia do pobierania tkanek i nekropsji?

2. Czy martwe zwierzęta są utylizowane w określony regulaminem sposób?

XI. PRZYGOTOWYWANIE I PRZECHOWYWANIE JEDZENIA

A. Czy pomieszczenie jest czyste, uporządkowane?

B. Czy jest odpowiednie jedzenie i obsługa?

C. Czy żywność (kurczaki, szczury, ryby) jest odseparowana od zwierząt martwych (rehabilitowanych)

D. Are perishable foodstuffs dated (open formula)?

XII. HOUSEKEEPING & MAINTENANCE

A. Czy istnieje rozsądny plan:

1. Codziennego sprzątnia?

2. Tygodniowego sprzątnia?

3. Okolicznościowego sprzątnia?

B. Czy istnieje program naprawy i podtrzymywania ośrodka?

XIII. BIBLIOTEKA

A. Czy istnieje możliwość prenumerowania artykułów?

B. Czy dostępne są książki o rozwiązywaniu konfliktów człowiek - zwierzę?

C. Czy są dostępne publikacje o danych gatunkach?

XIV. BEZPIECZEŃSTWO

- A. Czy jest alarm przeciwpożarowy?
- B. Czy jest dostępna gaśnica?
- C. Czy jedzenie, picie, palenie jest ograniczone do konkretnych miejsc?
- D. Czy apteczka pierwszej pomocy jest dostępna dla obsługi i wolontariuszy ?
- E. Czy materiały informujące o zagrożeniu (MSDSs) są dostępne do przeczytania dla osób mających kontakt z chemikaliami (środki dezynfekujące, czyszczące, leki, itp.)

XV. STANDARDY ORGANIZACYJNE

- A. Czy osoba prywatna lub organizacja działa zgodnie z lokalnymi warunkami oraz czy posiada ważne stanowe/prowincjonalne/rządowe pozwolenia na pracę?
- B. Czy istnieje możliwość składania zażaleń przez obsługę/wolontariuszy?
- C. Czy istnieją treningi dla obsługi/wolontariuszy?
- D. Czy istnieje możliwość kontynuacji treningu (płatnego lub wolontaryjnego) dla tych co osiągnęli podstawowe umiejętności (sesja treningowa dla obsługi, programy IWRC i NWRA itp.)
- E. Czy istnieje ubezpieczenie od odpowiedzialności celem ochrony ośrodka/organizacji?
- F. Czy istnieje odszkodowanie pracownicze dla osób zatrudnionych?
- G. Czy służby specjalne są dostępne po godzinach (osoba na telefon, ostry dyżur weterynaryjny itp.)?
- H. Czy są spisane zadany instruujące wolontariuszy, jak przestrzegać zasad organizacji?

XVI. KONTYNUACJA EDUKACJI

- A. Czy informacje zbierane w ośrodku są istotne?
- B. Czy osoby zbierają wystarczająco informacji i dzielą się nimi z innymi członkami?
- C. Czy członkowie i/lub inni w organizacji chcą kontynuować edukację lub uczestniczyć w konferencjach?

Dodatek A - Formularz 2: Przykładowa Karta Informacyjna

DATA: ___/___/___ GATUNEK: _____ NUMER ___ - _____
Wiek/Płeć: _____ Nr przywozowy _____ - _____ Nr znacznika _____
Czas: _____ Przywieziony przez: _____ Czas podróży: _____

DO WYPEŁNIENIA DLA OSOBY PRZYWOŻĄCEJ PTAKA:

Imię, Nazwisko: _____ Telefon _____
Adres: _____ Miasto: _____ Stan: _____ Kod: _____
Kiedy ptak został przywieziony: _____ Kiedy został pochwycony: _____
Data/Godzina Data/Godzina
Gdzie ptak był znaleziony: miasto _____ kraj _____ stan _____
Specyficzna lokalizacja znalezienia ptaka (w jardach, itp.): _____
Proszę zaznaczyć informacje odnoszące się do ptaka: łatwy do złapania   **trudny do złapania**
Wypaść z gniazda   zaatakowany przez kota   **na drodze**   przez oknie   **nie stoi**
Gniazdo zniszczone   atak psa   **uderzony przez auto**   uderzenie w szybę   **kuleje**
Znaleziony na ziemi   atak ptaka   **krwawienie**   nie lata   **brak termoregulacji**
zimny   mokry   **po walce**   postrzelony   **w pułapce**
zmęczony   w ropie   **wystawiony na czynniki chemiczne**
Informacje dodatkowe: _____
Karmiono ptaka? _____ **Jeżeli tak, czym i jak??** _____
Co zrobiono by mu pomóc? _____

Suma odliczona od podatku \$ _____ wspierająca opiekę nad ptakami.

↓ ↓ ↓ ↓ **DLA UŻYTKU OŚRODKA** ↓ ↓ ↓ ↓

Powód urazu: działanie człowieka   botulizm   atak kota   atak psa   conjunctivitis
poparzenie   uwięźnienie w pułapce   zestrzelony z gniazda   uderzenie autem   zderzenie   zniszczenie
gniazda   brak otwartych urazów   w ropie   porzucony   zatruty – ołowiem – inne zatrucie – pestycydy
Inne: _____

Rodzaj urazu: Pierwotny: złamanie skrzydła   zanieczyszczenie ogólne   wyniszczenie neurologiczny
Brak otwartych urazów   ortopedyczny   tkanki miękkie   Inne: _____
Wtórne: złamanie skrzydła   zanieczyszczenie ogólne   wyniszczenie neurologiczny
Brak otwartych urazów   ortopedyczny   tkanki miękkie   Inne: _____

Testy: PCV   Kał   Rad   Oftalm   Operacja
Post Toksykologia   Asper   Mikro   CBC   Chem
Inne: _____

Dyspozycje: Data: _____ Inicj: _____
EOA   Eut   Śmierć   Zostaw   Przen   Wypuszcz
Lokalizacja: _____
Numer _____ - _____

US F&WS Notification (działanie nielegalne, Gatunek Ch/Z, Bielik am) Data _____ Inicjały _____

Dodatek A - Formularz 3: Przykładowa Karta Badania

BADANIE FIZYKALNE

DATA: ____/____/____ GATUNEK: _____ NUMER ____ - _____

GODZINA: _____ INICJAŁY: _____ WAGA: _____ ZNACZNIK _____

KONDYCJA: chudy szczupły normalny otyły WIEK/PŁEĆ: _____

NAWODNIENIE: dobre średnie słabe TEMP: _____

POSTAWA: POR Uwagi: _____

NOZDRZA: Czyste Uwagi: _____

DZIÓB/JAMA DZIOBOWA: WGN Uwagi _____

ODDECHY: WGN Uwagi _____

WOLE: wypełnione Uwagi: _____

UKŁ POKARMOWY: WGN Uwagi: _____

KAŁ: WGN brak Uwagi : _____

OCZY: WGN Uwagi : _____

USZY: WGN Uwagi: _____

PIÓRA: WGN Uwagi: _____

EKTOPASOŻYTY: brak Uwagi: _____

SKÓRA: WGN Uwagi: _____

STOPY: WGN Uwagi: _____

UKŁAD NERWOWY: WGN Uwagi: _____

UKŁAD MIĘŚNIOWOKOSTNY: WGN Uwagi: _____

URAZY/PROBLEMY (rany itp.): _____

Oznaczenia: POR = Prawidłowa, Ostrzegawcza, Reagująca

WGN = W granicach normy

Przy przyjęciu:	Inne:	PCV: _____%
Deksametazon _____		BC: _____%
D2.5LRS (SQ/IV/IO) _____		TS: _____g/dL
Antybiotyki _____		
PO _____		Inicjały
Wyniki badania kału _____		Lokalizacja

Dodatek B – Bibliografia

Wprowadzenie i Rozdział 1: Minimalny standard dla procesu rehabilitacji

Pierce, G. and L. Wolf (eds.) 1993. *NWRA Quick Reference*. National Wildlife Rehabilitators Association, Minnesota.

Standard Conditions, Special Purpose-Rehabilitation, 50 CFR 21.27, United States Fish and Wildlife Service.

Rozdział 2: Kontrola chorób

Davis, L. 1998. Do You Know How to Disinfect? *The NWRA Quarterly Journal*, 16(3):10-12.

Clipsham, R. 1990. Environmental Preventive Medicine: Food and Water Management for Reinfestation Control. *1990 Proceedings Association of Avian Veterinarians*, 87-105.

Gaunt, A.S. and L.W. Oring (eds). 1999. *Guidelines to the Use of Wild Birds in Research*. The Ornithological Council, Washington, D.C. <http://www.nmnh.si.edu/BIRDNET>

Haufler, J. 1985. Habitat Selection of Release Sites of Rehabilitated or Orphaned Wildlife. *Wildlife Rehabilitation*, 3:139-143.

Lemarje, R.J. and G. Hosgood. 1995. Antiseptics and Disinfectants in Small Animal Practice. *Compendium on Continuing Education*, 17(11):1339-1351.

Stokhaug, C. 1988. Selecting Release Sites for Raccoons (*Procyon lotor*). *Wildlife Rehabilitation*, 7:151-156.

Standard Conditions, Special Purpose-Rehabilitation, 50 CFR 21.27, United States Fish and Wildlife Service.

Rozdział 3: Podstawowe wymagania dla przetrzymywania zwierząt

Heyn, S. 2000. Behavioral Enrichment for Mammals. *Wildlife Rehabilitation*, 17:105-112.

Rozdział 4: Wymagania dla przetrzymywania ptaków

Arent, L. 2000. *Reconditioning Raptors: A Training Manual for the Creance Technique*. The Raptor Center at the University of Minnesota.

Arent, L. and M. Martell. 1996. *Care and Management of Captive Raptors*. The Raptor Center at the University of Minnesota.

Chaplin, S.B. 1990. Guidelines for Exercise in Rehabilitated Raptors. *Wildlife Journal*, 12(2): 17-20.

Forness, M. 1997. Flight Therapy. *The NWRA Quarterly Journal*, 15(3):7-8.

Gibson, M.J. 1996. The ABC's of Housing Raptors. *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 19(3): 23-31.

Gibson, M.J. 1999. Yours to Protect. *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 22(1):18-26.

Heinemann, J. 1995. Housing Guidelines for Songbirds. *Wildlife Rehabilitation*, 13:45-66.

Kyle, P. and G. Kyle, 1995. Hand Rearing Chimney Swifts (*Chaetura pelagica*): A 12-Year Retrospective. *Wildlife Rehabilitation*, 13:95-121.

McKeever, K. 1987. *Care and Rehabilitation of Injured Owls, 4th edition*. The Owl Rehabilitation Research Foundation.

Rozdział 5: Wymagania dla przetrzymywania ssaków

Barnard, S. 1995. *Bats in Captivity*. Wild Ones Animal Books, Springfield, CA.

Burt, W.H. and R.P. Grossenheider. 1976. *A Field Guide to the Mammals of America North of Mexico, 3rd edition*. Houghton Mifflin Company, Boston, MA.

9 CFR Ch. 1 (1-1-95 Edition), Part 3, Subpart E, "Specifications for the Humane Handling, Care, Treatment, and Transportation of Marine Mammals", USDA-APHIS.

Forness, M. 1984. Raising White-tailed Fawns "Wild". *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 7 (4):5+.

Lollar, A., B. Schmidt-French, and P. Winters. 1998. *Captive Care and Medical Reference for Rehabilitation of Insectivorous Bats*. Bat Conservation International.

Rozdział 7: Wytyczne końcowe

Report of the AVMA Panel on Euthanasia. 1993. *Journal of the American Veterinary Association*, 202(2):229-249.

Dodatek C – Literatura zalecana

Przetrzywanie ptaków

- Arent, L. 2000. *Reconditioning Raptors: A Training Manual for the Creance Technique*. The Raptor Center at the University of Minnesota.
- Arent, L. and M. Martell. 1996. *Care and Management of Captive Raptors*. The Raptor Center at the University of Minnesota.
- Chaplin, S.B. 1990. Guidelines for Exercise in Rehabilitated Raptors. *Wildlife Journal*, 12(2):17-20.
- Gibson, M.J. 1996. The ABC's of Housing Raptors. *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 19(3): 23-31.
- Gibson, M.J. 1999. Yours to Protect. *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 22(1):18-26.
- Heinemann, J. 1995. Housing Guidelines for Songbirds. *Wildlife Rehabilitation*, 13:45-66.
- Kyle, P. and G. Kyle, 1995. Hand Rearing Chimney Swifts (*Chaetura pelagica*): A 12-Year Retrospective. *Wildlife Rehabilitation*, 13:95-121.
- McKeever, K. 1987. *Care and Rehabilitation of Injured Owls*, 4th ed. The Owl Rehabilitation Research Foundation.
- Orendorff, B. 1997. Hand-rearing Songbirds. *Wildlife Rehabilitation*, 15:3-40.
- Pittel, H. 1994. Care of Adult Songbirds. *Wildlife Rehabilitation*, 12:83-94.
- Professional Standards for the Use of Live Animals in Environmental Education*. 1994. Iowa Association of Naturalists.
- Rule, M. 1996. Nutritional Considerations for Captive Songbirds. *Wildlife Rehabilitation*, 14:75-94.
- Smisko, G. 1996. Portable and Permanent Passerine Housing. *Wild Today, Wild Tomorrow, Proceedings of the 1996 Conference*, 27-31.

Definicje/Terminologia

- Patton, S. 1998. *Wild Words: A Glossary for the Wildlife Rehabilitator*, 2nd ed.
- Pierce, G. and L. Wolf (eds.) 1993. *NWRA Quick Reference*. National Wildlife Rehabilitators Association, Minnesota.

Kontrola chorób

- Calman & Murray. 1965. *Antibacterial Properties of Chlorhexadine*. ICI.
- Carter, G.R. 1982. *Essentials of Veterinary Bacteriology and Mycology*. Michigan State University Press.
- Clipsham, R. 1990. Environmental Preventive Medicine: Food and Water Management for Re-infection Control. *1990 Proceedings Association of Avian Veterinarians*, 87-105.
- Davis, L. 1998. Do You Know How to Disinfect? *The NWRA Quarterly Journal*, 16(3):10-12.
- Gaunt, A.S. and L.W. Oring (eds). 1999. *Guidelines to the Use of Wild Birds in Research*. *The Ornithological Council*, Washington, D.C. <http://www.nmnh.si.edu/BIRDNET>

Lawrence, C.A. 1960. Antimicrobial Activity, *In Vitro*, of Chlorhexadine, *Journal of American Pharmaceutical Association*, 49(11).

Lemarje, R.J. and G. Hosgood. 1995. Antiseptics and Disinfectants in Small Animal Practice. *Compendium on Continuing Education*, 17(11):1339-1351.

Over 8,000 Material Safety Data Sheets (MSDS), explaining product toxicity, antidotes and disposal are listed at <http://siri.uvm.edu/msds/>.

Postanowienia końcowe

Report of the AVMA Panel on Euthanasia. 1993. *Journal of the American Veterinary Association*, 202(2):229-249.

Martell, M. 1994. Analyzing Habitat for Release of Rehabilitated Animals. *Wildlife Rehabilitation*, 12:191-197.

Wytyczne ogólne dla przetrzymywania zwierząt

Education and Training in the Care and Use of Laboratory Animals: A Guide for Developing Institutional Programs. 1991. Committee on Educational Programs in Laboratory Animal Science, Institute of Laboratory Animal Resources Commission on Life Sciences.

Guide for the Care and Use of Laboratory Animals. 1996. Institute of Laboratory Animal Resources Commission on Life Sciences National Research Council. National Academy Press, Washington, D.C.

Heyn, S. 2000. Behavioral Enrichment for Mammals. *Wildlife Rehabilitation*, 17:105-112. Mammal Caging

Barnard, S. 1995. *Bats in Captivity*. Wild Ones Animal Books, Springfield, CA.

9 CFR Ch. 1 (1-1-95 Edition), Part 3, Subpart E, "Specifications for the Humane Handling, Care, Treatment, and Transportation of Marine Mammals", USDA-APHIS.

Forness, M. 1984. Raising White-tailed Fawns "Wild". *Journal of Wildlife Rehabilitation*, 7(4):5+.

Lollar, A., B. Schmidt-French, and P. Winters. 1998. *Captive Care and Medical Reference for Rehabilitation of Insectivorous Bats*. Bat Conservation International.

Taylor, P. 1995. *Opossum Care Training Manual*. Huntington Beach, CA.

Gady

Barnard, S. 1996. *Reptile Keeper's Handbook*. Krieger Publishing.

Care in Captivity: Husbandry Techniques for Amphibians and Reptiles. 1989. Chicago Herpetological Society. 2001 N. Clark St., Chicago, IL 60614.

Mader, D.R. (ed.) 1996. *Reptile Medicine and Surgery*. W.B. Saunders, Philadelphia, PA.

Mattison, C. 1982. *The Care of Reptiles and Amphibians in Captivity*. Poole: Blandford Press.

Rossi, J.V., and Rossi, R. 1992. *Snakes of the United States and Canada*. Krieger. (2 Vols.)

Vosjoli, P., Klingenberg, R. 1995. *The Box Turtle Manual*. Advanced Vivarium Systems.

Dodatek D – Przelicznik jednostek

Do zmiany	Na	Pomnożone przez
centymetr	cal	.3937
centymetr	stopa	.03281
stopa	metr	.3048
galon(U.S.)	litr	3.7853
gram	uncja	.0353
gram	funt	.002205
cal	mililitr	25.4000
cal	centymetr	2.5400
kilograms	funt	2.2046
liters	galon (U.S.)	.2642
liters	półkwarta	2.1134
liters	quarts	1.0567
metr	stopa	3.2808
metr	yards	1.0936
mililitr	tablespoons	.0667
mililitr	cal	.0394
uncja	gram	28.3495
uncja	mililitr	30
uncja	funt	.0625
półkwarta	litr	.4732
funt	kilogram	.4536
funt	uncja	16
kwarta	litr	.9463
stopa kwadratowa	metr kwadratowy	.0929
metr kwadratowy	stopa kwadratowa	10.7639
metr kwadratowy	jard kwadratowy	1.1960
jard kwadratowy	metr kwadratowy	.8361
łyżka stołowa	mililitr	15
jard	metr	.9144
Do zmiany	Na	
Celsjusz	Fahrenheit	pomnożyć przez 1.8 i dodać 32
Fahrenheit	Celsjusz	odjąć 32 i pomnożyć przez 0.55